

УЖ

Український журнал

12 | 2007

ціна 30 К₴

Катинь

Реальність
в об'єктиві

Молоде кіно

Людина
на своєму місці

Тема:

**українське
малокартиння**

12

917718021586009

За кордоном Європейського Союзу

➤ Сонце ще припікало майже так, як у найтеплішому травні. Квіти пахли, трава зеленіла. В морі було можна купатись о будь-якій порі, таке воно було тепле. Був листопад, але тут в Тунісі, на кордоні Європейського Союзу, все ще стояло літо, чи може, навіть весна.

Всюди, куди мене заносить вітер подорожі, я купую мапи і атласи. Бо це справді цікаво: як по різному виглядає світ з різних точок зору. Для нас, європейців (чи може, краще – центрально-європейців), центром наших мап, нашого світу є Європа, яку ми називаємо Центральною, незважаючи на те, що всі, хто знаходиться західніше, називають її Східною. І в центрі тих наших мап є наш центр Європи, хоча на будь-якій мапі, купленій у центральному Китаї, скажімо, центром очевидно буде Центральний Китай.

А люди з-над Середземного моря центром європейської цивілізації вважають Середземномор'я. Зрештою, якщо трохи поїздити довкола Середземного моря, там можна знайти немало чудових залишків Римської імперії – найбільшої імперії, що її будь-кому, будь-коли в Європі вдавалося побудувати. Хоча тут можна посперечатися. В якій саме Європі? Адже Римська імперія і справді була радше середземноморською, аніж європейською.

Мало що бракувало, аби ми нині на уроках історії замість Римської імперії вивчали Карфагенську, яка могла б стати імперією набагато визначнішою і, може, навіть кращою за Рим.

Тут туніське літо, а ти стоїш на місці, де колись був акрополь Карфагену, міста, що свого часу нічим поступалося Риму, але з якого не залишилося каменю на камені. Зруйнували його до останнього, як тоді з переможеними містами було прийнято. Римляни, котрі на місці Карфагену кілька десятиліттями пізніше створили процвітаючу римську провінцію, були лише одними з багатьох завойовників. Після римлян тут осіли вандалі, візантійці, араби, турки і – нарешті – французи та італійці.

Власне, згадуючи цей недовгий період, коли європейці (а турки і араби бодай трохи європейцями були) цей клептик землі мробляли, можна усвідомити швидкоплинність величі європейської цивілізації та її перевагу над рештою світу. В Тунісі не почуватися чужинцем. Вистачило якихось триста років (а тут, на півдні Середземного моря, – заледве сто п'ятдесят), і на цій землі виразно відчутний європейський дух, а передусім – французькі впливи. До того ж тунісіці не зачали до французів ненависті, та й, зрештою, сотні тисяч вихідців з Тунісу живуть і працюють у Франції. Тунісу не довелося воювати за свою незалежність, як, наприклад, сусідньому Алжиру, що значно більше постраждав від французів. Тут, у Тунісі, всюди можна porozумітися французькою, без проблем знайти французьку пресу, до того ж і назви вулиць, і написи на автобусах – усе подано французькою та менш зрозумілою арабською.

Тунісіці великою мірою й надалі залишаються європейцями, тому що хочуть жити „по-європейськи“. Іслам, не іслам: араби, не араби; але усюди добрі автобани, гарні готелі, комфортабельні поїзди і автобуси, показні міста. Далеко не все тут досконале: даються взнаки сумнозвісна арабська недбалість та орієнтальний диктат, освічений, прозахідний, але орієнтальний.

Цей листопад у Тунісі мені дійсно подобався, подібно, як завжди подобається мені в цю пору в Україні. Україна – також не схожа на Центральну Європу, але також дуже близька. Може, для французів вона далека так само, як для нас Туніс чи Марокко.

За кілька тижнів почне функціонувати Шенгенський кордон – „Linium Rotarum“ нашої цивілізації. Україна залишається поза ним. І хоча з перспективи Центральної Європи це може видаватися несуттєвим, але варто додати, що поза ЄС опиняється й частина Середземномор'я – передусім Ізраїль, Марокко і Туніс. Втім, Україна для Європи ще не втрачена, як і Європа для України. Недалеко той час, коли Об'єднана Європа пошириться і на Туніс, і до Києва дійде. Тунісіці хочуть жити як європейці, але вони зрозуміли, що наразі можуть досягти цього і без Європи. Принаймні наразі. І це „наразі“ триватиме довго. Може, – роки. Але напевно не вічно.

Лубош Палата

Фото: Юрій Мечітов.
Фото з книги „Колаж
на фоні автпортрета“

ВДОМА НА ЧУЖИНІ

- 6 Яна Леонтієва
„Зелений коридор“ до Чехії може стати реальністю
- 7 Олесь Мушинка
Партнерство для міжкордонної співпраці
- 8 І.Х.
Політику треба „робити“ у кнайпі
А українську політику – в українській кнайпі
- 10 „Спосіб, у який відбувається фінансування культури
нацменшин, веде до поступової асиміляції“
(розмова з Павло Богданем)
- 12 Петро Тима
І переможців можна засудити
- 14 Давід Свобода
Боротьба за чужу душу VIII
Зрощую тут Україну
- 17 Івана Ґрешлик
Не розмовляй тою дурною мовою!

ГОСТІ

- 18 Марко Шкоп:
„Ми не брешемо, лише пристосовуємо
слова до ситуації“

В Марка Шкопа виходять непогані фільми, хоч „великих“ тем він не чіпає. Він любить торкнутися звичайного побуту, часто з акцентом на нацменшини у Словаччині.

ТЕМА: УКРАЇНСЬКЕ МАЛОКАРТИННЯ

- 21 Ольга Брюховецька
Політичне несвідоме українського кіно

Український кінематограф зараз перебуває в ситуації так званого „малокартиння“, причини якого – комплексні: відсутність продуманої культурної політики, параліч кіновиробництва та неспроможність самих кінематографістів.

- 23 Марія Мартисевич
Попіл і пам'ять: останній фільм Вайди
- 24 Анна Коженювська-Бігун
Катинь
- 26 Лариса Брюховецька
Молоде кіно України
- 28 Роксоляна Свято
Реальність в об'єктиві
- 30 Станіслава Пржадна
Чехословацьке кінодиво
- 32 Вацлав Мацек
Ело Гаветта – Проклятий кінематографіст

„Український журнал“
www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині

№ 12 (30), 2007, рік третій

Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Прага – Ленка Кнап (головний редактор),
Богдан Копчак, Валентина Люля,
Інна Біланін, Богдан Зілінський,
Рене Кочік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар,
Петро Тима, Анна Коженювська-Бігун,
Ярослав Присташ

Пряшів – Івана Ґрешлик, Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш, Петро

Андрусечко

Коректор: Надія Іздрик

Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР
За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: МК ČR E 16026
ISSN 1802-5862

www.ukrzurnal.eu

- 34** Марго Оганесян, Іванка Грешлик
Сергій Параджанов – геній, якого не зрозуміли

„Створюючи по одному колажу в день, я вижив у таборі“

- 36** Дана Мігалікова
У Мадриді ніколи не буває запізно
- 38** Віра Кандинська
Вічний карнавал
- 40** Любомир Госейко
Перші французькі кінооператори в Україні

з краю

- 42** Олег Єльцов
Леонід Черновецький: людина на своєму місці

Черновецький – уособлення влади, її усереднене обличчя. Непрофесіоналізм, нехтування потребами виборців й кричущі порушення закону.

- 44** Петро Андрусечко
Відморожена політика
- 48** Олександр Бойченко
Широкоаліційне кіно
- 49** Богдан Колчак
Журналістські розслідування в Україні

культревію

- 52** Світлана Поваляєва: „За масштабами маразматичності заборона суржику – як сухий закон“
- 55** Світлана Поваляєва
Нікому про це не розказуй
- 57** Яна Леонтієва
Мить слави на сцені з Мадонною

Мадонна представила циганських друзів з гурту „Гоголь Борделло“

- 58** Марко Роберт Стех
Олекса Ізарський (Мальченко) (1919–2007)
- 56** Олекса Ізарський
Полтава
- 60** Рецензії та анотації

Наш читачу!

➤ Післявиборчі та коаліційні „переговори“ в Україні і далі затягуються, повторювати не раз повторене нам уже набридло, і ми просто вимушені шукати теми з цілком іншої галузі життя. Може, це нагадає комусь „Лебедине озеро“ під час путчу 1991-го, але з вражаючою „швидкістю“ і „продуктивністю“ українських політиків мало хто може щось вдіяти.

Хоча, вони не у всьому затягують справу. У випадку, скажімо, роздачі земельних ділянок в околицях Києва вони швидші за тарганів. Хто лишень ці землі не приватизував! Від верхів – до низів. Представникам міської ради для таких „гуманітарних“ жестів вистачає однієї ночі. Не знаю, скільки часу на це потребує уряд, але 350 гектарів землі на Закарпатті в цього уряду придбати цілком реально, і можна лише здогадуватися, чим новий власник розплачуватиметься. А от подбати про місто часу чомусь не має ніхто.

Києву нібито бракує одного мільйона робочих рук. Лунають заклики до заробітчан: „Повертайтеся додому! Треба будувати стадіони і автобани для Євро–2012!“ Мені хочеться запитати: „А куди їх збираються подіти? Яким транспортом таку масу людей перевозити? Якими тротуарами вони мали би ходити?“ Місто, з огляду на транспортно-дорожні проблеми, перебуває в стані колапсу. Приїжджі цілком можуть отримати шок, коли побачать, до чого додумалася міська рада (чи комісія, яка за цей сектор відповідає, чи комерційна структура, яка для чогось подібного має від міської ради ліцензію). А додумалася вона до того, що із загальної площі тротуарів половину виділятимуть (платно, очевидно) на стоянку для авт. А щоби в'їхати на цю стоянку, громіздкі авт (бо в Києві ніхто на малих не їздить) переїжджатиимуть по тій другій, ласкаво залишеній пішоходам частині.

Минулого місяця я вперше оглядала в телевізії засідання міської ради міста Києва. Такий собі малий парламент (депутатів там понад сотню, хоча, для порівняння, Празі вистачає 63, що теж немало), який займається всім, чим завгодно, лише не конкретними проблемами міста. Наслухалася я там і риторичних подяк від комуністів (за чийсь героїчну й титанічну працю), і привітань з народженням дитини, і цілої купи інших, дуже цікавих і нагальних справ. Більшість коментаторів стверджують, що всі політичні сили зосередженні й націлені на президентські вибори 2009-го року. І якщо ще діє правило, за яким той, хто перемагає в Києві, перемаже й в Україні, то кандидати мають нагоду себе в цьому реалізувати.

Цей номер журналу останній у цьому році, бажаємо гарних свят і закликаємо стати передплатниками „Українського журналу“ й на наступний період.

На все добре,

P.S.: Редакція „УЖ“ вітає Ленку і Томаша з початком подружнього життя. Молодятам Віховим бажаємо любові, радості та щастя на многая і блага літа!

„Зелений коридор“ до Чехії може стати реальністю

► Про міграційну політику Чеської Республіки можна писати довго і нудно. Більшість експертів зійдуться, напевно, в одному – кількість змін та доповнень до законів про перебування іноземців і політичних біженців на території Чехії сягає такої кількості, що нормальна людина без юридичної освіти навряд чи зможе в них добре орієнтуватися.

Свідченням цього є і негативні, а часом просто обурені коментарі щодо чеських законів з боку багатьох моїх знайомих українців, які були змушені пройти складну бюрократичною машинерією, самостійно „дозалягоджувати“ дозвіл на працю, необхідний для отримання чеської робочої візи. Тут дехто з читачів, мабуть, критично зауважить щось на кшталт: „Але якщо все так складно й погано, чому ж у Чехії живе й працює така кількість українців?“. Звісно, як твердить банальне прислів'я, „хочеш жити – вмій крутитися“. Однак проблема, якою останнім часом все активніше почали перейматися чеські установи та деякі політики, виникла тому, що наші цілком притомні співвітчизники вигадали цілий арсенал механізмів (як у рамках існуючих законів, так деколи і поза ними), за допомогою яких можна обійти згадані складні і довгі процедури офіційного працевлаштування. І хоча імпульсом для вирішення ситуації навряд чи була турбота про долю „нешасних гастарбайтерів“, а радше – цілком прагматичні цілі, пов'язані з нелегальною міграцією і так званою „клієнтською“ системою напівлегальних посередників, можна сказати, що „крига поступово скресає“.

Із синіх зробимо зелені

Отож 22 жовтня цього року новий чеський уряд ухвалив план запровадження так званих „зелених карт“ для іноземців з країн, які не входять до Європейського Союзу. Подібний проект „синіх карт“ (очевидно інспірованих кольором прапора ЄС) вже два роки обговорюється на рівні Європейської комісії. І хоча чеські автори заперечують прямиї зв'язок між цими проектами (мабуть, не без наміру підкреслити свою оригінальність), суть обох проектів залишається однаковою – відкриття кордонів для вибраних категорій

кваліфікованих мігрантів. Актуальна чеська статистика засвідчує, що сьогодні в країні із загальною кількістю населення близько 10 мільйонів живе та легально працює більше ніж 200 тисяч іноземців, значна частина яких походять саме з так званих „третіх країн“. Мова йде переважно про громадян України, які є однією з цільових груп згаданого проекту.

Найбільша відмінність пропонованого проекту зелених карт від попереднього чеського пілотного проекту „Активний вибір кваліфікованих працівників з-за кордону“ (підготованого Міністерством праці та соціальної політики ЧР в 2003 році) полягає в більшому зосередженні на потребах чеського ринку праці. Важливим нововведенням проекту зелених карт є об'єднання дозволу на працю та дозволу на перебування (візи) в одному документі. Саме такий крок у стосунку до всіх іноземців з третіх країн просували свого часу (на жаль, безуспішно) деякі чеські неприбуткові організації. Це спрощення, безперечно, оцінять як самі іноземці, так і їхні чеські роботодавці, адже за чинним законодавством роботодавець спершу мусить довести, що на відповідну посаду він не може знайти працівника необхідної кваліфікації з Чехії чи іншої країни ЄС. Лише після отримання такого дозволу роботодавцем сам іноземець може розпочати процедуру оформлення дозволу на роботу та самої робочої візи, причому повністю така процедура часто займає майже півроку.

Найризикованіші – працівники із середньою освітою

Згідно з планами авторів нового проекту, зелену карту можна буде отримати впродовж місяця, і вона дозволить працювати в Чехії щонайменше 2–3 роки, залежно від типу карти та кваліфікації мігранта.

Інформацію стосовно вільних робочих місць, на які впродовж місяця не вдасться знайти відповідного працівника, буде оприлюднено на інтернет-сторінках Міністерства праці та соціальної політики ЧР. Згідно з детальним описом першої робочої версії проекту цільовою групою стануть три категорії мігрантів: 1) висококваліфіковані працівники з вищою освітою (наприклад

лікарі, архітектори, комп'ютерні спеціалісти); 2) кваліфіковані працівники із середньою спеціальною освітою (середній медичний персонал, слюсарі, ковалі, будівельники, механіки та інші кваліфіковані технічні робітники); 3) вищий менеджмент і так званий „ключовий персонал“, необхідний міжнародним корпораціям. Цікаву інформацію можна знайти в додатку до цього робочого документу, де автори показово прагматично оцінюють потенційну користь та ризик, пов'язані з працевлаштуванням окремих категорій мігрантів. „Найбільш ризикованими“ в сенсі загальної небезпеки, пов'язаної з підвищеною криміногенністю та переважаністю системи соціального забезпечення у випадку втрати праці, є друга категорія, себто працівники із середньою освітою. Однак (на відміну від висококваліфікованих працівників та вищого менеджменту) перевагою цієї категорії автори проекту вбачають у мінімальних професійних амбіціях, невибагливості та кваліфікації, недостатній для того, щоб шукати кращі заробітки і вищу платню західніше кордонів ЧР.

Ті, кого проект зацікавив, мусять усвідомити, що пропонована зелена карта в жодному разі не означає дозволу на постійне місце проживання. Однак власники зелених карт на ринку праці матимуть права, подібні до прав громадян Європейського Союзу.

Право на грошову допомогу по безробіттю

Окрім права на проживання та працевлаштування, іноземці із зеленими картами матимуть набагато менше стресів у разі втрати роботи з вини працедавця: упродовж двох місяців (але не довше) вони зможуть спокійно шукати роботу, без скасування діючої зеленої карти. Більше того, як вже говорилося, автори проекту не виключають навіть, що в таких випадках іноземці матимуть можливість отримувати грошову підтримку по безробіттю. Це, здається, перший прецедент, коли в чеському державному проекті враховано, що нині легальні працівники-іноземці змушені (згідно із законом) у повному обсязі сплачувати податки на соціальне забезпечення, хоча й не мають реальних можливостей скорис-

татися соціальними пільгами у випадку безробіття. На початках реалізації проекту видача зелених карт не обмежуватиметься жодними квотами, ані щодо загальної кількості мігрантів, ані з огляду на фах чи країну, з якої походять. Однак координаційна група, що займатиметься підготовкою та реалізацією проекту, залишає за собою право в разі необхідності ці квоти встановлювати.

Сама зелена карта повинна виглядати подібною до існуючого нині дозволу на перебування в ЧР, який зараз просто вклеюється до паспорту іноземця. Свою роль повинна відіграти і Міжнародна організація з питань міграції, що (як і в попередньому проекті) залишається установою, відповідальною за пропагування проекту та активний пошук потенційних працівників в різних країнах.

Нагальна потреба в мігрантах

Автори чеського проекту переконані, що система зелених карт буде набагато прозорішою від попереднього проекту і допоможе помітно знизити кількість працівників-нелегалів в країні. За твердженням міністра промисловості і торгівлі П.Нечаса, Чеська Республіка нагально потребує значну кількість робочої сили з країн поза ЄС, тому проект запускатиметься якнайшвидше, можливо вже в наступному році.

Задум здається досить амбітним, адже для успішної реалізації проекту необхідно не лише підготувати достатньо розвинуту інфраструктуру, але й учергове змінити деякі параграфи закону про перебування та працевлаштування іноземців. Наприклад, доведеться закласти можливість тривалішого терміну дії дозволу на працю (що його сьогодні видається щонайбільше на рік), та передбачити можливість продовження цього дозволу ще на рік на території ЧР. Тож залишається сподіватися на краще та дочекатися моменту, коли обіцянки, пов'язані зі спрощенням процедури працевлаштування в Чехії, стануть реальністю бодай для вибраної частини потрібних країні мігрантів. І хоч критики цього проекту називають його черговим марнотратством, яке допоможе мізерній частині мігрантів, майбутнє покаже, чи альтернативний до пілотного проекту Міністерства праці та соціальної політики проект „зелених карт“ виявиться бодай трохи успішнішим.

Яна Леонтієва, Прага

Партнерство для міжкордонної співпраці

► Останнім часом на Словаччині почали трохи більше говорити про Україну. Після закінчення виборів, за якими, з логічних причин, словацьке суспільство відносно уважно слідкувало, новою темою стала 75-та річниця Голодомору 1932–33 років.

Власне, увагу словацького суспільства привернула не стільки сама річниця цього жахливого акту сталінського терору, а радше активність депутата Словацького парламенту Франтішека Міклошка. Він став одним з членів партії Християнсько-Демократичного Руху, які подали до Словацького парламенту проект резолюції про визнання Голодомору в Україні актом геноциду. Таку резолюцію вже прийняло декілька держав, в тому числі і сусідні Польща та Угорщина. В цьому контексті цікавою була і активність Генерального консульства України у Пряшеві, яке спільно з бібліотекою Пряшівського університету відкрило 20-го листопада ц. р. виставку документів та фотографій про Голодомор. На вернісажі крім генерального консула України у Пряшеві Євгена Перебийноса виступили ще письменник Іван Яцканин та колишній редактор Радіо Свобода Іван Гвать. І якщо виставка за обсягом була невелика, то місце її проведення – читальний зал університетської бібліотеки – дозволило не малому

Іван Гвать

числу студентів, які щоденно відвідують бібліотеку, чи не вперше довідатись про ці події української історії.

Генеральний консул України у Пряшеві Євген Перебийніс разом з Генеральним консулом Словаччини в Україні Маріяном Сладечком стали головними гостями міжнародного словацько-українського семінару „Партнерство для словацько-української міжкордонної співпраці“, яку організувала 22-23-го листопада Словацька спілка для закордонної політики. На цьому семінарі зустрілися декілька десятків словацьких та українських науковців, громадських та політичних діячів, які обговорювали сучасність і перспективи взаємної співпраці у сфері місцевого самоврядування, економіки, туризму, а також про можливості громадських, наукових, педагогічних та культурних інституцій. Тема вступу Словацької Республіки до шенгенського простору була особливо актуальною. На думку майже всіх присутніх це стане подальшим гальмом розвитку взаємних контактів і співпраці.

Олесь Мушинка, Пряшів

Політику треба „робити“ у кнайпі А українську політику – в українській кнайпі

► Найбільшою atrakцією останніх двох місяців у Львові стала нова кнайпа – „Кривка“. Однак, аби її знайти, треба мати або добру розвідку (тобто когось, хто проведе або підкаже, як до неї потрапити), або бути самому дуже уважним. Якщо добре розгледітися по Площі Ринок, то можна помітити, що над однією з брам тріпотять синьо-жовті стрічки. Саме там знаходиться „Кривка“. Але це ще не все.

Якщо постукати у дерев'яні двері, прочиниться маленьке віконечко і голос ізсередини запитає: „Москалі, комуністи є?“ На що всі повинні відповісти: „Ні!“, включно з відвідувачами-росіянами. Лише тоді можна увійти досередини.

В „Кривці“ є дві зали, з яких одну зроблено під бункер УПА, а друга нагадує помешкання, скажімо, котрогось із командирів УПА. В обидвох залах можна побачити багато великоформатних і якісних світлин, у першій – фотографії, публіковані раніше в альбомі „Армія нескорених“, які представляють воїнів-упівців. На одній впізнаю Мирослава Симчича, сотенного „Кривоноса“. Того самого (понад 30 років провів у таборах), котрий у січні 1945-го взяв участь у бою під Космачем, коли УПА розбило НКВД-дистів советського командира Ніколая Дергачова, що до прибуття в Карпати для підкорення українців „прославився“ депортацією кримських татар. У другій половині ресторану розміщені фотографії з архіву Стапана Бандери, світлини, які робив сам Бандера своїм сім'ї, а також приватні фотографії Романа Шухевича.

Настрій „Кривки“ створюють також різні дрібні деталі – зброя, яка висить на цвяшку, офіціант, котрий перед тим, як взяти замовлення, вітається: „Слава Україні!“ До того – прості столики і багато оригінальних армійських прикрас. У „Кривці“ обслуговують дуже молоді люди, вдягнені у щось на зразок військового однострою. З динаміків лунають упівські пісні та й інші, що їх можна віднести до „українських героїчних пісень“. Тут можна купити і упівські сувеніри, шапки, відбитки листівок. Все у стилістиці УПА. Меню, яке виписано на сірому папері, що нагадує чи то військовий нотатник, чи то підпільне ви-

Фото: архів Юрка Назарука

дання, пропонує страви з цікавими назвами, наприклад, какао „Дитинство Степана“, „Свято в лісі“, „Змарніла втіха партизанки“.

Серед гостей „Криївки“ різноманітна публіка: статечні працівники фірм, молоді менеджери, студенти, туристи. Більшість вражена ідеєю та реалізацією. У задумі важко знайти елементи перебільшення, зайвий пафос чи кітч. Усе ненав’язливе й продумане.

Живий музей

Керує „Криївкою“ Юрко Назарук, який разом з тим є і одним з авторів цього проекту. Про команду, яка творить „Криївку“, він каже, що це молоді амбітні люди, з яких кожен має свій особистий досвід життя в політиці, культурі чи бізнесі, але всіх їх об’єднує схожа система цінностей. „У нас було багато сумнівів, створюючи цей проект, – каже він, – бо дуже легко перейти межу, причому в багатьох аспектах. Так, наприклад, стосовно людей, які були в УПА і жили в бункерах. Ми не хотіли, аби це перетворилося лише на розвагу. Нам ішлося про те, щоб це було атракційно і людей сюди вабило, але водночас, аби їм з цього щось залишилося в голові. Аби вони задумались, для мене таким моментом є, коли зустрічаюся з поглядами тих людей на фотографіях, коли дивлюся у їхні очі і розумію, що це було справжнє життя.

Питання УПА є болючим для кожного з нас, незалежно від того, чи наші діди були в УПА, чи ні. Якщо в твоїй державі, так як в Україні це робиться, використовують історію в політиці для власних партійних інтересів, ми розуміємо, що це погано, і що нація, яка не цінує своєї історії, бавиться в політику і отримує за це ще якісь виборчі дивіденди, це приречена нація. Ми вирішили, що для того, аби вивести УПА з політики, треба запропонувати щось інше. І нашою пропозицією є „Криївка“. Ми робили „Криївку“ як своєрідний живий музей. Ми пішли на великий ризик, бо ми зробили це досить радикально. Але, коли при вході питають: чи є москалі або чи ви причетні до комунізму, і ці самі росіяни, котрі сюди приїжджають, відповідають: „нет!“, то це для мене найбільша перемога“.

Протягом двох перших тижнів до „Криївки“ завітало понад 10 тисяч людей. Тепер Юрко Назарук отримує пропозиції відкрити подібні ресторани і в інших містах України, наприклад, у Дніпропетровську. Але Юрко все ж не хоче розглядати „Криївку“ лише як добрий і успішний бізнес, але також як місце, довкола якого можна було би творити різні суспільні проекти. Кафе „Криївка“ це свого роду феномен, з одного боку – бізнес, з другого – витончений спосіб показати один із символів історичного минулого українців

Західної України. У 40-х, 50-х українцям треба було ховатися, сьогодні важливо вміти показати це історичне минуле своїм і чужим. А творці кафе своє „бойове“ завдання виконали на відмінно.

I.X., Варшава

Павло Богдан, журналіст, редактор української редакції Словацького радіо в Пряшеві, депутат Словацького Парламенту (1992–1994), голова Союзу русинів-українців Словацької Республіки (1994–1999), з 2004 року – заступник голови Центральної ради Союзу русинів-українців Словаччини.

Павло Богдан: „Спосіб, у який відбувається фінансування культури нацменшин, веде до поступової асиміляції“

Пане Богдане, чому, на вашу думку, в Словаччині угорці, скажімо, мають кілька політичних партій, а в українців-русинів немає жодної, що могла б, увійшовши в Парламент, відстоювати їхні інтереси?

Наше населення поділене за різними ознаками – релігійними, національними, не кажучи вже про політичні. Це головна причина. Але спроби створити політичну партію, чи, краще сказати – політичний рух, були і в нас. Спочатку він називався „Піддукляньська демократична громада“, пізніше –

„Громада Схід“. Але це були дуже невдалі спроби. Цей рух по десяти роках існування просто занепав.

Коли був заснований рух, про який ви кажете?

Він розпочався в 1994-му, а припинився десь два-три роки тому. Він не мав достатньої громадської підтримки, оскільки наше населення традиційно підтримує ті партії, які вже довгий час існують на політичній сцені Словаччини. Спочатку, після 1989 року, це були партії, орієнтовані в лівому напрямку, пізніше велику підтримку отримав

і „Рух за демократичну Словаччину“ Мечіяра. Праві політичні партії в нашому суспільстві поки що не користуються значним успіхом. Але за посередництвом згаданих партій до парламенту потрапило і кілька депутатів, представників нашої меншини. Щоправда, це здебільшого були і є люди, які не виявляють особливого інтересу до національного життя.

Згадайте, будь-ласка, скільки приблизно було депутатів східнославацького чи русинського походження

– крім Вас і пана Гіряка – в словацькому парламенті?

Не можу сказати докладно, але в кожному виборчому сезоні було таких депутатів декілька. Не всі, ясна річ, визнавали за собою русинську чи українську національність, не всі приймали участь у житті нацменшини, але, скажімо, коли йшлося про переселення нашого радіо з Пряшева до Кошиць, вони виступали на нашу користь.

Чи є перспектива, що в майбутньому виникне партія, яка б відстоювала інтереси цієї меншини? Чи гадаєте, що такої партії, радше, ніколи не буде?

Появи такої партії в найближчому майбутньому не очікую. Може навіть, такої потреби населення наразі не відчуває. Питаннями, що стосуються культурно-національного життя, ніні відають громадські об'єднання: чи то русинської орієнтації („Русинська оброда“), чи то української („Союз русинів-українців Словацької Республіки“). Це, по суті, – дві найбільші організації, які водночас займаються і політичними справами. Правда, виникає запитання, а чи достатня ця сила, аби пробити якісь рішення на користь тієї чи іншої національності? Адже очевидно, що ті політичні сили, які правили і правлять країною, в подібні справи не надто охоче ангажуються. Це проявляється, зокрема, і в тому, що досі не прийнято закон про національні меншини, якого ми домагаємося вже довгими роками.

Що би мав цей закон вирішувати?

Я думаю, що той спосіб, у який тепер проводиться фінансування культури нацменшин, веде лише до поступової асиміляції населення. Він не дозволяє систематично працювати на ниві національного життя, тому що ніколи невідомо, чи будуть державні дотації взагалі, а якщо будуть, то в якому обсязі, і яким проектам буде віддано перевагу. По суті, це і є лише фінансування окремих проектів. Говорити про якийсь фінансування організації практично неможливо. А за умов, коли немає чим платити за оренду приміщення чи телефон, працювати важко. Я вже не кажу про таку ділянку як, наприклад, народна художня творчість. Колективи в нас працюють самі по собі. Там, де їх підтримує сільський уряд, ситуація доволі добра, але це далеко не всюди. Ми не здатні надавати методичну допомогу цим колективам, працювати з ними так, аби вони зберегли автентичність нашої культури і розвивали її.

Яка, на вашу думку, головна проблема українців-русинів Східної Словащини?

Найбільшою проблемою не лише сьогодні, а й у попередні роки, був і є штучний поділ національності на дві групи – русинів та українців. Хоча треба наголосити, що в жодній правовій нормі не знайдемо нічого про такого роду поділ. Йдеться лише про адміністративний акт, який було прийнято (до речі, невідомо, ким) перед переписом населення 1991-го року. Ця ситуація не надто здорова і не йде на користь нашому населенню. Останніх 17 років помітно тенденцію, коли все, що мало українську орієнтацію, потрохи зникає, а те, що мало б урятувати нашу національність (тобто, русинська орієнтація) – не дуже сприймається. Доказом цього є освіта. Українських шкіл залишилося всього 12, а русинської нема жодної, хоч русинська мова – як необов'язковий предмет – у деяких школах вивчається.

Недавно приїжджав до Словащини президент України Віктор Ющенко. У тому контексті, в якому ми говоримо: чим Україна може (зі своїми власними проблемами) допомогти українцям Словащини?

Для нас великою моральною підтримкою є вже те, що Україна – як самостійна і незалежна держава – існує. Це по-перше. По-друге, зрозуміло, були часи, коли ми не потребували жодної допомоги з-за кордону, в тому числі й від України. Тепер ми опинилися в такій ситуації, що кожна матеріальна допомога для нас – особливо в кризових ситуаціях – дуже потрібна. В рамках програми допомоги діаспорі Віктор Ющенко пообіцяв підтримати нашу діяльність. Минулого року така можливість теж була. Україна підтримала кілька наших проектів. І хоча це була незначна підтримка, однак во це було дуже приємно. Кілька днів тому ми отримали з Києва матеріальну допомогу для шкіл, в яких вивчається українська мова. Йдеться про комп'ютери, телевізори. Для шкіл це – справді велика допомога. Зрештою, директори шкіл і старости сіл, в яких діти вивчають українську мову, теж були присутні на зустрічі з Президентом і, думаю, це також має свій позитивний вплив.

Чехія і Словащина нещодавно відсвяткували 17 листопада – дату, з якої стартували зміни в Чехословащині. Чи можна її вважати також днем, з якого почалися негативні змі-

ни в житті українців-русинів Східної Словащини?

На жаль, для нашого населення і нашого регіону ця дата не завжди має позитивне забарвлення, оскільки останніми роками спостерігається значне економічне відставання регіону. Люди змушені мігрувати в пошуках роботи, виїжджати за кордон, що також сприяє асиміляції. Крім того, зміни в легіслативній сфері теж не пішли нам на користь. Якщо за часів ЧСФР існував закон про нацменшини, то зараз (починаючи з 1993 року) його немає. Маємо також занепад шкільництва та штучний поділ населення. Можна навести цілий ряд факторів, які не сприяють нашому розвитку. По суті, було зліквідовано Український національний театр (справа тут не лише в перейменуванні). Нині він не ставить п'єс українською, а отже не задовольняє культурних потреб української меншини. Радіо після усіх змін – а українська редакція раніше мала певну автономність – не лише втратило на значенні, але й було переселене в Кошиці, що призвело до скорочення штату працівників і зниження якості передачі. На жаль, я можу навести негативних прикладів набагато більше, ніж позитивних – і все це відбулося після згаданого 17 листопада.

А далі? Чого можемо чекати? На що сподіватися?

Якщо люди не усвідомлять самі для себе, хто вони є, якщо не дбатимуть про збереження своїх традицій і культури, справа може зійти нанівець. Ми бачимо, як нині молоді батьки – і то не лише в містах, але й по селах – розмовляють зі своїми дітьми словацькою. Дитина формується і виростає в словацькому оточенні, і з неї навряд чи виросте патріот свого народу. Якщо до того ж у школах не вивчається українська мова, то така дитина не зуміє навіть прочитати автентичну назву села (навіть якщо в ньому донині збереглися двомовні написи). Брак політичних рішень, але також і брак самоусвідомлення не сприяють виправленню ситуації. Ясна річ, що тут певним чином може допомогти Україна. І останніми роками такі спроби почастішали. Та все ж для нас це – хай не чужа, але інша країна. Вона не вирішить наших внутрішніх проблем. Вона може допомогти матеріально, морально, але все решта залишається за нами.

I переможців можна засудити

► 80-і роки, перші ластівки лібералізації в СРСР та в країнах соцтабору, гласність, „перестройка“ і врешті – крах комунізму. Всі ці події розбудили серед народів Східної Європи надії на вивчення об’єктивної історії. Суспільство і медіа почали багато уваги присвячували т.зв. білим плямам в історії. Почали з’являтися сенсаційні публікації і документальні телевізійні стрічки на теми, які в часи комунізму замовчувалися, а документи, що їх підтверджували, зберігалися за сімома замками.

Згодом в посткомуністичних країнах інтерес до об’єктивного опису минулого впа, особливо в країнах, де історія (і антикомунізм) стали елементами чергових виборчих кампаній та предметом маніпуляцій з боку політтехнологів. З року в рік зростала ностальгія за часами, коли ковбаса коштувала 2.20, коли не було безробіття й організованої злочинності, але ностальгія зацікавленню не посприяла. Та попри очевидне послаблення інтересу до історії можна і нині в Східній Європі знайти інформацію, що викликає резонанс (навіть за межами конкретної країни). 11 вересня 2007-го польська щоденна газета „Rzeczpospolita“ надрукувала статтю „Герой чи вбивця“ (Bohater czy zabójca), в котрій йдеться про те, що прокуратура Литви звернулася до Ізраїлю із заявою про надання можливості допитати її громадянина Іцхака Арада в справі 60-річної давнини. Іцхак Арад

– колишній мешканець Литви, який пережив Голокост, у 1972–1993 роках працював директором інституту Yad Vashem, колишній генерал ізраїльської армії, партизан советського загону, який під час II Світової війни воював проти німців на території Литви. Саме цього ізраїльського історика литовська прокуратура підозрює в участі у злочинах проти литовського мирного населення. Ця справа, хоча й у дещо викривленому світлі (передусім через емоційні, догматичні реакції ізраїльської сторони) показала, окрім іншого, наскільки тема злочинів військових та партизанських советських формувань надалі залишається багатовекторною та, по суті, небажаною. Неадекватну реакцію ізраїльської сторони (а також самого Арада) лише почасти може виправдати його особиста доля, і те, що він та його близькі стали жертвами Голокосту.

Арад та офіційні ізраїльські чиновники відмовляються враховувати аргументи литовської сторони, стверджуючи, що йдеться не про що інше, як про спробу „других“ покращити свій імідж, особливо в контексті участі колабораціоністських литовських формувань у винищенні євреїв. Драматизму ситуації додає факт, що за твердженням Арада, саме литовці вимордували всіх його рідних. Між іншим, він подає цей факт і як причину того, чому категорично відмовляється їхати в Литву давати будь-які свідчення.

Справа однак не така проста й однозначна, як показують її ізраїльтяни. Автор згаданої раніше статті Пйотр Зиховіч звернув увагу на те, що свої претензії Араду може висунути також і польська сторона, оскільки загін полковника Федора Маркова, в якому служив Іцхак Арад, підозрюється ще й у злочинах проти партизан польської Армії Крайової.

Злочини червоних партизан

Советські злочини 40-х років, скоєні на теренах Литви, Західної України, – тема, яка дуже повільно пробивається до істориків та медіа. Є ще багато табуованих тем – маловідомих і недостатньо вивчених – до яких належить і тема суто кримінальних злочинів партизан на території України. Йдеться про партизан, які підпорядковувалися в час війни московському Штабу партизансько-

го руху. Ця тема надалі залишається у сфері приватних зацікавлень небагатьох любителів та поодиноких істориків. Натомість об’єктивні дослідницькі установи і знані автори воліють її не чіпати. Їх надалі стримує недоторканість „ікони месників“. Загалом непорушність установлених оцінок переплітається з небажанням вступати у суперечку зі спадкоємцями правди про „могутній і справедливий Союз“ та оскаржувати дії тих, що виступали від його імені.

Не краще виглядає ситуація з партизанськими командирами Ковпаком, Сабуровим, Рудневим, що діяли на території нинішньої України, і які й надалі трактуються з релігійною смиренністю – їх можна згадувати або добре, або ніяк. Так от, під час останніх українських парламентських виборів таким Сидором Ковпаком, командиром партизанського з’єднання, що діяло на Поліссі та Волині, гордилися в своєму виборчому роликуні комуністи. Насправді ж не лише комуністи захищають у сучасній Україні честь і славу червоних партизан. Для того, аби зрозуміти, що це проблема набагато масштабніша, вистачить поглянути на назви українських вулиць, документальні телевізійні стрічки, публікації, присвячені партизанам, заяви політиків різних партій. Критика та об’єктивність відсутні.

Партизани воювали з тими з ким „було безпечніше“

Насправді, як показують – нехай рідкісні й поодинокі – видання документів (на кшталт збірника „Красные партизаны Украины 1941–1944“, упорядкованого Олександром Гогунем та Анатолієм Кентієм, виданого в 2006-му), підхід до оцінки діяльності партизанських загонів, підпорядкованих Москві, необхідно переглянути, особливо в Україні. Йдеться не про чорно-білу схему бачення минулого (за принципом „наші добрі, тамті погані“), а про десакралізацію ікони, що її після закінчення Другої світової війни підфарбовують цілі армії підцензурних істориків та банальних пропагандистів. Дуже добре, що автори згаданої збірки показують дії цих формувань через документи, витворені різними московськими установами, та розсекречені документи самих партизанських формувань.

До документів, використаних у книзі, варто придивитися якнайважливіше зокрема тому, що показують вони різні буденні події з життя партизан, висвітлюють цей рух без пафосу й прикрас – таким, яким він був насправді. Олександр Гогун і Анатолій Кентій добрали документи в такий спосіб, щоб винести

на світло денне те, про що мовчали не лише советські, але й західні історики. Автори показали патологію, суто кримінальні злочини, котрі були не рідкісним, а сказати б – звичним явищем у цьому у русі: пияцтво, схильність до надмірної жорстокості, грабінництва, убивства навіть уявних противників, знущання над мирним населенням чи полоненими.

Об'єктивна оцінка партизанського руху потребує ще багатьох досліджень. Звернімося, для прикладу, хоча б до статистики. Виявляється, що з роками число партизан – в советських публікаціях – зростало, як і кількість знищених ними ворогів. Цифри ці є результатом очевидних маніпуляцій, мета яких – продемонструвати всенародну підтримку комуністів у роки війни. Чисельність партизан і кількість їхніх звігач росли, як на дріжджах. Із тодішніх публікацій виникає ще одна вельми цікава річ, а саме: партизани часто воювали не з німцями, а з їхніми посібниками, наприклад, з головами сільських громад, поліцаями та їхніми сім'ями, бо „це було безпечніше“. До того ж війна з таким ворогом давала змогу заволодіти добром зрадників. Отже, побували сліпа нещадна помста, вбивства, грабінництва – все, що з ідеологічних причин замовчувалося.

Особливої вартості книзі додає те, що цитована інформація часто є оперативними донесеннями советських командирів про „колег по підпіллію“. Документи свідчать, що комуністичний партизанський рух не проіснував би в Україні без допомоги т.зв. „великої землі“, і що в перші роки війни населення України зовсім не підтримувало комуністичний партизанський рух. Більшість партизан-десантників гинула через незнання території, без підтримки населення. Так само масово гинули утворені при відступі Червоної Армії підрозділи. Цифри вражають. Між серпнем 1941-го і березнем 1942-го в Україні нараховувалося близько 30 тис. советських партизанів, диверсантів і агентів (29307 – у загонах, 776 – агентів-одинаків). А 1 травня 1942-го, згідно із советським звітами, на окупованій німцями території перебувало лише 1918 партизан, тобто зникло 93 %(!). Таких вражаючих, донедавна засекречених фактів у збірнику багато.

Переможців не судять?

Стосовно червоних партизан до сьогодні залишається багато знаків запитання. Досі мало що відомо про злочини спецзагонів НКВД (що їх, як свідчать представлені в книзі документи, навіть червоні партизани ненавиділи). В та-

кому контексті не дивує остання заява голови українського ІНП Ігоря Юхновського про потребу розсекречення документів щодо т.зв. „псевдобандерівських груп НКВД“. До цієї проблеми належить і правда про дії агентури, яку згодані групи засіли до різних окупаційних установ, УПА, польських та литовських партизан.

У Литві та Латвії сьогодні починається серйозна праця над документуванням злочинів червоних партизан і з'являються спроби судового покарання злочинців. Як показує справа Арада, слід очікувати протестів з боку різних суспільних прошарків та структур, бо роками культивовані міф про визвольну і героїчну роль червоних партизан ще живе. З іншого боку, колабораціонізм литовців, латвійців, українців, їхня участь у винищенні євреїв – це зручний прийом, що не дозволяє модифікувати вироблені роками схеми і штампи. Тут,

очевидно, не можна забувати і про позицію сучасної Москви, яка кожен подібну справу сприймає замалим не істерично, звинувачуючи всіх і вся у спробі ревізії історії. У таких випадках застосовується зазвичай важка артилерія епітетів. Для Москви гасло „переможців не судять“ служить для виправдання чого завгодно. Але для тих, кого визволили не лише від фашизму, але й від свободи, майна, власного минулого – це не аргумент.

До литовської ситуації (йдеться, нагадаємо, про спроби литовської прокуратури розслідувати кримінальні злочини червоних партизан), ситуація в Україні дійде не скоро, а може, й ніколи не дійде, проте тим більше варто цю тему досліджувати й висвітлювати. Переможців зазвичай не судять кримінальним судом, однак їх можна судити судом історії.

КИЇВ
та інші міста України
від 6 690 крон

МОСКВА від 3 390 крон
БАКУ від 7 890 крон
ШАНХАЙ від 9 700 крон
ДЕЛІ від 12 900 крон
ПЕКІН від 14 900 крон
БАНГКОК від 16 400 крон

Ціна квитка в обидва боки без аеропортних такс та зборів

Офіс у Празі:
Husova 5
110 00 Praha 1
Тел.: + 420 224 248 828
+ 420 776 676 709
e-mail: aerosvit.prg@volny.cz

Каса в аеропорту:
Тел.: + 420 220 115 332

АероСвіт **AeroSvit**
UKRAINIAN AIRLINES
www.aerosvit.com

Зрощую тут Україну

➤ Доля „окраїн“ не була байдужою і Масарикові, хоч і з причин цілком інших, ніж ті, що їх уявляли українські націоналісти. „Був у мене вчора прем'єр Білоруської Республіки. Жадає нашої моральної, і якщо можна, й політичної допомоги (...). Та Білоруська Республіка є плодом російського розкладу; мала б залишитися з росіянами і баста! Але Росія розпалася, тому тимчасова організація цих окраїн є ліпшою, ніж розпад під невмілим московським централізмом! Тому ми не опускаємося до філології та внутрішньої адміністрації, акцентуємо *status quo* (радо з ними будемо торгувати)“, – писав він Бенешу. Масарикова інтерпретація подій відображала домінуюче переконання сучасників, що більшовицька влада є, в найкращому випадку, ферментом розкладу і що вона не зможе консолідувати Росію.

У ці міркування вносила розлад постать Карла Крамаржа, чільного русофіла новітньої чеської політики, який під враженням російської біди мобілізував свої проросійські sentimenti та з позиції першого міністерського голови самостійної Чехословаччини виступав за втягнення чехословацьких легіонерів – усе ще присутніх на російських теренах – до антибільшовицького бою. „Вважати однак треба на др. Крамаржа, русофілство якого могло б відштовхнути і білорусів, і українців“, – писав Масарик. В цих рядках помітна незвична стурбованість поглядами української сторони. Війна у східній Галичині, яка зачіпала й поляків, включила українців до чеських розрахунків. Взаємні симпатії були в ті дні на своєму піку, і навесні українська сторона виступила зі сміливим планом федеративного об'єднання східної Галичини з Чехословаччиною. План цей було озвучено вустах Всеволода Голубовича. Масарик визнав, що ця публічно проголошена заява посприяла Празі в очах світу. Він написав дослівно так: „... зрощую тут Україну. Є тут також Грушевський. Розуміється: Україна мала би бути частиною федеративної Росії. Звикають вони на цю думку“. Цей чесько-галицький „жарт“, утім, через гостру необхідність консолідувати сусідські стосунки з Варшавою поступився політиці реалізму: в грудні 1919-го Масарик мусив запевняти польського посла Малкевського, що ЧСР вже не зацікавлена в спільних кордонах з Росією та задовольниться контактом з Румунією.

Однак до того часу чеська закордонна політика розглядала Україну в категоріях вигравшів і втрат, тож у цих намірах їй не перешкождала угода між Директорією та більшовиками. Дипломат Проккоп Макса, колишній замісник голови петроградської гілки Національної Ради Чехословаччини, нагадував Бенешу про „чудовий масштаб“ маєтку австрійсько-угорської армії та пропонував стимулювати відповідну ініціативу українського уряду, який охоче передав би його в руки чехів. А ще зауважував (трохи передчасно), що, ймовірно, готується угода Винниченка з більшовиками.

Чеський політичний фольклор

Ініціативи Карла Крамаржа уособлюють колоритний сегмент вітчизняної політики, світоглядно протилежний реалізові тандему Масарик–Бенеш. Крамарж задавав тон у антиукраїнських настроях до самої смерті. Через своє русофілство голова національних демократів не відчував пошани і до поляків, неприязно спостерігаючи за їхніми успішними переговорами на Версальській конференції, що тоді відбувалася неподалік Парижу. „Тут є повно польських інтриг. (...) Поляки все ще верхи на коні, і *komise interallii*, яка є у Варшаві, працює на них, не гаючи часу. І все це людина мусить терпіти після того всього, що поляки зробили за війни, – а до того я чую, що і у нас є полонофіли... Це мусить бути дійсно велика любов... після всього того, чому ми були від певного часу свідками“. Проте така ворожість Крамаржа ще не стосувалась українців: „Я все одно маю малу довіру до українців – вони нічим не кращі, і полягатись на них було б так само оманливим. Єдине, що здається мені цілком непохитним та надійним, є вдячність росіян за все, що ми робили з нашими легіонами в Росії (...) Поляки під гаслом боротьби проти більшовиків здобувають для себе кордони зразка 1772 року, Литву, Волинь – а Європа за це робить з них своїх улюбленців!“ Очевидно, він не підозрював, що в той самий час президент доводив до відома міністра закордонних справ у Парижі плани русофіла щодо інтервенції в Росію та повернення більшовицької влади. „Він (Крамарж) має в голові російські фантазії, і нічого іншого його не цікавить. Хотіти 250 тисяч волярів проти більшовиків – свідчення його неспроможності зрозуміти нашу власну ситуацію і страшний симптом його безумства. (...)“. Масарик виношував на-

мір призначити Крамаржа на пост головуючого в майбутній верхній палаті парламенту і таким чином усунути його з уряду. Головною причиною, ймовірно, були не інтервентські наміри Крамаржа, але те, що він „не може бути міністерським головою: не працює, не веде до роботи і т.д.“

Cordon sanitaire

Бенеш інтервентських планів Крамаржа спершу не коментував, але невдовзі в інтерв'ю з чеськими журналістами висловився проти цих задумів, повторивши аргументи Масарика проти втручання, мовляв, ЧСР має досить внутрішніх завдань і не може брати на себе інші зобов'язання. Французький маршал Фердинанд Фош розраховував на антирадянську інтервенцію, яка мала б походити з країн, що лежать поміж Росією та Німеччиною (т.зв. *cordon sanitaire*), однак цю ідею відкинули американський президент Вільсон та британський прем'єр Ллойд Джордж. Перемогла політика непрямого військового втручання у формі підтримки антибільшовицьких сил в самій Росії. Це примусило Крамаржа шукати нову можливість інтервенції за посередництва чехословацьких легіонів в Росії, які досі відігравали в його планах другорядну роль. Сприятливий розвиток наступу Колчака та англійська підтримка походу Денікіна надихнули Крамаржа, і він вимагав дипломатичного визнання уряду Колчака з боку ЧСР, однак його дії на домашньому ґрунті викликали вельми неохвальні відгуки (виступив проти нього і другий великий русофіл Вацлав Клофач, який не міг повірити, що Крамарж заручився підтримкою бодай же своєї власної партії). На початку травня 1919-го Масарик в листі попередив Крамаржа, що він, Крамарж, налаштував проти себе соціалістичний блок та блок аграрників не лише через свої інтервентські плани, але також і через соціальну політику. В наступному він листі нагадував Крамаржові: „Ви є проти більшовизму, але інтервентська політика би нам зродила більшовизм“.

З усією рішучістю проти „самостійної“ України

Крамарж не мав успіху. Його політика вела до розколу уряду, і наприкінці травня, після програних виборів, національні демократи вийшли з лав урядової коаліції. Ані провал інтервентського плану Черчілля (Вінстон Черчілль, ➤

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА ТА ВІСІМ ІНШИХ КРАЇН ЄС ГОТУЮТЬСЯ ДО ВСТУПУ У ШЕНГЕН

Розширення Шенгену приносить цілий ряд змін для громадян третіх країн, які перебувають або приїжджають на територію Чеської Республіки. **Починаючи з 31 грудня 2007 р. у Чеській Республіці застосовуватимуться спільні правила для в'їзду та короткочасного перебування іноземців, дійсні у теперішньому Шенгені.** Внутрішні кордони можна буде перетинати без прикордонного контролю, проте обов'язок подорожувати із дійсним проїзним документом залишається.

У випадку, якщо Ви є громадянином ЄС, Ісландії, Норвегії, Швейцарії або Ліхтенштейну

- умови для перебування на території Чеської Республіки для вас не зміняться.

У випадку, якщо Ви є громадянином третьої країни без візового обов'язку

- зможете перебувати у Чеській Республіці впродовж терміну, який загалом не перевищить 3 місяці перебування на всій території Шенгену протягом шестимісячного періоду від моменту першого в'їзду на територію Шенгену.

У випадку, якщо Ви є громадянином третьої країни, що підлягає візовому обов'язку

- чеська довгострокова віза, видана до 31 грудня 2007 р., залишиться надалі дійсною до вказаної у ній дати; така віза надаватиме лише право в'їзду на територію Чеської Республіки та перебування на ній, через територію інших шенгенських країн зможете транзитно проїжджати лише у напрямку до Чеської Республіки впродовж не більше 5 днів;

- чеська короткострокова віза, видана до 31 грудня 2007 р., залишиться надалі дійсною до вказаної у ній дати; така віза надаватиме лише право в'їзду на територію Чеської Республіки та перебування на ній, проте не даватиме можливості транзитно проїжджати через територію інших шенгенських країн;

- після 31 грудня у представництвах Чеської Республіки будуть видаватися шенгенські візи, які відповідно до умов даної візи даватимуть право подорожувати по Шенгені.

У випадку, якщо Ви є громадянином третьої країни із дозволом на проживання у Чеській Республіці

- зможете перебувати в інших країнах Шенгену без візи 3 місяці на підставі дійсного дозволу на проживання у Чеській Республіці.

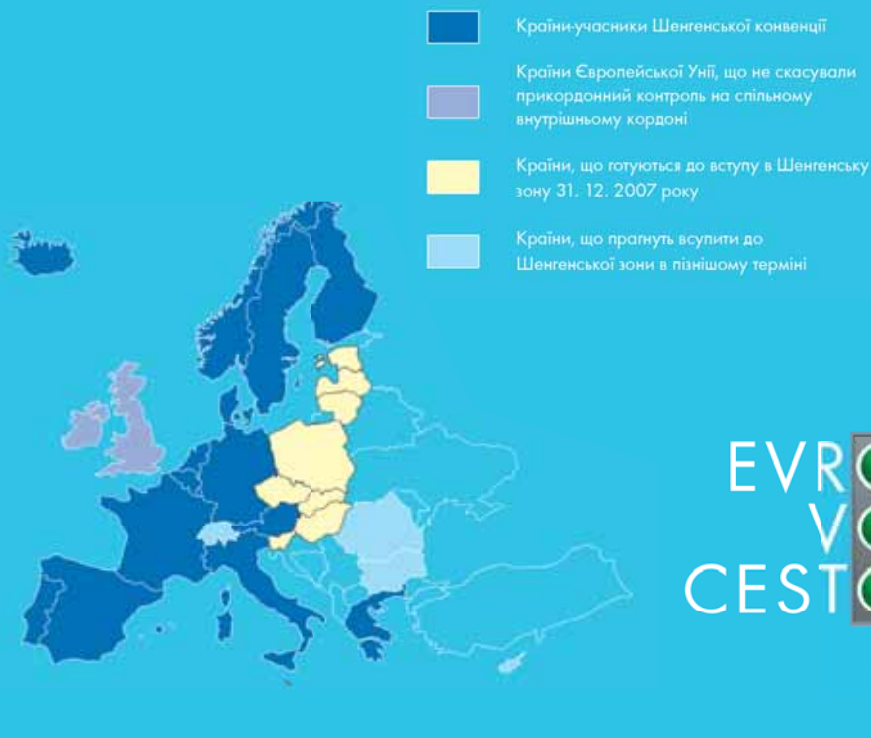
Вільне пересування громадян третіх країн стосується осіб, які легально ступили на територію Шенгену та легально на ній перебувають. Дотримуйтеся, будь ласка, умов для в'їзду та перебування, тому що порушення їх у деяких випадках може призвести навіть до заборони перебування на території Шенгену. Починаючи з 1 вересня 2007 р. Чеська Республіка повністю використовує Шенгенську інформаційну систему, яка зокрема містить записи про громадян третіх країн, яким був заборонений в'їзд на територію Шенгену.

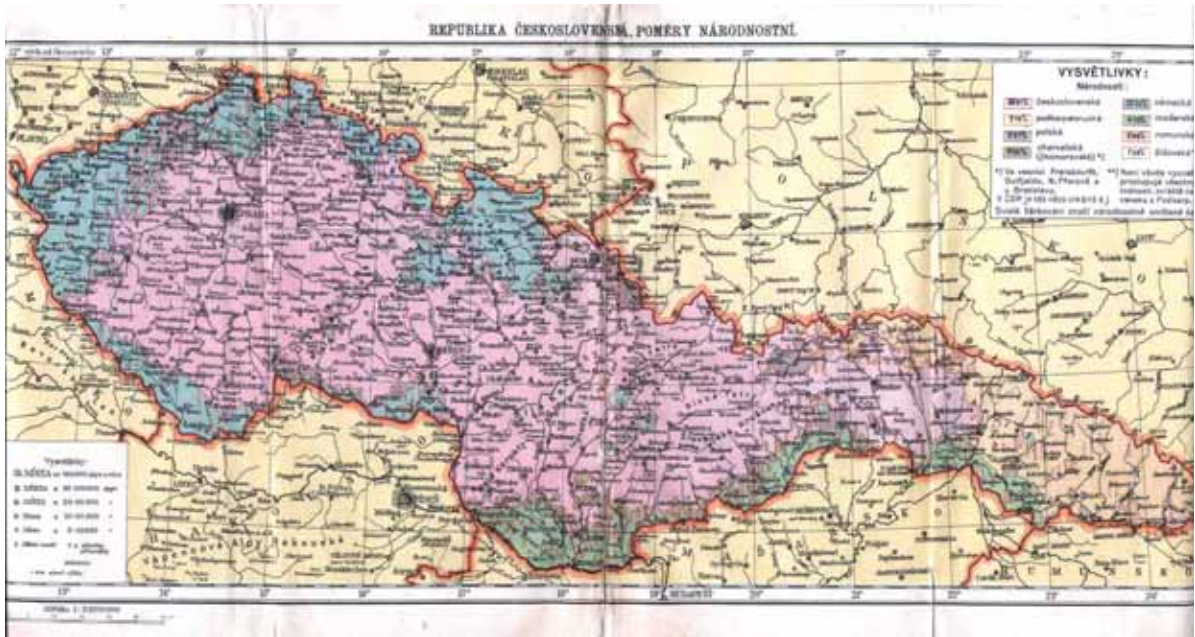
Умови для в'їзду та перебування громадян третіх країн відрізняються від умов для в'їзду та перебування громадян третіх країн, які одночасно є членами сім'ї громадян ЄС, Ісландії, Норвегії, Швейцарії або Ліхтенштейну. Довідайтеся про точну ситуацію, яка стосується Вашої особи. Інформацію Вам нададуть:

- довідковий номер поліції у справах іноземців (тел.: 974 841 356-357, e-mail: infoscpp@mvcz.cz, www.mvcz.cz)

- Міністерство закордонних справ www.mzv.cz

- www.euroskop.cz/schengen

Як міністр оборони, був у британському уряді ревним послідовником позиції „задавити більшовизм ще в колісці“), ані критика громадськості не підірвали наміри Крамаржа. „Моя мрія майбутнього є Слов’янство. Не маю іншої і мати не буду“, – казав він. Однак, коли стало очевидно, що про участь ЧСР в інтервенції нема чого думати, він почав інтригувати громадськість заявами, що втілить свої наміри сам власними силами, а наприкінці серпня 1919-го розповів про ці плани Масаріку. Для свого вступу в російську політику він навіть підготував проект майбутньої російської конституції, за допомогою якої хотів виправити слабке місце „білого“ режиму в національному питанні. В цьому проекті він прагнув поєднати принцип „єдиної та неподільної Росії“ з децентралізацією, котра, зокрема, задовольнила б українців. Коли він отримав звістку, що Денікін вирішив діяти толерантно стосовно України, його охопила надія, що проект матиме успіх: „... оскільки з моїм протоколом конституції росіяни всіх відтінків згідні, а українці та інші приймають її дуже охоче, щоправда, за умови, що не належать до партії Василько-Петлюра“, – вихвалявся він у листі до Масаріка. „Я з усією рішучістю буду проти „самостійної“ України, яку творить Петлюра з негідником Васильком за гроші, що їм за порадою Белінського надав віденський уряд“, – оживлював кількома тижнями пізніше віденські реєнти. „Нашою смертельною небезпекою є Польща, Румунія, Україна – потім ми відрізані з усіх боків – а Росія нам ніколи не вибачила б, якби ми під-

тримали „самостійність“. Однак я за обласне упорядкування Росії, я підготував для цього докладну конституцію, яка дає національностям повну можливість вільного внутрішнього правління, політичного та культурного. Тут росіяни цілком погоджуються – а також українці, які виступають за українське майбутнє в Росії. Це є єдиний шлях до вирішення проблеми. Всяка підтримка васильківських почвар, як-от пан Смаль-Стоцький etc, є злочином проти нашого та російського майбутнього“.

Акцент Крамаржа на українському питанні свідчить про те, з якою увагою ставились у Центральній Європі до подій на території, що століттями була пасивним об’єктом великодержавної політики. Після відходу з чільних державних постів голова національних демократів подався до Росії з проектом конституції, але його спантеличила байдужість, що супроводжувала його приїзд. Хоча конституційний комітет уряду Денікіна проект конституції розглянув, але про її долю Крамарж після свого повернення вже не згадує.

Прагматичність Бенеша

Мало хто з чеських політиків передбачав можливість, що радянська влада протримається довго. У Масаріка, а особливо в Бенеша поступово проявлялася тенденція ставитися до радянської влади як до фактору міжнародного розвитку, який не можна ігнорувати, якщо цього вимагають політичні інтереси. Крамарж – навпаки, поділяв точку зору, що якщо більшовизм неможливо знищити, то його необхідно

ігнорувати й ізолювати. З наступом озброєної слов’янської Росії цей політик рахувався як із даністю, а ведення переговорів з сучасними господарями Росії вважав гідним засудження.

Свою медійну кампанію проти українства та чеської доброзичливості до нього Крамарж розпочав на Новий рік у газеті „Národní listy“ такими словами: „І ніхто уявити собі не може, як дивовижно діє на росіян новина з Чехії про наше охолодження до Росії, а зокрема про нашу підтримку української „самостійності“ (...) І на найбільш ліберальних росіян, які не мають нічого проти національних снаг українських. Розрив Росії на самостійні держави ніхто в Росії не припускає, а хто підтримує українську „самостійність“, мусять усвідомлювати, що робить те, що в Росії йому ніколи не вибачать і не забудуть“.

Політичним втіленням нічних жажів Крамаржа став Едвард Бенеш зі своїм прагматичним підходом до української проблеми та реалізмом у питанні радянської Росії. У час, коли бушувала радянсько-польська війна, а Україна постійно опинялася на перехресті боїв (залежно від ситуації – на боці тієї чи іншої армії), чеська політика діяла практично. Бенеш проголосив перед парламентом, що чехословацький уряд має лояльну позицію в питанні східної Галичини і очікує на вирішення цього питання, хоч і не втручається в нього. Однак він також натякнув, що в такий спосіб чехи відплачують полякам за те, що ті навмисно розбуркували сепаратистську настрої в Словаччині.

Не розмовляй тою дурною мовою!

► Підчас знімання фільму „Import/Export“ Ульрих Зайдль ніби то сміявся лише три рази. На Східній Словаччині, коли через снігову завірюху не було видно кінець власної руки. Під час зйомок в Україні, коли температура доходила до 30 градусів морозу і сніг валив без перестанку, і в ужгородському барі.

Режисер так занурився в процес знімання, що навіть не звертав увагу, коли „місцеві“ пацани збиралися їх трохи полупцювати і треба було втікати спасаючи життя і зняту плівку. І все лишень тому, що він вірить, що „Інтенсивні та екстремальні сцени та фільми можуть зняти лише в інтенсивних та екстремальних умовах“.

Оля та Пауль, головні герої документу „Import/Export“ (2007), на полотні не зустрінуться, хоча в сценарії планувалася їхня зустріч на українському кордоні. У фільмі більше за сюжет вражає камера, монтаж та провокативна автентичність кадрів. Щодо дії фільму, великих сюрпризів там немає. В частині „Import“ Оля покидає роботу медсестри, рідну мати й власне немовля та виїжджає зі східної України у Відень. Влаштується на роботу до австрійської сім'ї, де пані дому після обшуку „кімнати“ її звільняє. Опісля Оля працює прибиральницею в психіатричній клініці, де вона до пацієнтів ставиться з більшою емпатією, ніж персонал. На безглузді, безконечно повторюючі нісенітні хворих відповідає спокійно і без подразнених чи занадто чутливих реакцій. Діалоги у фільмі дотепні, гострі й повністю відзеркалюють ставлення посередніх „західняків“ до сходу взагалі. Коли Оля, наприклад, пояснює головній медсестрі, що чесати пацієнтку може, адже в Україні працювала медсестрою, у відповідь їй дістанеться: „В нас пацієнтів може доторкатися лише кваліфікований персонал, а ви – звичайна прибиральниця“.

В другій частині – „Export“, Пауль після звільнення з роботи їде з вітчимом в Словаччину продавати старі гральні автомати, які, як він каже, „достойні лише русів та чеченців“.

Зайдль не приховує факту, що Німеччина є одною з найбільш атрактивних дестинацій фіктивних шлюбів. Зате Оля не розраховує змінити прізвище й паспорт місяць після приїзду. Хоча пропозицію вона отримує. Пацієнт Ерік, який розмовляє з нею на російській (ніби з дитинства пам'

ятає), їй ввічливо пропонує переселитися до нього.

Те, що Оля медсестра з України – справа не випадкова. Всі родички режисера – медсестри і сам він признається, що мама дуже хотіла, щоб він став лікарем, а дуже плакала, що він став режисером. Оля (Єкатерина Рак) в реальному житті працювала медсестрою і Пауль (Пауль Гофманн) у фільмі теж зберіг багато чого з свого приватного буття. „Import/Export“ абсолютно автентичний – знімався на вулицях, біржах праці в Австрії, в справжніх будинках розпусти, в циганському таборі в Словаччині. До речі, староста знятого району міста настільки розлютився, коли „чув від знайомих“, що циганів у фільмі як нацменшину спалювали, що готовий режисера подати в суд. Всі протагоністи – аматори, навіть пес, якого знімали, пройшов конкурсом, причому єдиною умовою було, щоб був недресированим.

Єкатерина Рак вивчила німецьку лише для зйомок. У фільмі вона (окрім спілкування з найближчими на початку фільму) розмовляє на рідній (тобто на російській мові) тільки в найбільшому нервовому запалі – в бійці з медсестрою, де ситуація видається доволі смішною, коли з уст українки на адресу австрійки прозвучить: „Успокоилась? Истеричка!“. Або

коли її підліток Йоганесс, за яким доглядає, звинувачує з крадіжки мобільного. Оля, не розуміючи його, починає говорити по-російськи, і хлопець природно й по-дитячому вигукує: „Неговори тою дурною мовою!“

Ульрих Зайдль зазвичай в своїх фільмах на все покаже пальцем а коментуванням далі не переймається. В „Import/Export“ є моменти, коли українці могли б почервоніти від того, як їх показано у фільмі – сильно розмальовані червоні губи, воду для ванни й чаю треба додому носити в каністрах, жажливий ресторан і ще страшніший інтерер лікарні... З другого боку, можна посміятися над сценою, коли австрієць Пауль на стрийському вокзалі настирливо проситься на роботу до українця, який торгує з овочами, коли камера знімає півметровий шар сміття під вікнами житлового будинку словацьких ромів або коли Ользі в парадному домі у Відні пояснюють, як правильно почистити зуби препаратом лисиці.

Думати, що фільм Зайдля є черговою історією про українську заробітчанку було б спрощенням. Єдине, що у фільмі може дратувати – це те, що режисер з явною насолодою показує, які ми люди. Або і людиська.

Івана Ґрешлик, Прага

Марко Шкоп:

„Ми не брешемо, лише пристосовуємо слова до ситуації“

➤ В Марка Шкопа (1974) виходять непогані фільми, хоч „великих“ тем він не чіпає. Колись він назвав себе локальним кінематографістом, сьогодні він один з найбільш активних та оцінюваних вдома й закордоном словацьких документалістів. Доволі стереотипну роботу журналістики вирішив ще під час навчання поміняти за документальну режисуру. Він любить торкнутися звичайного побуту, часто з акцентом на нацменшини у Словаччині. На зйомках покладатися на власну щирість та автентичність акторів і обставин. Я „автентичного“ Марка Шкопа не побачила і незважаючи на те, що походимо з одного міста. На питання зміг відповісти тільки по-інтернету. Зате щиро.

Кажуть, добрий письменник повинен бути добрим оповідачем. Яким мав би бути добрий режисер?

Про класика Тайовського (словацький прозаїк і драматург періоду реалізму – І.Г.) колись казали, що він поганий оповідач. По-моєму, немає рецептів успішності в професіях, зокрема неможливі імперативи типу, хто яким повинен бути. Важливо, щоб у людини було що сказати іншим, і аби вона мала власний спосіб, яким чином це зробити.

А які ваші критерії якісного документального кіно?

Люблю провокативні фільми і фільми, які зачіпають щось особливе, глибинне, або глибоко розкривають щось.

Чи може документ бути провокативнішим від ігрового фільму, або, скажімо, краще розкрити якусь проблему?

Так, якщо він справді провокативний, чи містить елементи ґрунтовного дослідження. Документ показує автентичних людей з їхніми автентичними реакціями, і тому може автентичніше сприйматися глядачем.

Чому, на вашу думку, в кінематографічному світі більше режисерів, ніж режисерок?

Сам цьому дивуюся, ха! Але кількість режисерок, зокрема в документалістиці, починає зростати, і це – кльово!

Якою мірою вам вдається передбачити хід та кінцевий ефект фільму?

Концепцію фільму я завжди готую заздалегідь, тобто від початку знаю окремі ситуації і уявляю, звідки й куди б він мав ідейно та емоційно рухатися. Опісля, намагаюся бути готовим до живого розвитку. Я відразу відверто кажу учасникам, чому і що саме мене цікавить, а потім – якщо й вони зі мною щирі – усіляко висловлюю свою повагу за це.

Чи трапляється, що перед камерою „неактори“ відмовляються відкрити те, чим поділилися з вами раніше?

Те, з чим люди довіряються поза камерою – це інтимна справа. Я намагаюся бути відкритим і щирим. Звісно, є речі, про які ми між собою говоримо, але які для фільму не підходять. В кожного є своя особиста історія, яка повинна залишитися тільки для нього.

Чи планували ви заангажувати у фільм „Інші світи“ також інші національні меншини?

Я думав про предків угорської шляхти, навіть контактував із двома родинами. Але одна з них не вписувалася в мою концепцію, а другу я не мав змоги ліпше пізнати. Вони не захотіли впустити мене в своє приватне життя. Пропонували, наприклад, винести картини своїх предків на площу і там мені їх показати. Чудовий інформативний образ для фільму, але що далі?..

А де знаходяться ваші „інші світи“?

Вдома, у північно-східній Словаччині.

Чи не сумуєте за Пряшевом?

А ви? Я люблю туди повертатися, але я хочу робити те, що роблю. А я не зміг би цього робити навіть у Кошицях, які більші за Пряшів.

Кажуть, що кожен пряшівчанин частково українець або русин. Ви також?

Моя прабабуся була русинкою.

Те, що герої фільму „Інші світи“ зустрічаються в Шариському замку, є симпатичним моментом. Чому ви вибрали саме це місце?

Мозаїка, складена з кількох героїв, вимагала спільних рамок. Рамок, які були б не просто описані словом, або ж становили якийсь ідейно-асоціативний ряд, але були б конкретно упредметнені, тому всі мали зустрітися в одному місці. Я на початку думав про телестудію, але зрештою вибрав замок і, мабуть, це був непоганий вибір.

На знаменитій пряшівській прем'єрі „Інших світів“ було чути, що ви надзвичайно поважаєте пана Яна Лазорика. Згадали ви його і під час карловарського „дякування“. Чи він як людина був для вас найближчим з усіх героїв фільму?

Близькі мені були всі. В кожному разі Ян Лазорик творить у фільмі „ідейну арку“, з-посеред шести рівноцінних постатей він трішки головніший, тому в нього на прем'єрах був власний виступ перед показом, і тому я передав йому телевітання

Марко Шкоп

з Карлових Варів. Більше того, це люди-на, яку я дуже шаную!

Якою була його реакція, коли він довідався, що міг би знятися у вашому фільмі?

Ян Лазорик, на жаль, почуває себе дуже самотнім у питаннях збереження народної творчості та толерування розмаїтості, тому мою пропозицію прийняв дуже ввічливо.

Деякі сцени фільму нагадували руснацьку приказку: „пиво без водки – гроші на вітер“. Не дорікали вам пражські русини, що їхню нацменшину надто часто показано за чаркою?

Це історія Федора Віца, який промениться таким шармом, що про це напевно ніхто й не подумав. Чи я помиляюся?

Шарм Віца незаперечний. Але ображені реакції на кшталт: чому там не заспівали „нормально“ – лунали.

Відколи знаю Федора, а це вже, мабуть, із 15 років, я завжди дуже поважав його оригінальну та неповторну енергію. В мене були лише добрі реакції щодо нього.

Чи часто доводилося на міжнародних презентаціях фільму пояснювати східнословачькі національні нюанси?

Я б навіть сказав, що зовсім нечасто. В Торонто звучало питання стосовно Воргола. Не знали, що в нього були русинські корені. А щодо теми занепаду оригінальності традиційних громад у глобальному селі, то судячи з усього – ця тема універсальна і зрозуміла всюди на світі.

Чому після журналістики ви перейшли в режисуру?

Тому що журналістика – це все ж значною мірою стереотип. Під час студій журналістської практики я накуштувався більше ніж досить, і вирішив спробувати щось більш творче.

У чому специфічність документальної режисури?

В документальному кіно ви не працюєте з акторами, трохи більше часу віддаєте камері, бо на відміну від ігрових режисерів, які рідко займаються операторською роботою, документалісти хапаються за неї дедалі частіше. Але як у ігрових режисерів є документальні спроби, так і в документалістів – ігрові етюди. Після закінчення студій чимало ігрових режисерів практикують документалістику і навпаки. Документальне кіно, крім іншого, добре тим, що його можна робити різними способами та методами, хоча, зрештою, існує стільки методів, скільки є авторів.

Федор Віцо

Ви викладаєте на кафедрі журналістики. Чи впливає це якось на ваше „режисерське життя“?

Не особливо. Радше навпаки – мій режисерський досвід відбивається у викладанні. Студенти, зрештою, найбільше люблять приклади з практики.

А чи з досвідом збільшується відвага провокувати фільмом?

Це побачимо після закінчення наступного фільму.

Що може шокувати вас особисто?

Майже кожне ваше запитання.

Чи траплялося коли-небудь, що ви виходили з кінотеатру, бо не могли більше дивитися фільм?

Не раз. Але ці фільми справді не варті того, щоб про них згадувати.

Свого часу ви згадували фільм „Тіні забутих предків“, як один із найкращих українських фільмів. Яким чином вам вдалося його побачити?

Найкращі світові фільми! Його перегляд входив у навчальну програму.

Чи є у вас якісь нереалізовані сценарії?

Ні. Тільки нереалізовані ідеї. В кожного є думки, які його зачаровують, або такі, що довгий час непокоять, тож рано чи пізно, у тій чи іншій формі вони з'являться і в роботі.

Ви слідкуєте за іншими мистецтвами, чи лише за кінематографом?

Само собою, слідкую. І за спортом також.

За яких умов ви погодилися би зняти фільм на замовлення?

Я роблю такі фільми для фондаций з пе-

ревіреним реноме, як от, наприклад, „Година дітям“ (фондація, яка фінансово допомагає організаціям, спілкам та проектам, що зосереджені на допомозі й на розвитку дітей та молоді). Так що критерієм для такої роботи, крім цікавої теми, є люди, що стоять за конкретною справою, і яким я довіряю.

Чого вам, як документалістові, найбільше бракує в Словаччині?

Дівішої підтримки авторської оригінальної творчості.

Які теми варто було б у Словаччині детабуйзувати?

Я не належу до активістів. Кожен нехай розкриває те, що вважає важливим.

Як глобалізація, що її ви висвітлюєте в останніх двох стрічках, зачепила вас особисто?

Зокрема так, що зараз ми говоримо і навіть не бачимося. Я люблю дивитися співрозмовнику у вічі.

Що саме ви намагаєтеся втілити у фільмі, який готуєте?

Мистецтво інтерпретації, як і що передається далі – це те, що мене зараз цікавить. Те, як говоримо про щось пережите, завжди трохи по-іншому, залежно від того, кому це розповідаємо. Це зовсім не означає, що ми брешемо, ми лише пристосовуємо слова до ситуації та співрозмовника, що інформацію приймає. Це і є ідея, яка, можливо, становитиме основу драматургічної композиції нового проекту.

Що вам під час зйомок подобається найбільше?

Дорога на зйомки і дорога зі зйомок.

Тема:

українське малюкартиння

02 ANGELOVE

Політичне несвідоме українського кіно

Жоден з українських фільмів доби незалежності не завоював наші екрани і серця, не став тим, що могло б виступати основою української ідентичності. А про таку нагальну (не абстрактну) необхідність українцям не перестають нагадувати наші північні сусіди — як заявив на українському телебаченні під час нещодавнього відзначення десятиріччя договору „Про дружбу та співробітництво між Росією і Україною“ один із російських політологів: „Поки Україна не покаже, у чому полягає її ідентичність, ми будемо вважати її частиною Росії“.

► Попри недопустимий агресивний шовінізм цієї заяви, тут є момент істини: вказівка на те, що культурна ідентичність є надзвичайно важливою для повноцінного функціонування національної держави. В Росії, як відомо, це дуже добре розуміють, тому ФСБ проводить конкурси патріотичного кіно як важливого елементу загального курсу на ресталінізацію, що його впроваджує Путін.

Однак питання української ідентичності, якщо врахувати незрілість її демократії в пострадянській ситуації, є вкрай складним. В останнє десятиліття серед нечисленних українських фільмів — а їх не набереться і двох десятків — було кілька спроб взятися за цю проблему. Після успіху польського фільму Єжи Гофмана „Вогнем і Мечем“ (1999) в Україні з'явилося одразу три історичних фільми на козацьку тематику: „Молитва за гетьмана Мазепу“ Юрія Іллєнка (2001), „Богдан Зиновій Хмельницький“ Миколи Машенка (2002) і „Мамай“ Олеся Санина (2003). Жоден з них не зміг повторити польське диво, навпаки — вони викликали нарікання на „шароварчину“ (так в Україні називають етно-кітч, зведення національної ідентичності до окремих атрибутів одягу). Загалом можна зрозуміти неприйняття такого есенціалістського, ретроспективного варіанту національної ідентичності новою українською буржуазією, що — як найактивніша група суспільства — завжди виступає споживачем і популяризатором культурної ідентичності.

Шанс завоювати українського глядача

Однак події осені 2004 року, відомі як Помаранчева революція, дали новий шанс завоювати прихильність українців. Одразу після Помаранчевої революції було заявлено про зйомки трьох ігрових повнометражних фільмів про неї. Всі три проекти фінансувалися не Міністерством культури і туризму (як згадані раніше історичні фільми),

а різними приватними компаніями, створеними спеціально під ці проекти. Фільми знімали дебютанти, які прийшли в кіно з телебачення та реклами. Безперечно, це було дуже хорошим знаком для українського кіно, яке потребувало свіжих сил. Однак із зростанням розчарування українських громадян в результатах революції, „помаранчеві“ фільми відмовилися ставити серйозні соціальні й політичні питання і дистанціювалися від революції як від непопулярного „бренду“.

Першим серед „помаранчевих“ стартував фільм „Прорвемось!“ — „перший український блокбастер“, як його назвали кінокомпанія „ПРЕ-продакшин“ та режисер Іван Кравчишин. Відомо, що його фінансував „5 канал“, власником якого є один із лідерів партії „Наша Україна“ Петро Порошенко. Він же особисто виголосив вступне слово на прем'єрі фільму, яка відбулася в березні 2006-го в одному з нових київських мультиплексів. Щоправда, фільм претендував не стільки на пропаганду, скільки на створення крутого бойовика. Однак режисер-дебютант Іван Кравчишин, який до того працював лише на телебаченні (зокрема в документальних серіалах того ж „5 каналу“), продемонстрував повну безпорадність у масштабах повнометражного кіно, тож спецефекти і „гостросюжетні“ повороти викликали в аудиторії лише сміх. Щоправда, в червні 2007-го в українській пресі з'явилося повідомлення про те, що на фестивалі у Кар-

лових Варах Іван Кравчишин показує перероблену версію свого дебюту під назвою „Стоп революшн“. Тепер дія відбувається вже не „на тлі Помаранчевої революції“, а після Чорнобиля. „Щоб показати: і в часи чорнобильської катастрофи, і зараз – однаково кругом бардак“, – пояснював режисер. Хоча, може, єдине, що було у фільмі варте бодай символічної уваги, – це напівдокументальні зйомки студентських пікетів у день виборів (молодь пікетувала автобуси з так званою „каруселлю“ – групами, які їздили різними ділянками й головували по відкритих талонах). В масовках фільму знімалися чи ж не ті самі студенти, які за рік до цього під ці автобуси лягали. Власне, таким був і задум – зафіксувати подію з її учасниками. Навіть проводилися конкурси „народний сценарій“ та „народні актори“, в результаті чого повноцінного сценарію стрічки, здається, взагалі не було, а акторський та загальний професійний рівень виявився дуже низьким.

Фінансування другого „помаранчевого“ проекту „Помаранчеве небо“ режисера Олександра Кирієнка пов'язують із Соціалістичною партією,

що підтверджується промовою її лідера Олександра Мороза, яка несподівано вклинюється в найдраматичніший момент фільму. Попри те, що дія розгортається на тлі майже справжнього Майдану (зйомки велися під час відзначення річниці революції), у фільмі домінує мелодраматичний сюжет: син губернатора закохується в студентку і йде за нею на Майдан. Але після того, як Олександр Мороз об'єднався з Партією регіонів у так звану Антикризисну коаліцію – сам фільм опинився у пікантній ситуації.

Третій помаранчевий фільм „Orange Love“ режисера Алена Бадоева вийшов найпізніше, в 2007-му. Анотація до нього починається фразою: „Фільм виконаний в кращих традиціях романтичного європейського кіно і не має нічого спільного з революцією“. Формулювання доволі показове. Це просто історія кохання рудоволосої українки і молодого хлопця, який приїхав з Росії, а Помаранчева революція залишається за дужками. Важливою деталлю є двомовність романтичної пари. Ця спроба артикулювати фактичний український білінгвізм, що дістався нам у спадок від колоніального минулого, давно стано-

вить культурну апорію для кінематографістів. З одного боку, національне кіно має використовувати національну мову, з іншого – якщо кіно повинно відображати актуальну реальність, то в ньому мусить бути присутня й російська мова. Наприклад, однією з вимог до усіх студентських кіноробіт є виключно українська мова (може, тому молоді кінематографісти тяжіють до німого кіно).

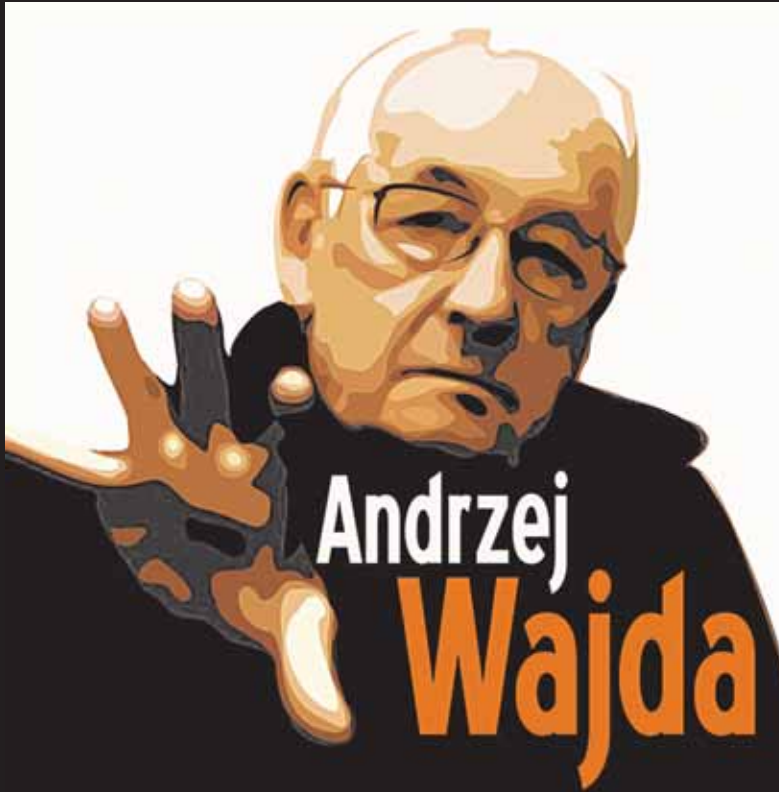
Малюкартиння українського кінематографу

Загалом мовна проблема – це сфера політики, і колоніальний ефект проявляється не тільки в тому, що багато українців принципово розмовляють російською, а в тому, що навіть ті, хто говорить українською, часто несвідомо сприймає російську як універсальну. Поясню прикладом. Навіть у такому „національно свідомому“ фільмі як „Молитва за гетьмана Мазепу“ є показовий лінгвістичний симптом: Мазепа розмовляє українською, Петро Перший – російською, що цілком логічно. Але за цією логікою Карл XII мав би послуговуватися шведською, а він чомусь теж говорить російською. Чому? Саме тому, що політика діє на рівні лінгвістичного несвідомого. Тобто, повертаючись до „помаранчевих“ фільмів, не досить просто вводити білінгвізм, треба ще й показати політику, що стоїть за нею. На це поки що, на жаль, українські режисери не здатні. Саме тому так непереконливо звучить двомовний любовний діалог в „Orange Love“, де за сюжетом хлопець приїхав з Росії. Ну не вірю я, що є молоді росіяни, які розуміють, коли до них говорять українською. І не тому, що не можуть, а тому що не хочуть. Як то кажуть, „Росія закінчується там, де закінчується російська мова“. Мовне питання – лише одна, хоч і надзвичайно гостра проблема національної ідентичності. Та для кінематографістів означає ще й творчу проблему: чи зможуть вони знайти ту мову, яку почують українські громадяни і на яку вони відгукнуться?

Український кінематограф зараз перебуває в ситуації так званого „малюкартиння“, причини якого – комплексні: відсутність продуманої культурної політики, параліч кіновиробництва та неспроможність самих кінематографістів; а наслідки – прості: культурний імперіалізм російської і американської кінопродукції.

Доля трьох „помаранчевих“ фільмів свідчить про всю складність і суперечливість процесу становлення української ідентичності, в якому український кінематограф, на жаль, все ще стоїть осторонь.

Попіл і пам'ять: останній фільм Вайди

17 вересня, у знаковий і сумний для польського народу день, у Варшаві відбулася прем'єра нового фільму Анджея Вайди „Post mortem. Катинська історія“. Для прокату просто – „Катинь“.

► Катинь – село, що розташоване за 18 кілометрів від Смоленська, а поблизу нього розлягається урочище Козині гори. З 1920-х років урочище було для НКВД місцем масових розстрілів радянських громадян. Навесні 1940 року тут розстріляли 4,5 тисячі полонених польських офіцерів із таборів Козельська, Старобельська, Осташкова. Знайдено також масштабні поховання біля села Мідне Тверської області, під Харковом. Разом, за різними даними, було вбито близько 15 тисяч офіцерів Польської Армії (переважно – елітні полки і вищий командний склад) із 230 тисяч, інтернованих у ССРР після 17 вересня 1939 року.

Частині полонених вдалося 1941 року втекти на схід і приєднатися до армії Андерса, частину совети повернули до Польщі як одиницю Народної Армії. Доля багатьох тисяч невідома. Катинські могили віднайшли першими німці (1942–1943) і завдяки нацистській пропаганді, що спробувала маніпулювати поляками, вони стали відомі всьому світу.

Як стверджують історики, Сталін мав три основні причини для розстрілу поляків: знищити польську інтелігенцію, помститися за „Чудо над Віслою“ – битву за Варшаву 1920 року, коли військо Пілсудського розбило більшовицьке військо Тухачевського, цим

самим спинивши західний напрямок „світової революції“; посварити на довгі роки росіян і поляків. Принаймні останнє йому вдалося. Будь-яка згадка назви „Катинь“ означає ескалацію напруження в польсько-російських стосунках. Останнім дотичним до теми скандалом у Польщі було те, що в травні 2007 року Московський міський суд укотре не визнав убивства польських офіцерів злочином проти людства чи навіть військовим злочином. Отож-бо розстріляних поляків у Росії офіційно не визнано жертвами репресій.

Життя

Але для тисяч поляків Катинь – це особиста трагедія, що змінила долі та світогляд багатьох нащадків тих, хто загинув. Якуб Вайда, батько режисера Анджея Вайди, так само загинув у Радянському Союзі. У так званих „катинських списках“ його ім'я було подано неточно, і тому мати режисера, що пережила чоловіка на десять років, до останку вірила, що він повернеться. Зняти першу художню картину, присвячену наймасштабнішій катастрофі польської нації, 81-річний Вайда планував іще п'ятнадцять років тому, коли це стало можливо. Але все чекав моменту і доброго сценарію. Він міг обрати „версію батька“ і розгорнути перед нами історію опору і мужності, але спинився на „версії матері“ – історії любові, болю і пам'яті.

Кіно і документи

Усупереч будь-яким спекуляціям на тему Катині, Вайда жакливо політкоректний. І це не на користь художній частині – дія розсипається на окремі фрагменти, події здаються вирваними з контексту, образи – пласкими. Вайдині герої – це не люди, а ікони – носії певних ідей, утілення найтиповіших доль тогочасної Польщі. У фільмі навіть не фігурують їхні прізвища – з метою історичного узагальнення.

У картині Вайда використав щоденник майора Адама Сольського, знайдений у катинській могилі. Запис від 9 квітня 1940 року: „4.45 – підйом у арештантських вагонах, готуємося на вихід. Кудись повезуть машинами. Що далі?..“

П'ята ранку ... Виїзд на арештантській машині в клітках (страшно!). Привезли кудись до лісу; щось на кшталт будинку відпочинку. Тут – строгий огляд. Забрали годинника, що показував 6.30 (польський час – 8.30). Запитували про перстень, який ... Забрали рублі, пояс, складаний ніж...“ Запис уривається. ►

► **Резонанс**

Польська прем'єра відбулася дуже спокійно, без ажіотажу. Те, як люди призначали день тижня, коли вони підуть у кіно, нагадувало мовчазну чергу до труни, коли прощаються із

померлим. Наприкінці фільму глядачі просто сидять і мовчать під фінальними титрами. Для багатьох поляків, вихованих на фільмах культового режисера, як-от „Попіл і діамант“ чи „Панни з Вілька“ – це зовсім не найкра-

щий фільм пафосного на схилку років Вайди і – водночас – найкращий. „Це просто інший Вайда“, – говорять вони.

У Росії прем'єри ще не було, але громадська думка помітно до неї готується. Ситуацію ускладнює те, що російський громадянин загалом донині свято переконаний, що Катинь є справою рук гітлерівців: так повідомляла советська пропаганда аж до 1989 року, коли уряд СРСР визнав причетність НКВД до масового знищення поляків. Деякі росіяни – без усяких жартів – думають, що поляки не мають права висувати Росії претензії, бо вони ще не покаялися перед російським народом за смерть Івана Сусаніна в XVII столітті. Стає модною тенденція переводити стрілки, скажімо, на бандерівців, які також знищували польське населення. А один із шовіністично налаштованих ораторів вважає основним доказом непричетності НКВД до злочину те, що офіцери були поховані в нових мундирах і чоботях. Мовляв, тільки педантичні німці могли залишити на трупах такий скарб. Усі секретні документи і документи, зна-

Катинь

► Посеред багатьох неправд й недорікуватостей, яких повно в історії часів ПНР, справа Катині займає виняткове місце. Може тому, що із жодним іншим історичним фактом не боролися так завзято. А може тому, що до цих пір є він „камнем спотикання“ в польсько-російських стосунках і незважаючи на те, чи продаємо ми росіянам м'ясо, чи росіяни нам – газ, зненацька над двосторонніми угодами нависає привид Катині. Катинь для поляків є символом усіх злочинів, які роками були засекречені, або інформація про них перекручувалася, а також – свідченням того, як із сучасною Росією важко розмовляти про історію.

Фільм Анджея Вайди „Катинь“ супроводили значні організаційні зусилля. На знімальному майданчику було зібрано сім тисяч статистів, завдяки чому виникли масштабні масові сцени, які в сьогоднішньому бідному польському кіно зустрічаються вкрай рідко. Костюмери добули всі наявні костюми тих часів. За камерою стояв номінований на „Оскара“ Павел Едельман. Анджей Вайда запросив у фільм най-

видатніших акторів середнього і молодого покоління. Над сценарієм він працював шість років. Довго шукав літературний матеріал, який міг би бути канвою розповіді. В польській літературі важко було знайти потрібний, передусім через те, що – як свідчить сам режисер – він не хотів робити „фільм про злочин“. Його намір апелював радше до родинної історії. Батько Вайди загинув у Катині, а мати, не вірячи в його смерть, до кінця війни чекала на чоловіка. Врешті сценарною основою було вибрано книгу Анджея Мулярчика „Пост Мортем. Катинська розповідь“. І на цій основі було створено багатогранну картину про людей, що живуть у тіні Катині.

Пенелопи і Антигони

Хоча основним стрижнем фільму є чоловіча доля, властиво, це розповідь про жінок: дружин, доньок і сестер, які залишилися на ласку переможців, живучи надією на щасливий фінал або зовсім втрачаючи сенс життя. У фільмі серед інших виділяється яскравий образ дружини генерала, яка однією з перших довідується правду про свого чоловіка й зачинається в собі, у гер-

метичному власному світі, недоступному навіть для дочки. Інший персонаж – дружина ротмістра, яка всупереч тому, що докази про смерть чоловіка дедалі переконаливіші, до кінця не хоче з цим погодитися. А ще – її свекруха, яка в Катині втратила сина, а в німецькому концтаборі – чоловіка, професора Ягеллонського університету. А ще – пригнічена розпачем дівчина, наречена солдата Варшавського повстання, яка продає свою косу, аби здобути гроші на символічну цвинтарну дошку для вбитого в Катині брата. Інша сестра загиблого іде натомість на компроміс з комуністичною владою, бо вважає, що треба навчитися функціонувати в межах тієї свободи, яка доступна. Втративши батьків, поруч із матерями, які їх оплакують, виростають дочки – наступне покоління жінок, приречених на страждання. Донька ротмістра роками чекає на повернення батька, кожен стук у двері сприймаючи як привід для надії. Донька генерала, хоч і змірилася з втратою, марно намагається будувати власний дорослий світ. На жаль, жоден із цих персонажів не розкритий режисером до кінця. Вони зображені ескізно, начерком, і зникають

йдені в могилах, за твердженнями російських інтерпретаторів, є підробками самих поляків.

Чи ці одіозні оратори винні в тому, що є однією з головних бід Росії – дурнями? Бо не випадає говорити за всіх росіян; багато хто з них переконаний, що Катинь – це спільна трагедія людей, котрі потрапили під колеса тоталітарної машини. І не можна заперечувати колишні злочини, бо інакше їх надто легко повторюватимуть.

Правда і пам'ять

Вайді йшлося і про те, щоби показати своєрідну „історію фальсифікації історії“. „Катинь“ має чимало символів, що властиві і картинам на документальну тематику, і глибоко релігійній Польщі. Дерев'яний Христос, прикритий офіцерською шинеллю, служба на Різдво у таборі військовополонених, вервиця, якою видряпують напис на стіні вагона... Найефектнішою здається наступна сцена: капелан сповідає офіцерів у бараку табору Козельська. Заходить советський вартовий: священник і мирянин прикриваються номером газети

„Правда“. Правда – ключове слово для поляків, коли йдеться про Катинську трагедію.

„Катинь“ Вайди – це художній фільм. Але для нас, відмінників уроків історії в советських (і, що ще бруталь-

ніше, постсоветських) школах картина може стати добрим уроком – у простому, академічному сенсі цього слова. Ми не вчили в школі про Катинь, але знаємо все про Хатинь – давнє місце паломництва шкільних і держустановних екскурсій і офіційних делегацій.

„Ніколи не вибачимо Катинь і Освенцим“ – репродукція патріотичної поштівки з таким написом завершує польську національну виставку в одному з корпусів Освенцима. „Щоби краще зрозуміти польську душу, треба подивитися фільми Анджея Вайди“, – говорять аматори польського кіно. Тепер до довгого списку, обов'язкового для перегляду, додалась і стрічка про Катинь – те, про що Вайдиному поколінню боляче мовчати і непросто говорити.

із пам'яті швидше, ніж глядач встигне впустити їх у світ власних переживань. Це один з найслабкіших елементів сценарію, хоча певною мірою так і було задумано режисером.

Історію пишуть переможці

Чоловіки в „Катині“ – це передусім солдати, які потрапляючи в полон, проголошують пафосні промови про обов'язок перед батьківщиною та про честь мундиру. На початку фільму ці декларації не звучать переконливо, але в сценах із табору полонених набирають зовсім іншого звучання і значення. Вони вже не є порожніми словами, адже це останні, як правило – передсмертні слова. Єдиним персонажем, який пробивається із чоловічого світу символів до жіночого світу реальності, є врятований з табору поручик, котрий з армією Берлінга добивається до Польщі і після війни, вже в чині майора утверджує народну владу. „Катинь“ – це історія про брехню і маніпуляцію. Справа вбивства польських офіцерів від самого початку перетворилася на знаряддя пропаганди. „Це череп із простріленою потилицею – улюблений спосіб вбивства НКВД“,

– чути в німецькому пропагандистському фільмі. Фільмі, який переконує вдову польського генерала погодитися на своєрідну співпрацю з німцями, дозволивши використати себе для фашистської інформації-дезінформації. „Це череп із простріленою потилицею – улюблений спосіб убивства фашистів“, – звучить голос диктора із пропагандистської стрічки переможців, яку проєктують на краківській вулиці невдовзі по закінченню війни. Так катинську трагедію покривали чергові шари фальшу і політичної кон'юнктури. Покривали роками, покривають і нині. Те, якою величезною пропагандистською спокосою є справа Катині, можна зрозуміти, подивившись бодай же на останні події в Польщі, коли партія братів Качинських хотіла прискорити катинські урочистості так, аби відбулися ще перед виборами. Тільки протест Вайди і його акторів перешкодив планам ПiС.

Фільм Вайди – один із тих, на які поляки найбільше чекали. Вони покладали на нього великі надії. Сподівалися, можливо, що він стане приводом для своєрідного національного katharsis. Чи став? Є різні думки з цього приводу. Одні вважають, що фільм нудний і без-

пристрасний. Інші ж вбачають у ньому просто фрагмент історії польського кіно. Безсумнівно, у пам'яті надовго залишиться остання, дуже натуралістична й до болю точна сцена вбивства польських офіцерів. Сцена, для якої – як кажуть деякі критики – варто було витримати всі інші недоліки фільму. Залишається однак питання, якою мірою „Катинь“ і все пов'язане з цим фільмом зможе вийти за межі Польщі? Вже доходить до нас інформація, що селекційна комісія фестивалю в Венеції відкинула цю стрічку. Певно, через те, що іноземні глядачі не мають стільки толерантності до режисерських промахів, як поляки. А може тому, що на Заході ця тема нікого по-справжньому не цікавить. Зрештою, чого іншого можна сподіватися? Якщо 75 років тому ніхто з так званого цивілізованого світу не переймався мореною голодом Україною, якщо більше ніж 60 років тому ніхто не побивався за людьми, які поміррали в Освенцимі чи за пацифікованим Варшавським повстанням, то кого нині може схвилювати Катинь?

Анна Коженювська-Бігун,
Варшава

Молоде кіно України

Кіно в Україні не має належної державної підтримки, ані фінансової, ані юридичної. Кіновиробництво коливається на мінімальній позначці, а ті нечисленні фільми, що все-таки випускають, залишаються в одній копії, до широкого глядача не потрапляють: у прокат їх не беруть, на телебаченні не показують.

➤ Стагнація кіногалузі позначилася і на кіномитцях – апатія, звичне обговорювання проблем і жодних конструктивних дій.

Тож можна тільки дивуватися, що, попри таку ситуацію, з'явилося молоде покоління режисерів і операторів. В Україні залишилася непогана кіношкола – насамперед університет театру, кіно й телебачення ім. І.Карпенка-а-Карого, де кадри готують досвідчені майстри Олександр Коваль, Михайло Ілленко, Борис Савченко, Ярослав Ланчак, Євген Сивокінь, Валерій Марченко та інші. Професійних кінематографістів готує також Інститут кіно і телебачення університету культури.

Омолодженню кіно сприяло й те, що роки чотири тому держава взяла курс на молодь і дала шанс охочим дебютувати. Активізувалося творче об'єднання „Дебют“, очолюване кінорежисером Віктором Гресем, Національної кіностудії ім. О.Довженка. Надія Кошман, Анастасія Харченко, Леся Мацко дебютували на студії „Кінематографіст“. Є кілька режисерів, які заявили про себе яскравими дипломними роботами, – Тарас Ткаченко з комедією „Трагічне кохання до зрадливої Нуськи“, Марина Горбач із психологічною драмою „Борн“ за оповіданням Євгена Гуцала. До речі, обоє стажувались у Польщі.

Приплив молоді почався ще років п'ять тому – їхні імена, фільми ставали відомими не тільки в Україні. Траплялося навпаки: спершу за кордоном, а потім в Україні, як у випадку з Тарасом Томенком – його „Тир“ відмовився показувати фестиваль „Молодість“, але нагородили на „Берлінале“. Чудове враження справляли документальні фільми Олеся Саніна, зняті оператором Сергієм Михальчуком, зокрема „Гріх“ здобув „Золоту медаль Люм'єрів“ у Москві, а їхня ігрова стрічка „Мамай“ номінувалася на „Оскар“. Михальчук сьогодні – один із найпопулярніших операторів у Росії, оскільки в Україні в нього роботи немає: проект Олеся Саніна „Кобзарі“, який вони мали знімати 2007 року, донецький бізнесмен С.Тарута, спершу пообіцявши, згодом відмовився фінансувати.

Реноме молодих підняла сенсаційна перемога на міжнародних фестивалях анімаційної десятихвилинної стрічки Степана Ковалю „Йшов трамвай №9“, що здобула „Срібного Ведмеда“ на „Берлінале“ та багато інших нагород. Українські шанувальники кіно раділи також перемозі Валентина Касяновича – його „Проти сонця“ здобув приз на МКФ короткометражного фільму у Клемон-Феррані.

Впродовж 2005–2006 років вийшло 29 короткометражних дебютів: ігрових, документальних, анімаційних. Несподівана для всіх „Золота пальмова гілка“ в Каннах в номінації короткометражного фільму „Подорожнім“ Ігоря Стрембіцького додала молодим стимулу, підіграла увагу до них. Усі ці факти засвідчили не тільки прихід молодого покоління, а й його перспективність.

В українській анімації за останні роки також з'явилися цікаві імена. Крім згаданого Степана Ковалю – Анатолій Лавренишин з дотепною стрічкою „Next“, Олександр Шмигун з „П'єсою

для трьох акторів“ (студія „Україма-фільм“). Обидві є притчами, обидві (одна у графічній, друга в ляльковій анімації) тлумачать наш соціум так, що викликають сміх крізь сльози.

Шматок необробленої реальності

Молоде ігрове кіно має свою особливість. Попри інтенсивне збагачення частини суспільства, що спостерігається насамперед у Києві, насаджування гламурного стилю, зведення земного життя до бездумно-надмірного споживання, молоді режисери розповідають переважно про маргіналів: бездомних дітей („Тир“ і „Ліза“ Тараса Томенка), хворих дітей („Viva Vita або Доктор Рижик“ Олени Бойко), психічнохворих („Подорожні“ Ігоря Стрембіцького).

А ще в посланнях молодих можна виявити два полюси: один випромінює енергію й оптимізм, інший – меланхолію й песимізм. На першому полюсі „Кіноманія“ Ганни Яровенко, „Стояла собі хатка“ Олени Фетісової, „Світлячки“ Надії Кошман, „Приблуда“ Валерія Ямбурського, на другому – „Тир“ Тараса Томенка, „Філософія“ Алли Пасікової.

Двочастинна, безсюжетна „Філософія“ за сценарієм режисерки Олени Урсаки (теж молоді) – режисерський дебют. У „Філософії“ є два персонажі: такі собі сільські дядьки, що не нажили ні статків, ні родинного блага, але не втратили потягу до чогось, що виходить за межі буденності. Назва стрічки – від книжки, яку знайшов у себе на горіщці один із персонажів (Ярослав Гаврилюк). Цей уже немолодий чоловік живе самотній у старенькій хатці, з людьми майже не спілкується. Хіба що хтось випадково загляне, як цього разу – сільський музикант, що на похороні грав (Микола Боклан). Господар його пригосає, той відмовляється, мовляв, лікарі сказали, щоб не пив, а то буде цироз печінки. Та якось в процесі розмови, сам собі дав дозвіл – і допив решту горілки. Господар же й не торкнувся чарки. Поки гість розповідав про свій намір вступати до консерваторії і про свою роботу над етюдами, поцікавився, кого ховали. Музикант байдуже назвав ім'я покійниці, далі закусуючи картоплею в мундирах і розповідаючи, що гра на похоронах – то халтура, а от він вчитиметься на справжнього музиканта. Господаря звістка вразила: виявляється, він до тої жінки в молоді роки сватався, але її батько його прогнав... Врешті, гість іде собі, ми бачимо порожню вулицю зане-

дбаного поселення поблизу залізничного полотна, тоді, зупинившись, дістає інструмент і починає грати свої етюди. Господар береться за свою книжку.

„Філософія“ виявляє прагнення авторів зняти будь-яку перешкоду між реальним життям і фільмом, який претендує на замальовку з натури, на шматок необробленої реальності, в яку автори стрічки не бажають втручатися, не виявляючи свого ставлення до зображуваного. Ця безхитрисна замальовка нагадує модель суспільства у мініатюрі. Суспільства нереалізованих талантів, суспільства нездійсненого кохання, суспільства, приреченого на самотність у поселенні, повз яке на великій швидкості пролітають поїзди. Один читатиме старий підручник з філософії, а інший виконуватиме свої етюди. Життя минатиме. Нічого не зміниться. Ніхто нікуди не поїде вступати: от хіба що попередження про цироз печінки може збутися.

Найскладніша людина проста

У Валерія Ямбурського, постановника стрічки „Приблуда“ (2007), персонажем є песик. У нехитрій розповіді про двох старих сільських диваків (Валерій Шептекіта і Ярослав Гаврилюк) і про невеликого, але досить жвавого песика, який до них прибився. Реалістичний сільський побут поєднався з козковим елементом (втоплений у річці песик залишається живим і неушкодженим). Після такої чудасії обоє старих сусідів нарешті заживуть душа в душу і припинять безглузді міжусобиці. „Братам нашим меншим присвячую“ написав у заключних титрах режисер. Характер і атмосфера „Приблуди“ засвідчили про появу потенційного комедіографа.

Виразно вималюється ще одна риса, характерна для дебютантів – гуманістичне спрямування. Воно проявляється насамперед у виборі героїв, нічим не примітних, позбавлених зовнішнього блиску. Уже багато говорилося про відрив від життя значної частини української культури, про її естрадоцентризм з фальшивим блиском переважно фальшивих цінностей. На цьому тлі творче кредо молодих українських кінорежисерів – „найскладніша людина проста“ – виглядає сміливим відкриттям.

Ефектне прикриття нульових можливостей

Стало очевидним, що процес омолодження українського кіно пішов ушир, у кількісний вимір. Знімається багато короткого метру. Молодим дали шанс, хоча фільми до глядача фактично не

доходять. Навіть кінокритики не завжди можуть їх переглянути. Власник дебютів – Міністерство культури і туризму – мало б подбати про їх дистрибуцію, популяризувати стрічки на телеканалах, запровадити передачу „Дебюти“. Та поки що лишається аудиторія фестивална. Зокрема, арт-директор „Відкритої ночі“ Михайло Ілленко популяризує фільми-учасники, – фестиваль відбувається вночі й транслюється по першому каналу УТ. Крім того, в Будинку кіно 2005 і 2007 року проходила весняна акція „Молоде кіно України“, до якої спеціально випускались однойменні дайджести від журналу „Кіно-Театр“. У рамках МКФ „Молодість“ щороку є „Панорама українського кіно“, де молодь також може показати свої фільми.

А ще фільми молодих циркулюють по мережі міжнародних КФ і час від часу надходять повідомлення про нагороди – місяць тому два призи дісталися дипломній роботі Романа Бондарчука „Таксист“ на МКФ „Кіношок“ та нагорода „Божичам“ Анастасії Харченко (документальний фільм з елементами анімації про відомий фольклорний ансамбль автентичного співу) на Іссик-Кульському МКФ у Киргизії.

Але тривожить, що за останні кілька років молоді, що так яскраво заявили про себе, не змогли вирушити в кіно велике. Можна погодитися з кінокритиком Сергієм Тримбачем, який ще наприкінці 2005 року писав („Україна молода“): „Нове покоління практично немає шансів відбутися у вітчизняному ігровому кіно. Президент країни став „дахом“ престижного молодіжного кінофестивалю, а краще би зробити реальні, конкретні кроки у напрямі відновлення кіноіндустрії. Інакше „Молодість“ буде просто ефектним

прикриттям нульових можливостей для молодих людей відбутися в кінематографі. Таким собі дезодорантом, яким бризкають на одяг, наскрізь пропахлий нафталіном“. За два роки після цих слів практично нічого не змінилося.

У цьому стислому огляді не йшлося про режисерів-початківців, які пробують свої сили у телесеріальній продукції, – ненаситний телеекран щодень потребує заповнення. Замовники телепродукції воліють звичне, вже тисячі разів бачене. Про експеримент чи творче начало не йдеться: тільки комерційна вигода й доцільність. Не йдеться у тих серіалах, звісно, про бідних чи упосліджених.

Давно назріла потреба зробити селекцію, підтримати найталановитіших, тих, яким є що сказати глядачеві, змінити курс – не гнатися за кількістю дебютів, а дати змогу молодим зняти повнометражні фільми. За найостаннішим повідомленням Голови Державної служби кінематографії України Ганни Чміль, готується до запуску сім повнометражних фільмів молодих режисерів. Серед них – лауреати МКФ Валентин Васянович, Тарас Томенко, Валерій Ямбурський, Роман Бондарчук. Ще у цьому списку амбітні Олексій Росич та Марина Кондратьєва, хоча їхні дебюти чимось особливим не вирізнялися. Дещо дивною у цьому переліку претендентів на ігрові картини є поява документаліста Сергія Лозниці, який працює у Санкт-Петербурзі й хоче знімати ігровий фільм частково на українські кошти.

Втім, реалізація цих фільмів залежатиме, як завжди, від багатьох чинників, адже держава, пообіцявши, не завжди дотримує свого слова.

Реальність в об'єктиві

Документальне кіно. Яким є його призначення: нейтрально фіксувати події і спонукати глядача до їх осмислення або ж подавати авторське бачення певної проблеми? Яким є його межі: де закінчується документ і починається „деформація“ т.зв. реальної дійсності?

» Існує думка, що, на відміну від ігрового кінематографа, в якому найціннішим є режисерове бачення світу, в документальному кіно нас цікавить дійсність сама по собі, тож фігура „автора“ тут має бути майже непомітною. Проте до суб'єктивного світу режисера додається і своєрідна „суб'єктивність“ камери, яка пропонує завжди лише окремі фрагменти дійсності, а також, зрозуміло, суб'єктивність „персонажів“. Та, зрештою, документальне кіно часто і не боїться суб'єктивності, а талановитим режисерам вдається перетворити позірну ваду на суттєву перевагу.

На перший погляд сучасне українське документальне кіно є дуже різним. Різним за жанром, за темами, за спрямуванням і, звісно, за художнім рівнем. Режисери по-різному розуміють суть документального кіно і, відповідно, дуже по-різному втілюють свої наміри на екрані. І, попри відчутну кризу державного фінансування (найбільша в Україні студія „Укркінохроніка“ з кожним роком все більше занепадає, а кількість відзнятих там стрічок вимірюється одиницями), все ж є добрий десяток вартих уваги робіт, що з'явилися в останні роки.

Без коментарів і пояснень

Нема сумнівів, що одним із найцікавіших документалістів старшого покоління є Анатолій Сирих. Його стрічка 2006 року „Михайло Грицюк. Не плач за мною, Аргентино!“ продовжує режисеру галерею першорядних культурних персоналій ХХ ст., часто не оцінених в Україні або й просто забутих. До неї вже ввійшли С.Параджанов, І.Миколайчук, художник Г.Гавриленко, композитор В.Сильвестров та багато інших. Цього разу зацікавлення режисера викликав М. Грицюк – скульптор, народжений в Аргентині, який приїхав до Києва ще в молодому віці. В „застійні“ 70-і він опиняється в епіцентрі мистецького життя, тісно спілкується з С.Параджановим. Грицюк – один із співавторів проекту пам'ятника Шевченкові в Москві, а також творець цілої серії

скульптурних робіт (одна з них, погруддя Гедеона Кремера, є в постійній експозиції Національного художнього музею України). А.Сирих орієнтується на підготовленого глядача, здатного вловити приховані кіно- чи музичні цитати, глядача, який не потребує коментарів чи пояснень. Режисер нагадує про свою присутність лише інтелектуально насиченим монтажем, у якому немає випадкових кадрів і „фонових“ мелодій: все тут має власний зміст.

Фільм Павла Фаренюка, 1938 р.н., із інтертекстуальною назвою „Чому білий птах з чорною ознакою?“ (який, попри перші асоціації, не має жодного відношення до Юрія Іллєнка) також знято на „Укркінохроніці“ 2006 року. Тут ми вже опиняємося не в світі високої культури, а радше навпаки, – в епіцентрі реальності, де життя прирівнюється до виживання. Бідне волинське село, в якому без опіки батьків доводиться рости двом братам-підліткам, – сюжет, якому міг би позаздрити і художній кінематограф. Життя серед звірів тут зовсім не метафора, бо ж покинуті діти спілкуються

лише між собою та з коровами і псом, своїми єдиними щоденними супутниками. Фільм вражає натуральністю кадрів та неймовірною, справді художньою, насиченістю сюжету (скажімо, „сварка“ хлопця з коровою, яка могла трагічно закінчитися для обидвох). Своєрідну паралель вибудовують кадри з життя лелек (ось звідки й походить назва), у якому, на відміну від жорстокого світу людей, родини існують щасливо: батьки вчать маленьких лелечат літати і постійно піклуються про них.

На Національній кіностудії ім. Довженка минулого року було знято стрічку „Микола Вінграновський у синьому небі“ (реж. Ролан Сергієнко), співавтором сценарію до якої став відомий кінодослідник Сергій Тримбач. В центрі уваги режисера – період, що був і часом його власної молодості (Сергієнко був однокурсником Вінграновського у ВДІ-Ку). Спогади колег і знайомих, великий шмат із курсової роботи, в якій той знімався, уривки з перших професійних кіноробіт – із цього калейдоскопу вибудовується образ молодого Вінграновського, цікавого та колоритного, до якого з великою симпатією і навіть з певним сентиментом ставиться режисер.

Оживлені духи минулого

„Загадка Норильського повстання“ (2004–2006) ще одного представника старшого покоління Михайла Ткачука – знятий на студії „Заповіт“ трисерійний фільм про режимний табір у далекій Росії, де 1953 року раптово почався страйк відразу всіх ув'язнених. Їх було майже 20 тисяч, і більша частина з них – українців. З'ясування всіх обставин і передумов події – основа сюжету стрічки.

Минулого року на „Укркінохроніці“ презентували також три короткометражні роботи молодих режисерів – „Під тінню мансард“ М.Воротинцева (про життя мансард і дахів Києва: тут і молоді астрономи, які спостерігають за зоряним небом, і безпритульні, які прийшли сюди в пошуках прихистку, й історії цікавих знахідок на горищах); „Аксіома кохання“ Інни Дернової (приємна, хоч і не надто переконлива історія однієї щасливої й заможної сім'ї); та „Замки України“ Артема Сухарева (візуально дуже красива розповідь про таємне життя українських замків, де, завдяки комп'ютерній анімації, режисеріві вдалося „оживити“ духів минулого).

В Національній кінематичі 2005 р. з'явилася також оригінальна стрічка молодої документалістки Вікторії Мель-

Фото: Раїслюк Світло

Не плач за мною, Аргентино!

Фото: УНІАН

Найпомітнішою документальною подією 2007 року можна назвати прем'єру фільму Сергія Буковського „Назви своє ім'я“

никової „З найкращими побажаннями! Енвер“ – про джазового та етногітариста кримсько-татарського походження Енвера Ізмайлова, одного з десяти найвідоміших гітаристів світу, та його незвичну техніку гри – тепінг. Музика, наповнена близькосхідними мотивами, органічно вливається в кримські пейзажі, а майстерний ритмічний монтаж здається органічним, справжнім продовженням музики.

Вже 2007 року відбувся прем'єрний показ фільму молодого режисерки Анастасії Харченко „Божичі“ – про однойменний фольклорний колектив, який збирає народні пісні по українських селах. В останні роки „Божичі“ стали відомими завдяки тісній співпраці з харизматичним Олегом Скрипкою та його етнофестивалем „Країна мрій“. Скрипка з'являється і в цьому фільмі, щоб поділитися власними міркуваннями про актуальність фольклорної музики в сучасному світі.

Заслугує уваги і телевізійний десятисерійний проект „Собор на крові“ студії „Телекон“ та каналу „1+1“ (реж. Ігор Кобрин). Науково-публіцистичне дослідження історії національно-визвольного руху України подано з певною детективною інтригою (що є тільки перевагою для телевізійного проекту, адже краще утримує увагу глядачів). Та важливо інше: в Україні, де й досі існують дві кардинально-протилежні версії національної історії, є нагальна потреба

в деміфологізації певних історичних подій та осіб (у тому числі, й демонізованого в Східній Україні Степана Бандери та всіх „упівців“ загалом). Широкої суспільної дискусії фільм, на жаль, не викликав, проте отримав чимало схвальних відгуків від істориків, філософів та культурологів. З реакцією не затрималися і комуністи. Один із найзапекліших ідеологів Леонід Грач узагалі назвав фільм „русофобським“, звинувативши авторів у спотворенні „справжньої“ історії. Та, мабуть, і така „реклама“ не буває зайвою.

Меценати мистецьких акцій

На жаль, більшість згаданих стрічок та імен до ширшого глядача так і не доходять. Пройшовши прем'єрний показ або взявши участь в одному-двох фестивалях, фільми зазвичай не потрапляють на широкий екран (винятками є „Кіноманія“ (2003) Ганни Яровенко з проекту „Любов – це...“ або минулорічна „трилогія“ „З табуретом до Індійського Океану“, показані в одному з київських кінотеатрів).

Випадки ж, коли документальні фільми вітчизняного виробництва рекламують у всіх ЗМІ, а потім показують як у кінотеатрах, так і на телебаченні, заслужують окремої уваги. Тож, мабуть, найпомітнішою документальною подією 2007 року можна назвати прем'єру фільму Сергія Буковського „Назви своє ім'я“ (Spell Your Name). Причиною та-

кої небувалої уваги до стрічки стала, мабуть, не так відомість режисера, як імена продюсерів – Стівена Спілберга та Віктора Пінчука (другий є однією з найбагатших осіб в Україні, що активно займається меценатством мистецьких акцій). „Назви своє ім'я“ – один із багатьох проектів міжнародного фонду „Шоа“, який вже чимало років збирає свідчення очевидців про Голокост. В основі фільму – інтерв'ю, проведені в Україні в 90-і роки. Втім Буковський не задовольняється простою діалогічною формою. Витворюючи складнішу рамкову конструкцію (глядачеві періодично нагадують, що він дивиться давніші матеріали в записі), перемижуючи розповіді страшними хронікальними зйомками тих часів, він художніми засобами опосередковує самі події, емоційно дещо відсторонює глядача. Та, здається, коли мова заходить про трагедії такого масштабу, будь-які художні засоби стають зайвими.

Зрозуміло, важко в одній статті охопити весь спектр українського документального кіно. Адже, попри фінансові проблеми, фільмів стає щораз більше. На міжнародному фестивалі документального кіно „Контакт“ (цього року вже третьому) їхня кількість із кожним роком зростає. Звісно, не всі вони однаково вартісні та цікаві. Та достатньо, якщо цікавими будуть хоча б одна-дві роботи, адже для будь-якого мистецтва важливо не „скільки“, а „як“...

Чехословацьке кінодиво

Шістдесяті роки минулого століття в чехословацькому кінематографі розвивалися під знаменням низки виразних режисерських особистостей нової генерації, що дістала назву „нова хвиля“ або ж, ефектніше, „чехословацьке кінодиво“. Його народження у тодішньому суспільному кліматі не мало в історії чехословацького кінематографу аналогій.

➤ Нова хвиля представляла собою вільну асоціацію яскравих особистостей, яким була чужа якась спільна програма чи означення „напряму“ або „рух“. В соціалістичному мистецтві творчі особистості могли працювати лише в ідеологічно прийнятних рамках. Такі терміни, як особистість, індивідуалізм, суб'єктивізм мали амбівалентне значення з уразливим відтінком. В офіційному словнику вони означали попередження перед чимось мистецьки „збоченим“ та небезпечним.

Тих, що виділялися з опортуністської маси, звинувачували в елітаризмі, недисциплінованості та непокорі, у найгіршому випадку – в політичній диверсії. І хоч врешті ці звинувачення поширилися на цілу нову хвилю та спричинилися до припинення її існування, слід зауважити, що режисери нової хвилі не були програмними опонентами режиму, і вже точно не політичними дисидентами. Навпаки, політика – за небагатьма винятками – не належала до сфери їхніх інтересів, вони її швидше, зі зрозумілих причин, уникали. Незважаючи на це, їхні фільми відображали політичні реалії доби непрямо та часто несвідомо, але при цьому набагато переконливіше, ніж фільми ангажовані. Тому їхні фільми забороняли, стрічки потрапляли до сейфів та надовго були позбавлені права існувати навіть як архівне свідчення доби.

Нездорова піддатливість

Феномен особистості в історії чеської культури часто ігнорувався або навмисно перекручувався. Особистості нової хвилі наче повстали проти цього визначення, діяли самовпевнено, але жодним чином не у плані незрілого юнацького максималізму. Їхня самовпевненість виходила з переконання, що творчість матиме для них сенс лише тоді, коли вони будуть знімати фільми про себе, з усією своєю невпевненістю, пошуками та вистражданим пізнанням або гумором. Авторська індивідуальність всіх представників нової хвилі, хоч цілком несхожих та розрізаних, неначе навзаєм

енергетично посилювалася та утворювала відкритий творчий простір, максимального придатний для т.зв. авторського фільму. Цей тренд та стиль „сінémativéité“ поширювався в європейському кінематографі з французької „nouvelle vague“: деяких чеських режисерів навіть критикували за те, що вони піддавалися впливу їхніх французьких колег (напр., у випадку Вери Хитілової або у Яна Немца – Алена Рене). Творці захищались очевидними аргументами, що фільмів згаданих авторів вони тоді не могли навіть знати. Постійні підозри та покарання через „нездорову“ піддатливість чужим впливам з капіталістичного Заходу спонукали цих митців докласти ще більших зусиль на шляху до оригінальності та незалежності.

Спостерігаючи за зоологією приземленого індивідуума

При погляді на плеяду режисерів першої хвилі навіть не зрозуміло, як такі різні особистості могло поєднати щось більше, ніж спільне навчання у кіноакадемії – відомій пражській FAMU – чи особисті дружні стосунки. Творчість кожного з них представляла цілком автономний світ, неподібний до решти. Те саме було і у зіграній трійці режисерської команди Форман–Пассер–Папоушек, за плечима якої фільми, що принесли їм світову популярність (Konkurz, Černý Petr, Lásky jedné plavovlásky, Hoří, má panenko). Екстраверт Мілош Форман послідовно зберігав відступ від матеріалу та водночас – завдяки особливому дару спілкування – вмів наблизитися до людини та проникнути у її характер. Завдяки оригінальному методу співпраці з не-акторами він досягав вражаючого ефекту автентичної картини реальності. Біля нього Іван Пассер (Intimní osvětlení) проникав у людей немовби ізсередини, з делікатною чутливістю, яка йому, втім, не забороняла сміятися над ними та веселитися над недоліками людської природи. Ярослав Папоушек (Nejkrásnější věk, Ecce homo Homol-

ka) спостерігав зоологію приземленого індивідуума як обмеженого споживача із саркастичним гумором та водночас із дослідницькою розважливістю ентомолога. Проникливий погляд Вери Хитілової отримував у її фільмах (Sedmikrásky, Ovoce stromů rajských jíme) вираз пронизливої моралістичної рефлексії у високостилізованій формі.

Сирій кардинал нової хвилі

Друга виразна жіноча особистість нової хвилі, інтелектуально витончена Естер Крумбахова, обирала стриманіші, однак не менш витончені засоби. Ця сценаристка та художниця, яку вважали „сирім кардиналом“ нової хвилі, у власній режисурі зняла єдиний фільм Vražda ing. Čerta, у якому зосередилася на конфлікті чоловічої та жіночої статей у яскравому та вербально-витонченому комізмі. Фільми Яна Немца (Děmanty noci, O slavnosti a hostech, Mučedníci lásky) спочатку створювались як глибинні почуттєві рефлексії, та пізніше йшлося про майстерно сконструйовану подобу гри з інтелектуальним ефектом. Павел Юрачек у своїх притчах дивився на світ, як на герметично закрите, відокремлене середовище, в якому відбуваються дивовижні „кафкіанські практики“. До химерних подій його фільмів з важкою атмосферою проникав холодний гумор, який спрощував абсурдність соціалістичного режиму, завуальованого у алегоричній мімікрії (Postava k podřídání, Případ pro začínajícího kata). Харизматичний Евальд Шорм аналізував своїх фільмових героїв у стані кризи, як в особистій, так і в професійній та соціальній сферах (Každý den odvahy, Návrat ztraceného syna). Він навіть відважився піддати критиці персонажів робочих кадрів – до того часу „недоторканих“ – як проблемних та неуспішних, і водночас зміг їх зробити людьми. Темній соціалістичній реальності він протистояв і як прихований християнський опонент. Чи у мудрому примиренні, чи в трагічному пафосі, завжди доходив до фатальної резигнації. Іржі Менцел, навпа-

Ярослав Папоушек: *Ессе homo Homo*лка. Один з донині найулюбленіших фільмів у Чехії та Словаччині, що показує душу гомочехословакусів.

ки, у своїх фільмах гармонізував світ та наповнював його доброзичливим гумором, завдяки якому зникали похмурість та всі проблеми. Він буквально уникав трагізму або зводив його до трагікомічного стану з наміром втішити, а краще – порозважати. Цей огляд стане ще строкатішим, якщо згадаємо інших, хоч і не настільки викристалізованих представників нової хвилі: музичного Яроміра Їреша, що переходить від ліричної імпресії (*Křik*) до значного політичного казусу (*Žert*) чи по-карнавальному пишної феєрії з гороровою стилізацією (*Valerie a týden divů*); або за стилем поміркованішого але нервового, непокірного, політизуючого полеміка Антоніна Машу (*Bloudění, Ohlédnutí, Hotel pro cizince*).

Різниця у сприйнятті світу проявлялась і серед словацьких творців: Юрай Якубіско втікав від реальності до фантазмагоричного світу розбурханої уяви, в якому розігруються неймовірні приго-

ди (*Zbehovia a rútnici, Vtáčkovia, siroty a blázni*). Також і Ело Гаветта перетворив реальний світ у яскравий ігровий простір, де життя стає чудовою святковою подією, що проганяє весь смуток та біль (*Slávnosť v botanickéj záhrade, Lalie roľné*). Чутливий Душан Ганак, який мав сильне соціальне почуття, з покорюю лишився у сірому, реальному світі і з медитативною концентрацією вивчав глибини неспокоїної душі сучасників (322).

Повставали проти обмеженості

Спектр режисерських особистостей нової хвилі розширювався і з огляду на їхнє диференційоване розуміння авторського фільму. Однією з небагатьох спільних рис в авторських оповідях майже всіх режисерів був свідомий відхід від суб'єктивістської позиції. В їхніх фільмах навряд чи знайдемо виразні автобіографічні тенденції. А якщо до них

деколи проникала суто особиста тема, то не у вузько приватній спрямованості, а з ширшою, об'єктивнішою силою (часто дійсною для цілих поколінь). До того їх не вів лише зовнішній ідеологічний тиск чи (авто)цензура. Як вже було сказано, ці особистості в принципі повставали проти пристосованості та обмеженості. Режисери не страждали від амбіційного ексгібіціонізму, їхньою мотивацією була потреба автентичної оповіді та свідчення про прожитий досвід своєї генерації. Те, що їхнє авторське я приховувалося в героях, історіях чи параболах, означало не фальшиву скромність та обережне ухилиння від цензури, а їхню зрілу відповідальність за обрану тему. Вони не відчували потреби звертати на себе увагу чи відкривати свої особисті проблеми. Однак життєвий досвід природно відобразився в тематиці їхніх фільмів.

Фото: Владімір Вагрек, фоторхів Словачького фільмового інституту

Ело Гаветта – Проклятий кінематографіст

Коли тридцять років тому помер Ело Гаветта, на кінофестивалях вручали призи таким режисерам, як Отакар Вавра або Мартін Тяпак. Десять років пізніше ситуація цілком помінялася – Ело Гаветта став автором, який приваблював, твори якого поглинали... Хоча на практиці це означало не пропустити два його ігрові фільми.

➤ З 1954 по 1958 рік Гаветта вивчав фотографію в Училищі прикладного мистецтва, тобто в інституції, яка в різних ділянках (театр, образотворче мистецтво, фотографія) принципово змінювала естетичні ідеали епохи. На початку 60-х він разом з Юраєм Якубіском, Душаном Ганаком та іншими словацькими студентами поступив на кінорежисуру в празьку FAMU. Гаветта завершив навчання короткометражним фільмом *Předpověď: nula* („Прогноз: нуль“) (1965), на основі якого (і попередніх курсових робіт), Альберт Маренчин просунув його на кіностудію „Коліба“, де він зразу почав працювати над своїм дебютом. В першій половині 60-х про щось подібне не можна було й подумати. Якщо

хтось хотів реалізувати ігровий фільм, він мусив мати за собою або багато років, проведених на асистентській роботі, або ряд знятих коротких фільмів. Впродовж короткого періоду „золотої анархії“ (середина 60-х) це правило перестало діяти і виняткові таланти зразу отримали можливість знімати повнометражні фільми.

Дебют без цинізму

Дебют Ела Гаветти – *Slávnosť v botanickej záhrade* („Свято у ботанічному саду“) (1969) виник у тісній співпраці з Лубором Догналом, його ровесником та ідейним колегою. Фільм розповідає про Пієра, який повертається зі світів у рідне село Бабіндол, щоб там зісценізувати диво. Перші критики

дебюту Гаветти критично срийняли його позірний анархізм, хаос та нелогічність розповіді.

Для Гаветти кіномистецтво було мистецтвом, а не складовою частиною суспільних конфліктів та кампаній. У нього все побудовано на грі: перетворення води на вино, схід сонця серед ночі, літаючі музиканти та гротескові оранжерейні бійки з горщиками для квітів. Тут переплітаються культури та мови, відчувається вплив австрійсько-угорської Словацьчини, і передусім, на відміну від Юрая Якубіска, у фільмі *Slávnosť v botanickej záhrade* немає цинізму та ірраціональної безнадії. Можливо, тут більше смутку, болю, але всупереч цьому фільм сповнений якоїсь надії. В кінці

Фото: Антон Подстранський, фотографів Словачького фільмового інституту

Ľalie poľné кілька тижнів показували в кінотеатрах, та згодом його зняли з прокату

фільму Ґашпар (блазень) ходю а ля Чаплін відходить у глибину кадру, гармонійно поєднуючи смуток з надією – рівновага, яка робить Гаветтів фільм у всьому тодішньому чеському та словацькому кінематографі винятковим.

Під землю, під землю

Незважаючи на кілька критичних зауважень, здавалося, що за рік-два світ побачить наступний опус Гаветти. Якби 21 серпня 1968-го не „навідалися“ у Чехословаччину „союзницькі“ війська. Суспільство поволі прокидалося від ейфорії „соціалізму з людським обличчям“ і почало пристосовуватися до все жорстокішого неосталінізму Гусака. В кіноіндустрії роботу втратили всі, хто посприяв європейському успіху чеського та словацького кінематографу. Такі зміни Гаветту сильно зачепили. Його наступний сценарій Pod zem, pod zem („Під землю, під землю“), дія якого відбувалася в мультикультурному середовищі Закарпатської України між двома світовими війнами, відкинули. Так само як і наступний проект Keby som mal rušku („Якби в мене була гвинтівка“), який він готував разом з письменником Міланом Ферком і який був вже у фінальному стані підготовки до зйомок. Більше того, керівництво вирішило, що зніматиме його не Ело Гаветта, а Штефан Угер.

Молодий автор опинився на початку 70-х років у тому ж списку, що і Юрай Якубіско, Петер Солан чи автори, які емігрували – Станіслав Барабаш, Ян Кадар та інші. Залишився без роботи. У 1971 році завдяки тому, що його товариш Вінцент Шікула (зіграв роль і у фільмі Slávnosť v botanickéj záhrade) потрапив в драматичну групу, ситуація на короткий час для Гаветти покращала. Разом вони написали сценарій до фільму Ľalie poľné („Лілеї польові“), кінообробку твору експериментальної прози Шікули – Nebyva na každom vršku hostines (1966). В адаптації все крутиться довкола долі ветеранів Першої світової війни, героїв, які повернулися додому і не зуміли більше знайти свого місця. Згаданий фільм базується на принципі мозаїки, фрагментів, які вільно складаються майже за принципом музичної композиції.

Спроба врятувати(ся)

Для свободи Гаветти не було нічого неможливого, навіть якщо йшлося про неочікуване поєднання кадрів, їхнє тонування або ритм. В окремих епізодах постійно, більшою або меншою мірою, присутній смуток та зухвальство. В стрічці Ľalie poľné важливий не тільки конфлікт персонажів, але й конфлікт стилю та атмосфери.

У вирі подій між селянами, які важко працюють, не знаючи нічого, крім поля, церкви й корчми, і безпритульними волоцюгами, які неспроможні (та й не надто охочі) залучитися в суспільство, існує єдина зв'язуюча та центральна подія. А саме – любовна історія мандрівника Гейґеша та багатой вдови Паули, яка хоч і закінчується розлукою, але є найкращим доказом того, що остаточна життєва невдача героя не була автоматичною, а що цьому передувала спроба врятувати його.

Після прем'єри наприкінці 1972 року фільм Ľalie poľné кілька тижнів показували в кінотеатрах, та згодом його зняли з прокату. Елові Гаветті закидали радикальну суб'єктивність та брак класовості й народності. Режисер був змушений покинути „Колібу“ і в 1974 році почав з Яном Файнором готувати телевізійну публіцистичну програму Ráče vstúpiť („Ласкаво просимо“).

В лютому 1975 року Гаветта помер від внутрішньої кровотечі, спричиненої виразкою шлунку, але в дійсності, як сказав Алберт Маренчин, „Ело Гаветта помер від нормалізації“.

Сергій Параджанов – геній, якого не зрозуміли

Перше, що зазвичай спадає на думку при згадці імені Сергія Параджанова – це, безперечно, його феноменальні „Тіні забутих предків“. Проте мало хто знає, що цей непересічний режисер працював на професійному рівні з технікою колажу, асамбляжу, реді-мейду, перформансу, графічного малюнка, виготовляв ляльки та декорував предмети одягу. Все це він робив і задовго до свого ув'язнення, і під час та після нього.

Лялька Ліля Брик з книги: „Сергей Параджанов. Коллаж на фоне автопортрета“

► Сам Параджанов казав: „Створюючи по одному колажу в день, я вижив у таборі“, і як влада не намагалася зліквідувати в ньому жагу творення та знищити його фізично, їй це не вдалося. Принаймні не відразу. Матеріалом для творчості ставало навіть сміття, знайдене на тюремному подвір'ї: цвяхи, ганчірки, засохлі листочки, фольга, крила метеликів. Сліди двох останніх „матеріалів“ збереглися не тільки в каталогах та музеях. Один з відбитків геральдичної серії, створеної з молочних кришок, – портрет Ф.Фелліні – використано для медалі переможців кінофестивалю в Риміні. А синій метелик на синьому тлі був свого часу символом київського кінофестивалю „Молодість“. Матеріалом художника забезпечувала і Світлана Щербатюк, дружина Параджанова. В інтерв'ю „Українському журналу“ вона зізналася, що спочатку навіть не знала, як пояснити собі Сергієве прохання висилати йому порожні листівки. Згодом виявилось, що вони стали одним з основних матеріалів для його колажів.

Передвісники постмодернізму за „залізною завісою“

У параджанівських колажах та у спробах асамбляжів помітні перші мотиви-передвісники постмодернізму, зародки якого з'явилися в той час у Європі, однак тоді для нас вона була за „залізною завісою“, і Параджанов просто не міг цього знати. Він був не політичним, а мистецьким дисидентом, уперто, а іноді й провокативно відмовлявся від одностайності та однаковості, які влада вимагала від усіх. Одним із багатьох свідчень цього є влучна фраза про загальну ситуацію в тодішньому СРСР: „Я другой такой страны не знаю, где так вольно душат человека“. Попри все колажі та асамбляжі Параджанова

просякнуті легкістю творчої фантазії, що сприймається як весела вольниця. Витоки відчуття краси можна простежити з раннього дитинства, адже він виріс у родині антиквара. „До нас у дім приходили чудові речі. Приходили і потім... зникали. Столи і крісла, комоди стилю рококо, античні камеї, вази і чудові східні ковдри... Я дуже прив'язався до них, і чим далі дорослішав, тим більше хотів спілкуватися з ними, як з живими створіннями“. В листі до Світлани Щербатюк він писав: „Тобі, Світлано, здається, що я купець і „лахмітник“. Так, це правда. Я виражав і виражаю свою увагу до людей через речі. Це, напевно, черговий мій недолік“.

У справі збереження робіт режисера величезна заслуга Світлани Щербатюк. Саме їй Параджанов надсилав із зони свої роботи, які вона не залишала вдома, а ховала в друзів – художників і скульпторів. Коли замислитися, яким чином вдалося зберегти таку велику кількість робіт Параджанова (попри строгий в'язничний обшук), доведеться визнати відвагу окремих працівників табору. Параджанов розумів, що в цій справі потрібен був не лише альтруїзм когось із персоналу, а й шалена відвага. Тому після звільнення він планував оголосити імена осіб, які до цієї справи долучилися. З іншого боку, не знайшлося жодної людини, яка б захистила й підтримала митця у спробах дати „уроки“ образотворчого мистецтва колегам по ув'язненню. Параджанова перевели в інший, ще жорстокіший табір, на чому його лекції мистецтва припинилися.

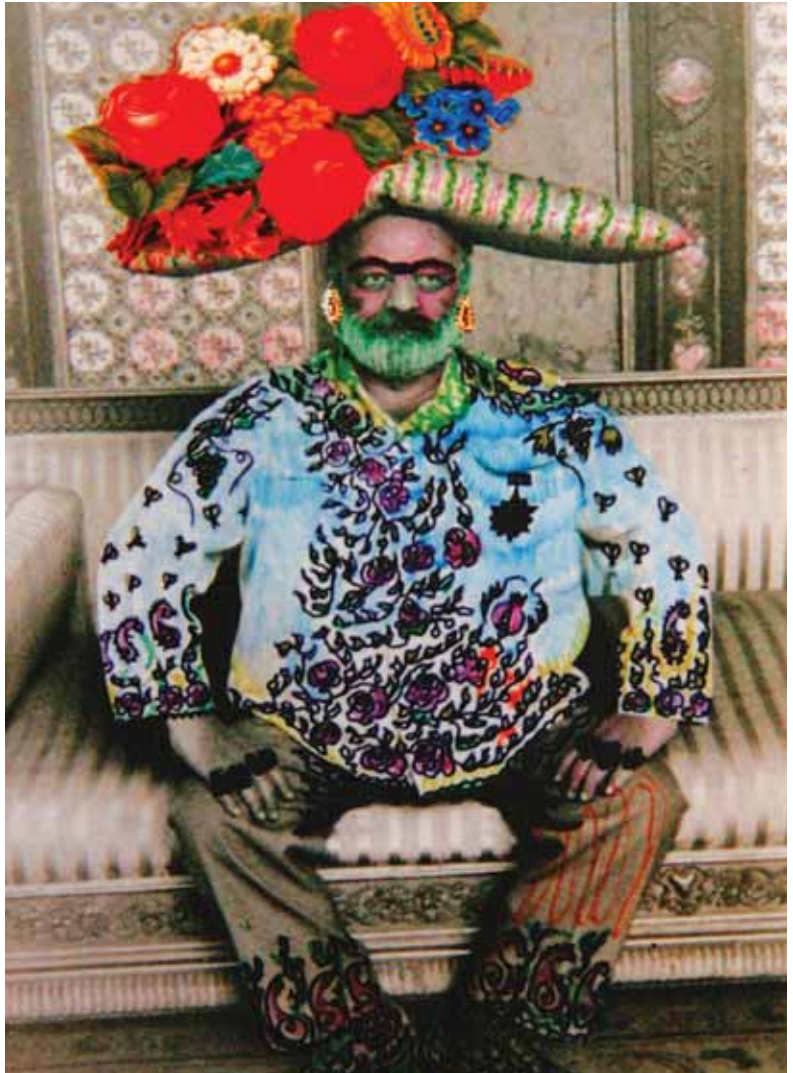
З-за „ґрат“

Параджанов творив постійно, проте розквіт його образотворчого мистецтва припадає на час звільнення з-під арешту, коли приречений на безро-

біття художник всі свої фантазії намагався втілити в сценаріях та колажах. Більшість його робіт можна об'єднати за тематичним принципом. Окремо виділяється група робіт, де використано репродукції класичних творів мистецтва. Серед численних робіт такого плану особливу увагу привертає серія колажів „Кілька епізодів із життя Джоконди“. Йдеться про 12 колажів, у яких Джоконда потрапляє в різні ситуації: очима Мони Лізи на нас дивляться чоловіки і жінки, зображені у профіль (Таємна вечеря, Данте, Два профілі); з недоступної ренесансної жінки Джоконда перетворюється на блудницю (Блудниця1, Блудниця2); потрапляє в пекло (Джоконда в пеклі Босха), в компанію Висоцького й Плісецької, причому весь час посміхається. В.Катанья, друг Параджанова, згадує, як художник колись розповідав: „Знаєш, чому вона така мінлива? Коли під час спекти ми зняли сорочки і працювали голими до пояса, то в одного зека я побачив на спині витатуйовану Джоконду. Коли він піднімав руки – шкіра натягувалася, і Джоконда сміялася, коли нагинався, – вона сумувала, а коли чухав за вухом – вона підморгувала. Вона постійно корчила нам гримаси“.

Власний театр за чужим сценарієм

Особливе місце в творчості Параджанова належить ляльці. В своїх роботах він використовував як фабричні ляльки, так і виготовлені власноруч. В таборі він створив і зумів передати на волю ляльку Ліля Брік. Саме цій жінці Параджанов зобов'язаний звільненню на рік раніше. Вона умовила чоловіка своєї сестри, французького поета Луї Арагона, поїхати в Москву з нагоди отримання Ленінської премії і замовити слово за Параджанова. Хоча головним матеріалом для створення Лілі Брік стала мішкочина, грубість матеріалу не відчувається, лялька сповнена витонченості, сумочка з обробленої нерівним швом мішкочини тільки додає їй елегантності. Окремо виділяються натюрморти, виготовлені в тюремних умовах, де найдоступнішим матеріалом були засушені квіти та рослини, знайдені на подвір'ї. А також – натюрморти післятюремного періоду, коли Параджанов мешкав у Тбілісі. До робіт цього періоду належать Іриси. Квіти виготовлені з уламків скла – блакитних, білих, прозорих. Вони викликають враження надзвичайної тендітності, крихкості та швидкоплинності. Поруч з ірисами Параджанов прикріплює флакон парфумів – нагадування того, що скляні квіти теж мають запах.

Ілюстрація: архів авторки

Параджанову завжди було цікаво, що про його роботи думають не лише друзі-професіонали, а й дружина Світлана. В листах до неї він благав, щоб вона висловилася про рівень його „тюремних“ творів. Іноді це робилося без усвідомлення того, що листи, в яких згадувалися ті, чи інші роботи, ретельно перечитували працівники табору. І контроль за творчістю маестро посилювався...

Режисер створив власний „театр“, де був головним актором, і куди намагався запросити якомога більше співучасників та глядачів. Карнавал, яким він постійно жив, був іншою формою життя, що вирізнялася, в першу чергу, свободою та безтурботністю. Звісно, такий спосіб життя і творчості ніяк не вписувався у вузькі рамки радянської моралі та способу існування. Тому зрозумілими є слова, які Параджанов залишив на одному зі своїх малюнків: „Я – геній, хоч непонятний, но и непонятый“. Нині твори Параджанова по-

дорожують практично цілою Європою та окремими містами Америки й Азії. Щодо презентації робіт в Україні, виставка очікує бодай же активнішої організаційності компетентних осіб. І якщо не брати до уваги невелику виставку портретів митця (дов'язничного періоду), то й до сьогодні Київ не бачив жодної повноцінної виставки творів Параджанова. Варто нагадати, що збірка Музею Сергія Параджанова в Єрвані й донині поповнюється творами художника. Хтось дарує їх музеєві, хтось продає. Зокрема, три твори музей купив у чоловіка, який залишився мешкати в квартирі Параджанова після арешту і стверджує, що роботи йому дарував сам маестро... Окрім творів образотворчого мистецтва, Параджанов написав „на зоні“ близько десяти кіносценаріїв, за чотирма з яких планував зняти фільми. Причому, як сам він стверджував після звільнення: „Я забув більше, ніж ви будете пам'ятати“.

У Мадриді ніколи не буває запізно

„Я – пансексуал“, – каже про себе Педро Альмодовар, іспанський режисер та сценарист, що розкрив красу табу. Режисер, точна дата народження якого досі невідома, зумів пережити шквал овацій, не ставши жертвою бульвару. Дитя тоталітаризму, що стало символом свободи.

► Коли, маючи заледве двадцять років, Альмодовар приїхав з маленького села до Мадриду, він уже знав, що хоче знімати кіно. Єдиний кінематографічний заклад Мадриду (свого роду іспанську фільмову академію) в часи диктатури генерала Франко закрито, тому школою для Педро стає вулиця. Його зачаровує нічне життя, невтихаючий гамір та спокуси метрополії – усе це згодом він показуватиме мало не в кожному своєму фільмі. Щоб вижити, працює в телекомпанії і водночас випробовує себе в жанрах, які надають простір для літературних експериментів. Крім сценаріїв, пише тексти пісень, вигадує комікси, фоторомани, друкується в „El País“ та модних журналах. Поступово вникає у жіночий світ, де знаходить прототипи своїх майбутніх героїнь. Перший повнометражний фільм „Пепі, Люсі, Бом та інші дівчата“ режисер знімає в 1980 році, чим започатковує новий етап іспанської кінематографії, яка впродовж майже сорокарічної диктатури служила винятково політичній пропаганді та уявленню диктатора про чемний, расово, релігійно й мовно уніфікований, наївно-веселий народ. Після смерті Франко, в період *destape* (тобто падіння цензури й відновлення свободи слова) в країні знову починають говорити про

політику, расові та релігійні відмінності, родину, сексуальність. Альмодовар на цю зміну миттєво реагує і з відповідною легкістю представляє плеяду ексцентричних типів: рокерів, гомосексуалістів, трансвеститів, наркоманів, німфоманок, повій, вуаеристів, сексуально фрустрованих осіб, лесбійок, залежних від наркотиків монашок та педофільних священників, убивць і блазнів-психіатрів. Сюжети фільмів Альмодовара важко переказати. Кожен складається з невеличких сцен, ситуацій, довершених діалогів, афористичних висловів. За допомогою таких малих форм Альмодовар намагається показати світ як неоднорідне й недоступне розумінню явище. Він сприймає його через його ж неупорядкованість, відмовляючись займати конкретну позицію щодо дійсності, персонажів, їхніх характерів та вчинків.

Бруд, який змити нелегко

Цікаві ситуації режисер розігрує, використовуючи документальні елементи. Так, наприклад, чи не в кожному фільмі герої читають газетні заголовки „El País“. В „Лабіринті бажання“ (1982) глядачі є свідками фотосесії для порнографічного журналу гомосексуалістів і садомазохістів та бурхливого рок-концерту в стилістиці галасливих 80-х. Йо-

ланда в „Темних звичках“ (1983) читає щоденникові записи свого передозованого коханця, в „Жінках на межі нервового зриву“ (1988) ми слідкуємо за процесом дублювання, оглядаючи фрагменти оригінального фільму. У „Високих підборах“ (1991) головна героїня, що її прекрасно зіграла Вікторія Абріл, читаючи в прямому ефірі новини, зізнається у вбивстві свого чоловіка. Співачка Бекі (незрівнянна Мариса Паредес) на власному концерті виконає пісню, а в наступній сцені травесті-шоу ми познайомимося з її імітатором – шизофреніком Рікі. Андреа з фільму „Кіка“ (1993) представляє макабричне *reality-show* у рубриці „Найгірше з цього дня“ із майже прямими репортажами про вбивства та гвалтування. Персонаж стрічки „Квітка моєї таємниці“ (1995) Антоніо (актор Хванкін Кортес) танцює еротичне фламенко зі своєю фільмовою мамою. В „Живій плоті“ (1997) Клара – крім того, що перед своїм першим статевим актом з Віктором вголос читає лікарську довідку, яку її майбутній коханець гордо показує на підтвердження того, що він ВІЛ-негативний, – побачимо й фрагменти гри баскетболістів на Параолімпіаді, і нелегкий процес пересідання з інвалідного крісла на колесах до авта. Стрічка „Усе про мою матір“ (1999) пропонує суміш телевізійних програм, *reality-show*, газетних заголовків, театральної вистави та незакінченого роману героя, який на початку фільму потрапляє в аварію. Фільм „Поговори з нею“ (2001) – історія про жінок у комі та про чоловіків, які їх обожнюють. Крім іншого тут можна дізнатися про жіночу кориду та подробиці доглядання за коматозниками. Гру з фіктивним документалізмом Альмодовар досконало розвинув у „Поганому вихованні“ (2004) – історії про кіно, пристрасть та вбивство. Сценарій, написаний у формі спогадів про одного з героїв, згодом розкриває персонажів, які зізнаються у скоєному ними вбивстві.

Просто карма

Метрополія Альмодовара немилосердна до долі посередньої людини, хоча й обожнювана тими, кого вона захо-

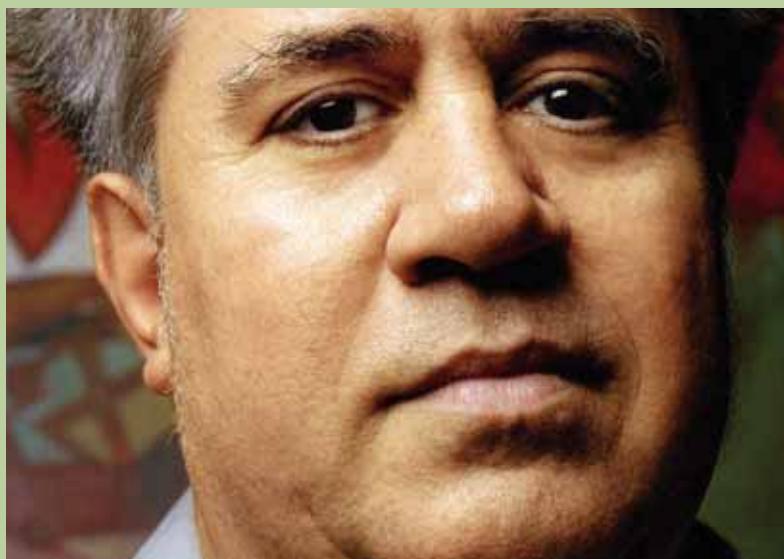

Фото: www.kinopaisk.ru

плює і жене на край зухвалості чи провокує до неочікуваних вчинків. Нерідко режисер відсилає своїх персонажів у село, щоб там, відпочивши, вони ще гостріше відчули тугу за містом – кольоровим калейдоскопом вітрин, освітлення, реклами та... морального бруду. Згодом місто приймає їх у свої тривожні обійми, і з цього народжуються нові, чергові жертви, до яких належить і Віктор Плаза (іспанською – площа). В „Живій плоті“ (1997) він стає адоптивною дитиною Мадриду. Народжений (дорогою до пологового будинку) повією ще в часи Франкової диктатури сімдесятих, несправедливо засуджений, у двадцятирічному віці він потрапляє до в'язниці, звідки після шести років ув'язнення виходить інтелектуально збагаченим: екстерном закінчує школу, вивчає болгарську, майже напам'ять знає Біблію тощо. Він ставить перед собою єдину ціль: стати найкращим „трахачем“ на світі, щоб здобути любов колишньої проститутки, з якою свого часу втратив незайманість. Після безлічі подій його мрія збувається, і дорогою до пологового будинку, дивлячись на вогні нічного Мадриду, він говорить власній дитині у мить, коли вона приходить на світ: „Дуже добре знаю, як ти себе почуваш. Двадцять шість років тому, коли я приходив на світ, я був точнісінько у такій же ситуації. Але тобі пощастило більше. Навіть не уявляєш, як усе змінилося. Подивися на вулицю. Вона повна людей. Коли народився я, на вулиці не було живої душі. Люди зачинялися в своїх домах, залякані від страху. На твоє щастя, сину, вже минуло багато часу відтоді, коли ми в Іспанії боялися“. Вулиця в Альмодовара є природним середовищем для публічного, низького, соціально нечистого (а водночас – реального) життя, де кожен перехожий є беззахисним. Глядач неодноразово має можливість споглядати місто очима персонажа, що їде авто. Після чергового „перегляду“ крадіжок, підкупів, спекуляцій, вживання наркотиків та вуличного злягання, поліцейя каже: „Ми охороняємо отару хворих“. Проте сам він потопає в трясовині навіженості. В розмові з колегою на адресу своєї невірної дружини (здогадуючись, що розмовляє з її коханцем) він каже: „...якби я не пив, я б її вбив. І його я зумів би вбити. Лише не знаю, хто він...“. За першої ж нагоди він і справді спробує зробити це, щоправда, руками іншого.

У фільмах Альмодовара проституція творить невід'ємну частину соціальної математики: дешево – комфортно – доступно... і без докорів. Усупереч тому, що повія є джерелом смутку й втіленням меланхолії, Альмодовар не

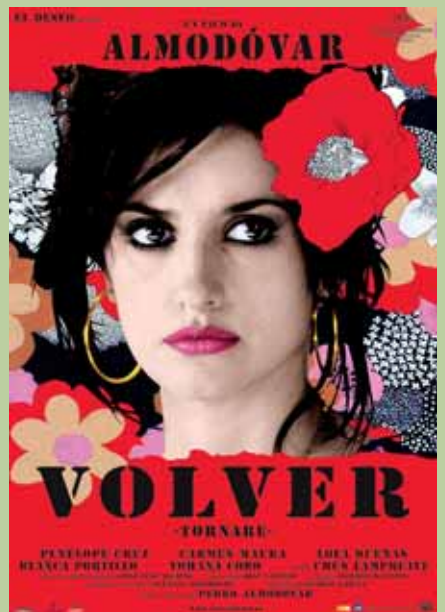
перевантажує фільми надмірною психологією. Його герої діють. А ще – пристрасно кохають, інтригують, шпигують і часто вбивають об'єкт своєї любові, ревнощів, туги, ненависті, пораниених почуттів. Щодо жінок, то вони в Альмодовара завжди – принаймні в кульмінаційних сценах – бездоганно охайні: вдягнуті в костюми від Шанель, із сумочками відомих брендів, на високих підборах, з пишними зачісками та зухвалим гримом. Вони хочуть подобатися і бути доскональними. Ловлять кожен шанс, і самі стають жертвами обставин, з яких у кінцевому результаті виходять майже вдоволені собою та іншими – живі чи мертві, але переможниці.

„Хай живе вія!“

Героїні Альмодовара еволюціонують. У перших фільмах це – потіпахи, що дозрівають під час сексуальних оргій з безліччю коханців, і стають зрілими після зустрічі з фатальним, але також безладним чоловіком. Цей тип найповніше розкритий в образі Кіки з однойменної стрічки. Візажистка з інтелектом на рівні make up, перед тим, як взятися гримувати труп свого коханця, накладає макіяж черговій моделі й ділиться з нею своїм специфічним досвідом. Свою „лекцію“ вона завершує урочистим вигуком: „Хай живе вія!“.

У наступних стрічках ролі такого типу жінок перебирають персонажі другого плану, зазвичай – подружки або суперниці протагоністки. Навіть якщо це не „справжня“ жінка, а трансвестит (як Антонія Сан Хуан в ролі Аграда). У фільмі „Усе про мою матір“ (1999) Альмодовар подарував цій актрисі монолог, за значущістю співрозмірний з виставою одного актора. Монолог, з якого глядач, крім усього іншого, дізнається про видатки на хірургічні операції зі зміни статі, закінчується так: „... бути оригінальною коштує багато, шановні. Але тут не варто скупитися, бо кожна з нас найоригінальніша тоді, коли найбільше подібна на ту, яку собі вимріяла“.

Попри світовий успіх Альмодовар залишається іспанським режисером. Він не приховує, що знімає дешеві фільми і що нині на купленого Голлівудом Антоніо Бандераса (актор знімався в ранніх фільмах Альмодовара „Лабіринт бажання“, „Матадор“, „Жінки на межі нервового зриву“, „Прив'язи мене“) його вже не стане. Як режисер і сценарист він не піддався на спокуси Голлівуду і став одним з небагатьох, хто після довгої перерви пробудив іспанський фільм до життя. Адже, за словами однієї з його героїнь: „В Мадриді ніколи не буває запізно“.

Вічний карнавал

Пошук національної ідентичності — одна з центральних проблем українського кінематографа 1960 — 70-х років, зокрема провідної течії, яка дістала назву „поетичне кіно“. Звертання до народної культури як сукупності звичаїв, вірувань, етичних та естетичних норм, глибокий зв'язок з фольклорними традиціями об'єднує фільми Сергія Параджанова („Тіні забутих предків“), Юрія Іллєнка („Вечір на Івана Купала“, „Білий птах з чорною ознакою“), Леоніда Осики („Камінний хрест“).

Глибини народного світосприйняття вабили й творців відомої екранізації повісті Гоголя „Пропала грамота“ (1974) — автора сценарію поета Івана Драча, режисера Бориса Івченка та виконавця головної ролі Івана Миколайчука, котрий став повноправним співавтором картини. Однак, на відміну від згаданих картин, у „Пропалій грамоті“, безсумнівно домінує сміховий, карнавальний струмінь.

Автори фільму блискуче відтворюють атмосферу „Вечорів на хуторі біля Диканьки“, із залученням як самої повісті, так і безпосередніх джерел, до яких звертався Гоголь: інтермедій, вертепу, творчості „мандрованих дяків“ — мандрівних студентів і бурсаків XVII-XVIII ст., а також народних обрядів, пісень, анек-

дотів та приказок. Карнавальний пафос змін і оновлення, веселої відносності будь-якої влади та ієрархічного становища звучить у „Пропалій грамоті“ на повну силу.

Гоголівський пролог до повісті — посилення на знайомого дяка Хому Григоровича, який у свою чергу посилається на свого діда, — в кінострічці трансформовано у зачин народного театру. За карнавальною традицією пересипаючи свою промову лайками й народними примовками на зразок „Як рубає — то до пупа, а як бреше — то ще нижче!“, Хома Григорович оповідає учням бурси про свого діда — козака Василя та пропонує хлопцям розіграти історію про те, як Василь їздив до Петербурга, щоб за дорученням козацької громади переда-

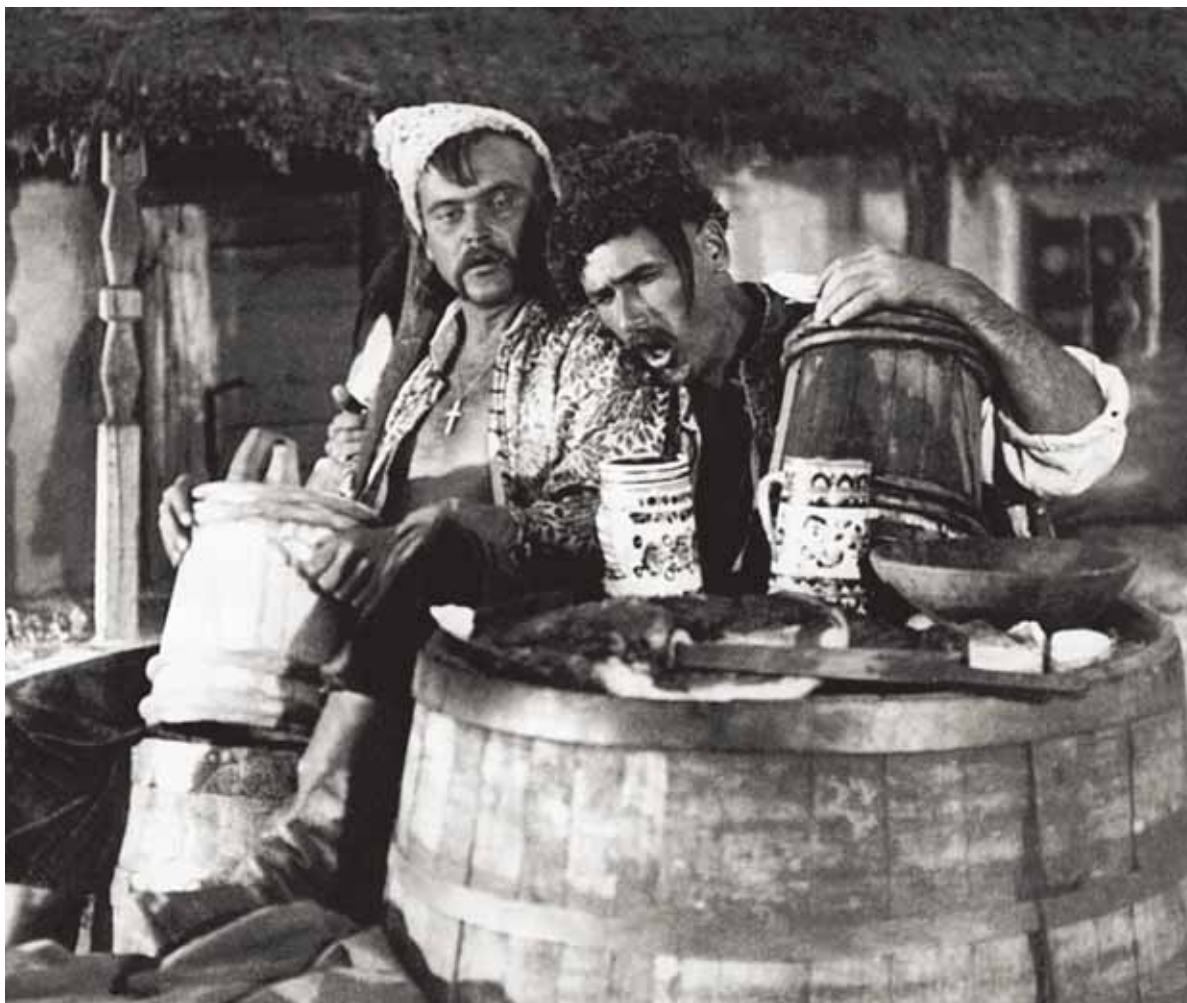
ти грамоту самій цариці. Ролі розподіляються між бурсаками-лицедіями на очах у глядача. Постаці учнів бурси введено не випадково. Адже бурсаки й студенти, з одного боку, були популярними персонажами ітермедій та інших комічних дійств, а з другого — творцями й активними поширювачами сміхових творів.

За провідний принцип сюжету взято амбівалентну карнавальну концепцію увінчання-розвінчання. Після піднесеної сцени війни, де козак Василь постає справжнім героєм, його представлено в звичайній селянській хаті задіяного в суто жіночій справі: розмотуванні вовни. В таких обставинах він видається смішним і безпорадним: боїться сварливої жінки, не може знайти шапки на власній голові тощо. Але посланці від полкового писаря вручають Василеві грамоту для цариці й усе враз змінюється. Шанобливе ставлення до Василевої місії численних односельців, народні пісні, які співають йому на дорогу, а також урочистий „Запорозький марш“ підносять козака в очах глядачів. Дріб'язкова сварка з козаком, який врешті стає Василевим помічником та побратимом, дещо розвінчує центральний образ, який знову увінчано в сцені, коли Василь мужньо захищає селянський лан від панів-мисливців, котрі, полюючи на перепелів, толочать кінми жито.

Особливим сенсом наповнене у фільмі карнавальне дійство перевдягання. Вперше обмінявшись одягом на знак побратимства, козаки здійснюють карнавальне переміщення, рух-навіпки і опиняються в пеклі — своєрідному антисвіті або „світі навиворіт“, який має всі ознаки дійсності, „справжнього світу“, проте існує за власними, „переввернутими“ законами. Козаки не здатні досягнути цих законів, тому їх знову

„Тіні забутих предків“

„Пропала грамота”

розвінчано й осміяно хитрими бісами. Однак Василь має над мешканцями пекла безсумнівну перевагу – саме його світ є справжнім, достеменним, а отже – сильнішим (одного плювка в бісівські карти з усвідомленням примарності „антисвіту” досить аби перетворити пекло на сон) – і козаки знову відновлюють свій статус героїв.

Друге перевдягання побратимів, що вбираються в святковий одяг перед зустріччю з царицею, дорівнює повній зміні сутності. Непереможні козаки в царському палаці перетворюються на нікчемних блазнів, принижених і осміяних, не здатних відстояти свою точку зору. І повертається Василь у село ні з чим. Проте, як відомо, карнавальний сміх є амбівалентним. Заперечуючи, він стверджує, ховаючи – відроджує. Патетичний фінальний епізод з прийняттям у козаки юного хлопця, Василевого односельця, озвучений тим самим „Запорозьким маршем”, відновлює динамічну рівновагу. Тому і залишаються образи козаків привабливими для глядача, а „Пропала грамота” не

перетворюється з амбівалентної комедії в однозначну трагедію.

Досить яскраво виражена у фільмі й вертепна традиція. Підкреслено умовний світ (до штучності мальовничі декорації, костюми, неприховано бутафорський реквізит) населяють своєрідні маски-узагальнення – козак, його жінка, побратим, чорт, які нагадують вертепних ляльок. Образ народної маски або ляльки також глибоко карнавальний. Адже лялька, котра незмінно переходить з вистави у виставу, по суті невмируща. Вона може прожити скільки завгодно життів, примірити на себе будь-яке життєве становище, бути увінчаною і розвінчаною, але ніколи не мертвою. Композиція фільму також нагадує вертеп – окремі сцени „нанизано” довкола образу козака Василя у вільному порядку. Здається, якщо переставити їх місцями, а то й викинути котрийсь епізод, сюжет практично не зміниться. Цікаво, що автори „Пропалої грамоти” під час створення фільму не раз вдавалися до імпровізації. Це єднає їх з вертепниками, які взагалі не

мали сталого тексту, раз у раз довільно будуючи своє дійство з окремих самодостатніх сцен. Як відомо, вертепний театр свого часу неодноразово терпів утиски з боку влади. Його вистави заборонялися, вертепників переслідувала поліція, за рішеннями суддів робилися купюри текстів, окремі ляльки знищувалися. Кінофільм „Пропала грамота” також зазнав репресій, потрапивши до глядача лише в 1984-му – через десять років після створення. Проте він, безумівно, лишається актуальним і сьогодні.

Звернення до народно-карнавальної культури в показі українських реалій було вдалою знахідкою авторів. Непереможний життєствердний дух, відчутний в усіх карнавальних формах і символах, відчуття могутньої єдності народу, сповненого природної сили і волі до життя, відчуття безперервного часового плину і вічного оновлення світу, в якому ще не сказане останнє слово – все це утверджує українців як націю, дає надію на краще майбутнє.

Перші французькі кінооператори в Україні

Про перших французьких кінооператорів, що діяли на території України, нам відомо із подорожніх нотаток вісімнадцятилітнього Маріуса Шапюї, родом з міста Ліон, який прославився завдяки кіноапарату, винайденому братами Люм'єрами. Записані вони телеграфічним стилем, з точними хронологічними та географічними даними від 24 травня 1896 до 5 жовтня 1897 року.

▶ Молодий оператор регулярно надсилає листи своїм батькам і просить їх зберегти його кореспонденцію для пам'яті. Листи найчастіше написані між двома сеансами, що надає описів більшій достовірності. Маріус Шапюї збирає і плакати та друківані оголошення, аби знати, де був і що показував. До цієї першоджерельної рідкісної інформації можна долучити і те, що було видано 1933 року оператором Феліксом Месгішем під назвою „За рукояткою: спогади мисливця за кадрами“ (Tours de manivelle: souvenirs d'un chasseur d'images).

Аби привабити глядача

Після перших успіхів рухомої фотографії в Росії у травні 1896 року, поступ

кінматографа братів Люм'єрів сягає й України. Про це свідчить громадський показ в Одесі 18 серпня 1896 року за участю французьких кіномеханіків Маріуса Шапюї і Поля Декора. З-поміж операторів, посланих до Російської імперії, таких, як Франсіс Дубліє, Шарль Клайн, Фелікс Месгіш, Шарль Муасон, Пермісан та Прадін, лиш Маріус Шапюї і Поль Декор найдовше курсуватимуть Україною. Призначені представником ліонської фірми в Росії Артуром Грюнвальдом, вони об'їжджатимуть територію України від літа 1896 до осені 1897 року. Операторська група, до якої належить Шапюї, складається зазвичай з двох операторів та їхнього „шефа“, який готує, координує та влаштовує покази, друкує в міській пресі анонси, вивішує чи розклеює плакати. Реклама іноді помпезна, наприклад, про сюжет коронації царя. Демонстрування фільмів відбувається в місцевостях, які заздалегідь погодяться на покази. Найчастіше ситуацію ускладнює отримання дозволу від поліції та вмикання електричного струму, який функціонує від сьомої години вечора до півночі. Покази відбуваються в імпровізованих великих залах, де люди можуть сидіти, та у публічних аудиторіях і театрах. В Чернігові це муніципальний розкішний, але маленький театр, в Одесі – Російський Театр і Новий Театр, у Харкові – цирк „Баварія“, в Києві – Театр Соловцова й профспілкові клуби. Шапюї навіть пропонує Грюнвальдові демонстрування по церквах, так, як це в Італії робить його брат П'єр. В Херсоні, наприклад, оператори працюють з театральними і трупами, вставляючи в їхні п'єси свої програми як інтермедії. Поеднання театру і кіно використано для того, аби привабити нових глядачів і не зазнати провалу. Оператори затримуються два-три дні в малих містах, кілька тижнів

в більших (Київ, Одеса, Харків), де відбувається мінімально два, а максимально десять сеансів у день. Оператори організують також приватні покази в заможних людей, але й у маленьких театрах для дітей. Оскільки в суботу театри не працюють, кінематограф користує з цієї можливості для цілодобових показів. Два тижні перед Паскою, коли через піст заборонено ставити театральні п'єси, театральні трупи проводять репетиції, не даючи змоги кіномеханікам демонструвати фільми.

Шапюї зауважує, що коли дощова погода, люди не ходять на покази, і що найбільшу перешкоду становлять місцеві конкуренти. Після прибуття 17 серпня 1896 року в Одесу, Декор і Шапюї з'ясовують, що вони тут не перші. З-поміж трьох інших конкурентів, які безуспішно намагалися пристосувати власні апарати до люм'єрівського (хронотограф, сейнематограф), одесит К. Краузе демонстрував роздобуту славнозвісну стрічку „Прибуття потягу на вокзал Ла Сіота“, чим порушував абсолютне право французького патенту показувати її в публічних місцях.

Бракує плівки? Вдавай, що крутиш!

Видовище рухомої фотографії називають не демонструванням чи презентацією, а проекцією. Від 20 до 24 вересня французькі кіномеханіки з великим успіхом щоденно організують до десяти сеансів у Російському та Новому театрах. На таких проекціях касові надходження в самій Одесі становлять за три перші дні 4097 рублів. Із загального прибутку операторам виділяється 94,90 рублів, враховуючи 1 % касового збору. Після показів перевіряється каса, розподіляється прибуток і звітується телефоном Грюнвальдові, який разом з 50 іншими операторськими

Apris Palfis-Goumont

Archives du Film CNC

Франсіс Дубліє

групами в цілому світі телеграфує звіт до Ліона.

Оператори самі підбивають квитки, бо не довіряють касирам, або продають їх прямо зі сцени. Програми залежать від місцевості та публіки: глядачі, що преглянули 90 картин, не хочуть доплатити 40 копійок, щоб побачити 10 нових. Коли надіслано нові стрічки, група залишається довше. В Харкові вирує культурне життя, гастролюють французькі артисти і за три сеанси Поль Декор збирає 1900 рублів, а в провінційному Чернігові Маріус Шапою – лише 1900 копійок. Щоб привабити більше глядачів, репертуар періодично оновлюється, тим більше, що стрічки стираються, а на чорному ринку постійно з'являються крадені та розпродані фільми Люм'єрів. Через це 18 січня 1897 брати Люм'єри вирішують продавати кіноапарати з їхніми аксесуарами (ці апарати є водночас камерою, тиражувальним апаратом і проектором) усім закордонним представникам ліонської фірми – в Росії Артюрів та Іванові Грюнвальдам. Маючи у своєму розпорядженні кінокамери, оператори починають фіксувати варті уваги головні події, створюючи таким чином не тільки конкуренцію, а подекуди й конфлікти між собою та „шефами“. Починаючи з березня 1897 року, оператори самостійно фільмують по містах, а через те,

що інколи плівки бракує, оператори лише вдають, що крутять.

На початку березня французькі оператори з'являються в Харкові, Полтаві та Катеринославі. Однак виснажлива праця, яка вряди-годи примушує їх обходитися без помічників, змушує Грюнвальда ангажувати і навчати місцевих кіномеханіків, а серед них – Сергія Олександровича Катарського. Молодий українець мало заробляє, працюючи скоро набридає, бо оті свого роду перші кінопересувки відбуваються то кораблем, то поїздом, то возами чи саньми із громіздким багажем. У липні Декор і Шапою в Харкові організують публічні сеанси в Баварському цирку і помічають, що поруч із ними в місті безупинно працюють сейнематограф Моне та жива рухома фотографія кінематографа Ахіллеса.

Вранці фігурантом, ввечері на полотні

Невдовзі в Україні з'являються нові кіномеханіки: Прадін – в Одесі, Франсіс Дубліє – в Севастополі та Ялті. Після двох неповних років операторської практики Грюнвальд пропонує М.Шапою продовжити контракт, від якого молодий оператор відмовляється. Уклавши з Грюнвальдом дворічну угоду, на його місце прибуває Фелікс Месгіш, який повернувся з Америки і влашту-

ється в Оперному Театрі. Полюючи за кадрами, він знімає живі сцени на вулицях, які захоплено сприймають глядачі на вечірніх кіносеансах.

У 1896–1897 зацікавлення публіки рухомою фотографією підсилюється новими пропозиціями. Первісне приваблення кінематографа як видовища перетворюється в особисте захоплення зображенням, у якому кожен знятий індивід може себе бачити. Крім фільмування надзвичайних моментів громадського життя, фіксується інтерес глядачів відображати на екрані їх особисте життя. Грюнвальд і його імпресарію лукаво уміють залучити публіку для зйомок у ролі масовки, але й глядача. Сеанси ідуть з аншлагом. Зняті кадри „з місця“ проявляються в імпровізованих лабораторіях – лазничках. Теоретично, будь-хто має доступ до екрану. Перехожий стає фігурантом, актором і ввечері може себе бачити на полотні.

Коли у Франції вибухає скандал навколо капітана Дрейфуса, Франсіс Дубліє знаходиться в центральній Україні, де місцеві жителі нарікають, що в нього немає фільму про Дрейфуса. Перебуваючи в Житомирі, у Дубліє вириває ідея прийому, який передуватиме геніальній кінематографічній теорії, що через чверть століття застосується в монтажі завдяки експериментальній лабораторії Льва Кулешова. Користуючись 36 сюжетами, що в нього є під рукою, Дубліє вибирає і поєднує наступні сцени: французький військовий парад, очолюваний капітаном; вулиця в Парижі, де на задньому плані зображений високий будинок; кадр, знятий у Фінляндії – з буксиром, що відпливає від пристані; кадр дельти ріки Ніл. Змонтовані кадри, з допомогою коментатора та уявою самих глядачів, відобразили в такий спосіб капітана Дрейфуса перед арештом; Палац Юстиції, де він став перед військовим судом; Дрейфуса на військовому кораблі; острів Диявола, де його ув'язнено. Всі показані кадри буцімто датувалися 1894 роком. Цьому новому сюжету аплодували з великим ентузіазмом, і завдяки усній рекламі зал весь час був заповнений. Дубліє очевидно спекулює необізнаністю публіки з датами і оминає небажані питання про французького капітана Дрейфуса, а в більших містах цей сюжет не демонструє взагалі.

Якщо на перших порах фільми показувалися, як інтермедії в театрах, то через два роки вони стають окремим видовищем. І окремі знахідки перших операторів якраз прислужилися цьому до приходу великого Жоржа Мелеса.

Леонід Черновецький: людина на своєму місці

» Чого лише не говорили недоброзичливці про мера Києва Леоніда Черновецького, яких тільки прізвиськ не давали. Тим не менш, його перемога мерського змагання у попередника, Олександра Омельченка, виглядала цілком логічною. Нині Черновецький – наче уособлення влади, її усереднене обличчя. Визначні риси цієї влади: непрофесіоналізм, нехтування потребами виборців й власними виборчими обіцянками, кричущі порушення закону.

Леонід Черновецький не любить пресу. Принаймні, критично налаштовану. Ледве посівши у мерське крісло, він пообіцяв розігнати колектив комунальної телекомпанії „Київ“, заборонив з’явля-

тися в будівлі мерії тим журналістам, які під час передвиборчої кампанії критикували Черновецького. Згодом відбулися кардинальні зміни у керівництві комунальних ЗМІ. Критики на адресу його різко поменшало.

Щоправда, останнім часом критика знову набирає обертів. Адже в інших охочих „покерувати“ Києвом з’явився шанс змістити Черновецького. Розмови про дострокові перевибори мера почастішали за результатами позачергових виборів у парламент. У кожній з політичних сил, передусім у головного переможця виборів й головного конкурента Черновецького, БЮТ, є власні кандидати на це хлібне місце. Адже кожен поспішає долучитися до розпродажу столичних

земель, ціни на які підстрибнули катастрофічно.

Чи покращиться ситуація у Києві зі зміною мера? Не факт. Об’єктивних підстав для цього немає. Головні політичні сили України мало чим відрізняються одна від одної. Причина – у слабкості громадського контролю й механізмів впливу на владу, тотальна корумпованість влади вцілому й контролюючих інституцій держави зокрема.

Аби назагал уявити, що являє нині столична влада, й що вочевидь являтиме у найближчі роки, придивимося до персони Черновецького.

До найбільших досягнень нового мера можна віднести запровадження громадських обговорень наболілих проблем Києва. Обговорення складають

Фото: Петро Андрусенко

ки, адже нині кількість велосипедистів у Києві зросла майже до європейських масштабів. Начебто поточні ремонти міських шляхів супроводжуватимуться створенням велодоріжок. За весь час його правління не створено жодної. Проте нещодавно, коли велосезон закінчився (й ремонти доріг також), Черновецький знов пообіцяв те саме. Очевидно, із загрозою позачергових виборів мера виникла потреба знову щось пообіцяти.

В місті не припинена практика стихійних ринків, хоча це є однією з найактуальніших проблем столиці, й часто такі ринки, контрольовані міліцією, буквально блокують рух пішоходів. Проблема не лише не вирішується, а й загострюється. Саме за часів Черновецького в Києві сталося одне зухвале вбивство директора ринку та кілька підпалів інших.

Певний час Черновецький активно боровся з гральним бізнесом. Частково це йому вдалося. Гральних автоматів дійсно поменшало. Але ця боротьба, як майже все, що робить Черновецький та його команда, пов'язана з порушенням законів та неприхованим хамством. Я б з радістю подякував мерові за те, що він дав команду активно евакуювати на штрафмайданчики транспорт, що паркується в заборонених місцях. Однак я не зроблю цього, адже діяльність евакуаторів суперечить українському законодавству. Показово, що протягом короткого терміну команду Черновецького залишило чимало досвідчених менеджерів, серед яких – його зами, колишній прем'єр Пустоویتенко, колишній представник президента в Києві Салій.

Але найголовнішою темою, проблемою й джерелом прибутку київської влади були й залишаються столичні земля й нерухомість. Всі претенденти на столичне мерство наполягають на обіцянках навести лад у цьому бізнесі. У Черновецького виявилася дуже коротка пам'ять.

Саме за часів Черновецького набули розповсюдження кричущі факти протизаконної роздачі київських земель та стихійної забудови. Особливо яскраво це проявилось в центрі міста – на території його історичної частини.

За словами старшого наукового співробітника Інституту геологічних наук НАНУ Вадима Рибіна нині існує реальна загроза перетворення української святині – дзвіниці Софії Київської – на другу Пізанську вежу. Адже під стінами Софії діє потужний фітнес-центр із двома басейнами. За часів мера Омельченка створення цього центру

викликало обурення всієї української громади, тодішньої опозиції передусім. Нарешті було обіцяно, що фітнес-центр не створюватиме басейнів. Проте обіцянка була безкарно порушена. Рибін, обов'язком якого є моніторинг стану ґрунтів заповідника „Софія Київська“, стверджує, що в разі аварії басейну, – а такі аварії рано чи пізно трапляються в басейнах, – Софійську вежу врятувати не вдасться. Проблему підсилює та обставина, що міська влада не вимагає від забудовників поліпшення інженерних комунікацій на прилеглий території. В результаті новітні хмарочоси, які нині збудовані на місцях київських дворів, приєднані до древньої каналізаційної системи та електромереж.

Завідувач науково-дослідного відділу охорони пам'яток архітектури заповідника „Софія Київська“ Євген Кожан стверджує, що локальні підтоплення з боку фітнес-центру вже траплялися. Скажімо, нещодавно з'явилися деформації в північній частині Софійського собору, чого ніколи не було. Подібні негаразди помічені й в інших будівлях.

Але це не всі проблеми Софії. Нещодавно відкрито готель „Хайят“, що розташований на площі Богдана Хмельницького, навпроти Софії. В готелі є підземний паркінг на 400 місць – буквально на кістках київських князів. Будівництво готелю також пов'язане із чималою шкодою структурі ґрунтів навколо заповідника. Власне сама площа перед Софією попереджає: невдовзі може статися лихо. Бруківку, покладену буквально кілька років тому, „рве“, чавунна огорожа покосилася, гранітний фундамент під пам'ятником Хмельницькому деформується. Позаминулого року місцева влада в очікуванні виступу на площі Президента Ющенка, в аварійному режимі замінювала покриття біля входу в заповідник. Довелося використовувати той матеріал, що знайшли. Нині частина покриття площі іншого кольору.

Коли Ющенко й Черновецький проїздять повз Софію, вони, вочевидь, не дивляться у вікно. Тоді б вони побачили реанімоване будівництво поблизу Софії – історичний будинок на вулиці Рильського, 4. За президента Кучми та мера Омельченка він став причиною візиту до Києва емісара ЮНЕСКО. Адже Софія перебуває під охороною ЮНЕСКО й ця організація намагалася утримати українську владу від будівництва, яке мало б спалювати панораму Софії. Тоді Кучма наказав припинити це будівельне неподобство. За Черновецького воно відновилося. Над

враження скандального ток-шоу під керівництвом мера, якому важко добирати слова. Взагалі, поява Черновецького на екрані – це яскраве видовище. Я не лікар, але поведінка Черновецького та його відповіді примушують дослухатися до Юрія Луценка – одного з кандидатів на мерське крісло, який стверджує, що нинішній керівник міста вживає наркотики.

Щодо громадських слухань, то мені, як мешканцю Києва, не вдалося відчутти на собі бодай однієї зміни з часів керування Києвом прокучмівським мером Олександром Омельченком. Тобто, громада живе своїм життям та бажаннями, а влада міста – своїм.

У перебігу виборювання влади й невдовзі після перемоги Черновецький обіцяв зокрема створити велодоріж-

22 жовтня. Кандидат у депутати від блоку НУ–НС, экс-прем'єр-міністр України Юрій Єхануров вимагає, аби при створенні демократичної коаліції блоки НУ–НС та БЮТ узгодили позиції, що стосуються скасування мораторію на продаж землі, прийняття нового закону про акціонерні товариства, зміни законодавства про державні закупівлі, внесення змін до закону про Кабінет міністрів, а також НУ–НС і БЮТ необхідно узгодити позиції про повернення втрачених вкладів у Ощадбанку СРСР протягом двох років, реальні строки реформування Збройних Сил України та плани щодо ймовірної ревальвації гривні.

22 жовтня. В ході чергового засідання Політбюро Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) було прийнято рішення за продовження зусиль по об'єднанню всіх лівоцентристських сил у могутню політичну силу.

23 жовтня. Органами юстиції скасовано легалізацію громадської організації „Євразійський союз молоді“, яка спалювала національні символи на Говерлі. Таке рішення було ухвалено на виконання постанови Бахчисарайського районного суду Автономної Республіки Крим. Лідер Міжнародного євразійського руху Олександр Дугін та лідер „Євразійського союзу молоді“ Павло Заріфуллін – офіційно знову персони нон-грата в Україні. СБУ звернулася до ФСБ Росії з проханням сприяти видачі Україні організаторів та виконавців акту паплюження державних символів України на горі Говерла для притягнення цих людей до кримінальної відповідальності.

23 жовтня. Грошові перекази українських трудових мігрантів вивели Україну на шосте місце у світі за даним показником. 8,4 млрд. дол. вони переслали на батьківщину в 2006 році, що становить 8 % ВВП і в 2 рази перевищує прямі інвестиції в українську економіку з-за кордону. За сумою грошових переказів українські мігранти на просторі СНД поступаються лише колегам з Росії (13,8 млрд. дол.). При цьому чиновники не заперечують, що реальні обсяги перерахованих українськими гастарбайтерами коштів значно більші – близько 21 млрд. дол., що становить четверту частину ВВП країни.

25 жовтня. У Женеві відбувся вирішальний раунд переговорів зі вступу України до Світової організації торгівлі, при цьому невирішеним залишається питання обов'язкового маркування продуктів, що містять генетично модифіковані організми.

25 жовтня. Лідер Комуністичної партії Петро Симоненко заявляє, що КПУ також звернулася до всіх лівих політичних сил з пропозицією об'єднатися.

Фото: Олег Єльцов

Готель „Хайят“ на площі Богдана Хмельницького

будинком була зведена мансарда, яка разом зі згадуваним фітнес-центром та скляно-бетонним отелем „Хайят“ стала домінуютью площи.

Не менш скандальним є будівництво бізнес-центру й торговельного комплексу поміж будівлею оперного театру й республіканським стадіоном. Свого часу віце-прем'єр Томенко, великий шанувальник футболу, намагався ініціювати порушення кримінальної справи стосовно чиновників, які дозволили таке будівництво. Адже воно ведеться всупереч усім можливим нормам та законам. На стіні театру одразу з'явилася грандіозна тріщина. А власне стадіон – один з найбільших в Європі – став непридатним для проведення матчів. Адже відтепер юрба вболівальників просто не зможе безперешкодно залишити стадіон у разі паніки. Це може стати великим скандалом з огляду проведення в Києві матчів

ЄВРО–2012. Нині навіть ведуться дискусії щодо зведення в Києві нового стадіону. Проте будівельних загарбників столичної землі ніхто не наслідують потурбувати.

За оцінками опозиції, жодна операція з надання дозволів на забудову у Києві не видається без персональної користі для керівництва Києва й особисто Леоніда Черновецького – авторитарного менеджера, який керує усіма процесами у Києві в „ручному режимі“.

Так, за відомостями громадського об'єднання „Голос громади Києва“, депутати з більшості, які підтримують Черновецького, їхні бізнесові та політичні партнери лише з жовтня 2006 по лютий 2007 року отримали та поділили понад 142 га (22 % загальної кількості) розподілених київських земель.

Але отримати дані про реальні масштаби столичного „дерібану“ не-

Фото: Петро Андрушечко

Живає мер Києва наркотики?

можливо. Київрада, посилаючись на рішення від листопада 2004 року, припинила надання відомостей щодо цього. Інформація на офіційному сайті Київради публікується нерегулярно й в урізаному вигляді.

Лідер громадського руху „Форум порядку Києва“, депутат Деснянської райради Києва Віталій Черняхівський каже: „Максимум, до чого ми отримали доступ – проекти рішень про відведення земель. Але затверджені на сесіях рішення – таємниця“.

Черняхівський – лідер знаної громадської організації, відомої киянам не перший рік. Але в очікуванні дострокових виборів мера активізувалися „тимчасові“ організації-метелики, які взяли заповідзятю критикувати Черновецького. На жаль, за українською практикою подібні інституції припиняють своє існування одразу після закінчення виборів. А ті, хто отримує владу, розпочинає той са-

мий бізнес: розкрадання комунального та державного майна, землі передусім. Й поки що немає підстав сподіватися, що можливий наступник Черновецького попливе проти течії.

В кого з претендентів найбільше шансів „виштовхати“ Черновецького й долучитися до розподілу столичних скарбів? За останнім опитуванням, проведеним поважною соціологічною службою „Юкрейніан соціолоджі сервіс“ за підтримки Фонду „Демократичні ініціативи“, 53 % киян незадоволені мером Черновецьким, 46 % виступають за дострокові вибори. З бажаних кандидатів на посаду столичного мера опитувані назвали Віталія Кличка, Юрія Луценка та Леоніда Черновецького. Найбільший відсоток набирає Віталій Кличко (26,0 %), у Юрія Луценка – 16,3 %, Леоніда Черновецького – 14,5 %.

Олег Єльцов, Київ

25 жовтня. Лідери БЮТ та „Нашої України“ проводять переговори з лідером однойменного блоку Віталієм Кличком щодо єдиної кандидатури на дострокових виборах мера Києва.

25 жовтня. Вищий адміністративний суд України не виявив у діях Центральної Виборчої Комісії порушень при встановленні результатів дострокових парламентських виборів, які відбулися 30 вересня, відмовивши таким чином у задоволенні позовних вимог п'ятьом політичним партіям, які звернулися з позовом до ЦВК. Нагадаємо: Прогресивна соціалістична партія України, Соціалістична партія України, Комуністична партія України, Всеукраїнська партія народної довіри та Партія вільних демократів просили суд визнати дії ЦВК неправомірними в частині підрахунку голосів виборців на дострокових парламентських виборах; такими, що призвели до фальсифікації результатів виборів; визнати бездіяльність ЦВК в частині нереагування на порушення, ненадання їм належної оцінки, невжиття заходів щодо усунення порушень; а також вимагали провести перерахунок голосів.

26 жовтня. Президент Віктор Ющенко підписав указ про скорочення посад в державних органах і цивільних установах, які заміщуються військово-службовцями, спрямований на широкую демілітаризацію державної служби. Рішення глави держави більше ніж удвічі зменшить присутність військових, співробітників спеціальних служб у владних і управлінських структурах.

26 жовтня. Президент Віктор Ющенко доручив міністру оборони Анатолію Гриценку подати пропозицію щодо створення військового ліцею в Батурині – історико-культурному заповіднику „Гетьманська столиця“ в Чернігівській області.

26 жовтня. Президент зазначив, що дискусія щодо термінів переходу української армії на контрактну основу повинна припинитися з закінченням виборчої кампанії. „Я розумію, що тут є нюанси даного слова, передвиборної кампанії, що, можливо, не завжди стосується ідеології партії і партійної відповідальності, однак я не вважаю, що це є темою, яку сьогодні потрібно обговорювати, на яку потрібно витратити багато часу“, – заявив головнокомандувач військових сил України. Раніше Блок Юлії Тимошенко обіцяв виборцям повний перехід Збройних сил України на контрактну основу з 1 січня 2008 року. Міністерство оборони вважає, що така реформа можлива не раніше 2010 року.

27 жовтня. Уроцисте відкриття пам'ятника засновникам Одеси з фігурою Катерини Другої в центрі композиції довелося затримати у зв'язку з бійкою між противниками відкриття монумента і співробітниками міліції. Напередодні відкриття пам'ятника представники ряду українських орга-

нізації і партій виступили із заявою, у якій вимагали від СБУ не допустити відкриття монумента, який, на їхню думку, „задуманий, як постійнодіючий генератор міжнаціональної ворожнечі, щоб спровокувати хаос і анархію в державі, насамперед в Одесі“. Незважаючи на це, пам'ятник все ж відкрили.

29 жовтня. Всесвітня консультативна компанія Creators Synectics упорядкувала рейтинг 100 геніїв сучасності, до якого увійшов один українець – художник і скульптор Іван Марчук, він посів 72 місце. Перше місце в списку, складеному комісією із шести фахівців з інновацій, розділили сер Тім Бернерс-Лі – британський комп'ютерний вчений, один із винахідників Інтернету, і Альберт Хоффманн – швейцарський вчений, що винайшов наркотик ЛСД. Також у рейтинг потрапили троє росіян: математик Григорій Перельман – 9 місце, шахіст Гаррі Каспаров – 25 місце і конструктор стрілецької зброї Михайло Калашніков – 83 місце.

30 жовтня. Європейська організація „Група держав проти корупції“ (GRECO) при Раді Європи оприлюднила дослідження про рівень хабарництва в Україні. За висновком експертів, корупція в Україні становить серйозну загрозу демократії та верховенству права. Документ містить також 25 рекомендацій щодо подолання корупції в Україні. Серед них, зокрема, створення окремої структури для контролю за втіленням національних антикорупційних стратегій. Цей орган повинен представляти не лише державні організації, а й громадські, та мати достатній рівень незалежності, аби здійснювати ефективний моніторинг.

30 жовтня. „Євразійський союз молоді“ взяв на себе відповідальність за блокування роботи офіційного сайту президента Віктора Ющенка. „28 жовтня, у відповідь на атаку з боку помаранчевого фашистського режиму Ющенка на офіційний сайт ЕСМ – <http://rossia3.ru> ЕСМ атакував офіційний ресурс українського президента – <http://www.president.gov.ua/>, який лежить бездиханно дотепер“, – заявили лідери організації. Так само члени ЕСМ заявили, що якщо атака на їхні євразійські ресурси з території України не припиниться найближчим часом, вони „положать“ і сайт СБУ.

30 жовтня. Лідер комуністів Криму Леонід Грач вважає, що бажання Партії регіонів повернутися до ідей Універсалу національної єдності фактично означає перехід на позиції „помаранчевих сил“. Напередодні окремі провідні члени Партії регіонів заявили про необхідність повернутися до ідей підписання Універсалу національної єдності, яку раніше пропонував президент Ющенко.

Відморожена політика

➤ Зима прийшла „зненацька“ – вже третій день поспіль міські служби не можуть навести лад на дорогах міста. Керівництво та обслузі багатьох крамниць не прийде в голову повидовбувати лід або посипати піском тротуари та сходи навколо закладів. Це ж справа клієнта, яким чином він потрапить до приміщення і вийде з нього. Вони за нього жодної відповідальності не відчувають. Схоже, що відповідальності бракує й українським політикам...

Попри те, що Олександра Мороза у новому парламенті не буде, спостерігаючи за українськими парламентарями, дрижаки проймають. Тим, хто може призабув, нагадаю, що дострокові парламентські вибори в Україні відбулися 30 вересня.

Дострокові вибори відбулися ледь не у той самий час, що і в Польщі. В Україні якийсь момент досить популярно було порівнювати ці події, хоча висновки робилися дуже різні. Причиною цього річних виборів, нагадаємо, принаймні з точки зору Віктора Ющенка, стали невідомі для „Нашої України“ результати Виборів-2006 та невиконання нею власних обіцянок (зрештою, власне „любі друзі“ призвели до цього). З іншого боку, „відморозки“ з Соціалістичної партії України раптово змінили фронт. З перспективи сьогодення дня, спостерігаючи за процесом коаліціади, що ніяк не може завершитись, я вже не такий категоричний в оцінці Мороза. Це все, однак, не применшує значення того факту, що дострокові вибори виконали принаймні одну позитивну справу – селекцію деяких політиків.

Вибори пройшли, зміни влади чекаємо

Відбір відбувся також у Польщі, адже виборці не „продовжили“ мандат двом угрупованням – „Самообороні“ та „Лізі польських родин“. Європа полегшено зітхнула. Власне на цьому подібності припиняються. В обох державах мала місце політична криза, яка виникла саме з такого, а не іншого складу коаліції. Однак у Польщі рушійною силою дострокових виборів були саме угруповання, репрезентовані в парламенті, включно з правлячою партією „Право та справедливість“. В Україні до цього був змушений підштовхнути „непокірних“ парламентарів президент. Може саме тому у Польщі вже утворено коаліцію та затверджено новий уряд.

Звичайно, що тут має місце низка не зовсім гарних жестів з боку переможених, наприклад, ображений президент Лех Качинський порушив традицію і не прийняв участі у відкритті засідання Сейму, відвідавши натомість Сенат. Однак у Польщі зміна влади відбулася! В ідеологічному плані переміна суттєві, а очікування суспільства великі. На Україні ж мало що змінилось, принаймні поки що різницю важко відчутти.

Без земельної ділянки ніхто з політики не піде

Що буде далі, ніхто не знає. Під коаліційним договором, чи радше його проектом, бракує підписів трьох депутатів з „Нашої України“. Це скандал, може сказати читач, який пам'ятає передвиборчі та післявиборчі обіцянки, проголошені лідерами сил так званої демократичної опозиції. А одним з тих, чийого підпису бракує, є Іван Плющ – голова Національної ради безпеки і оборони України. Щоправда, перед отриманням депутатського мандату він повинен скласти повноваження шефа Ради Безпеки, однак ніхто про подібні наміри наразі не чув. Зрештою, Плющ пережив Леоніда Кравчука та Леоніда Кучму, тому чого-чого, а досвіду кулурних інтриг йому не бракує. А недавно виявилось, що за два дні перед виборами Плющ спромігся (як чиновник високого рангу) закріпити за собою ділянку у престижному районі Конча-Заспа (пам'ятаєте, може, протести перед віллою Кучми у 2004 році в цьому місці?). Згоду на це дали двоє головних Вікторів України.

Фальсифікаторам – грамоту! Решті – вибори!

Оскільки ми згадуємо 2004 рік, треба згадати, що знову наближається чергова річниця Помаранчевої революції, ледь не найсумніша з усіх. Знецінювання подій трирічної давнини відбувається непомірно швидко! Кілька днів тому суспільство довідалось, що не хто інший, як славетний Сергій Ківалов отримав від теперішнього голови Центральної виборчої комісії почесну грамоту „За вагомий особистий внесок у забезпечення реалізації виборчих прав громадян України“. Це не жарт!

З чергових запланованих урочистостей, пов'язаних з подіями трирічної давнини, на січень 2008 року заплановано з'їзд депутатів Рад півдня та сходу України – так званий Северодонецьк-2.

Фото: Петро Андрусенко

„Біла“ Юлія дякує виборцям і обіцяє навести порядок

Зрештою, події такого типу викликають все менше емоцій.

Коаліції демократичних сил ще не створено, а вже чути заклики (зокрема, Юрія Луценка) виставити спільного кандидата від „демократів“ на президентських виборах. Складається враження, що головна інтрига стосується власне президентських виборів 2009–2010 року. Хто з ким і хто проти кого, хто кого підтримує і хто з відомих кандидатів долучиться до ар'єргарду. Про це багато пишеться й говориться. З екранів телевізорів дивиться на Україну „біла“ Юлія, яка дякує виборцям і обіцяє навести порядок. Наввипередки з нею президент обіцяє суспільству підвищення зарплат. Для них виборча кампанія все ще триває.

Від виборів до виборів – до цього звикли українські політики, тому й суспільство повинно звикати. А суспільство більше вражене підвищенням цін. Я й сам це відчуваю, купуючи в магазині сир, за який понад рік тому платив близько восьми гривень, а тепер більше дванадцяти. Урядовці, між іншим, твердять, що інфляція складає лише 12%. Попри гучні запевнення уряду, українці якось не відчули зростання власної купівельної спроможності.

Спокій зберігають лише представники Партії регіонів, які, як могли, затягували організацію роботи парламенту. Офіційно, зрештою, більшість з них стоять на позиції, що коаліція демократичних сил або не утвориться, або швидко розпадеться. А поки що власне Партія регіонів все ще має свій уряд і хто знає, як довго він протримається як виконуючий обов'язки.

„Великі Українці“

Кілька днів тому, будучи проїздом у Варшаві, я почув від однієї особи, яка багато років цікавиться Україною, що з неї досить цієї держави. І щось у тому є. А тим часом українське телебачення запустило нову публіцистичну програму – „Великі Українці“. Авторами проекту виступають Савік Шустер та Вахтанг Кіпіані. Коментуючи нове починання, мій знайомий московський журналіст, сміючись, влучно зауважив, що „...один громадянин Італії та Канади, колишній виходець з Радянського Союзу та інший, грузин за походженням, роблять програму про великих українців“. Однак для мене це прозвучало оптимістично, адже відчувається, що Україна є частиною Європи.

Петро Андрусенко, Київ

30 жовтня. Лідери НУ–НС сподіваються, що процес створення єдиної партії на базі блоку їм вдасться завершити ще до кінця року. За словами лідера блоку В'ячеслава Кириленка, усі 9 партій блоку є прихильниками об'єднання. „Ця партія буде формуватися знизу, через волевиявлення партійних активістів і через зміни до законодавства, які ми ухвалимо у Верховній Раді, і які дозволять партіям не тільки ліквідуватися, але й об'єднуватися“, – заявив він. Водночас керівники НРУ та УНП ставлять обов'язкову умову створення партії – її базування на національно-демократичній ідеології.

30 жовтня. Президент Віктор Ющенко вважає оптимальною ціною для України за російський газ у 2008 році 150–160 доларів за тисячу кубометрів. „Ви всі чули виступ президента, який висловив свою позицію, і я її підтримую, що ціна, про яку сьогодні йдуть розмови, а це від 200 до 300 доларів за тисячу кубометрів, не є прийнятною для України“, – сказав Янукович, відкриваючи засідання уряду.

31 жовтня. Україна в 2007 році погіршила свою позицію в світовому рейтингу конкурентоздатності економік країн. Відповідний щорічний рейтинг оприлюднив „Всесвітній економічний форум“. Згідно із рейтингом, Україна посіла 73 сходинку, пропустивши вперед Шрі Ланку, Філіппіни, Колумбію та Росію, яка розмістилася на 58 місці. В минулорічному рейтингу Україна посідала 69 сходинку.

31 жовтня. Україна готова скасувати візовий режим для громадян Румунії та Болгарії, але синхронно з ратифікацією угоди між Україною та Євросоюзом про спрощений візовий режим для українців – заявив у Бухаресті міністр закордонних справ Арсеній Яценюк.

1 листопада. Блок „НУ–НС“ завершив збір підписів під зобов'язанням увійти до складу однойменної фракції та підписати коаліційну угоду з БЮТ. Зобов'язання підписали 69 з 72 народних депутатів. Не поставили свої підписи під документом секретар Ради національної безпеки й оборони Іван Плющ, члени блоку Ігор Криль та Василь Петьовка. Останні мають пряме відношення до голови Секретаріату президента Віктора Балоги, який нібито веде переговори про створення коаліції із Партією регіонів.

1 листопада. Міністерство внутрішніх справ заявило про затримання правоохоронними органами Швейцарії підозрюваного в махінаціях компанії „Еліта-Центр“ Олександра Волконського (Шахова). На початку лютого 2006 року комітет інвесторів інвестиційно-будівельної групи „Еліта-Центр“ заявив про розкрадання керівництвом компанії понад 100 млн. доларів, інвестованих у будівництво жила „Еліта-Центр“.

Київська міська адміністрація зареєструвала 1 220 інвесторів, які постраждали в будівельній афері „Еліта-Центр“ і вимагають будівництва житла.

1 листопада. Відбулося перше засідання робочої групи з підготовки проєктів програми, статуту та спільних організаційних заходів, необхідних для створення єдиної партії на базі блоку „Наша Україна–Народна самооборона“.

1 листопада. Генеральна конференція ЮНЕСКО, до складу якої входять 193 країни, одногослоно прийняла Резолюцію про „Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні“.

3 листопада. Лідер Народної партії Володимир Литвин заявляє, що не хоче бути спікером Верховної Ради.

5 листопада. 35 % українців хотіли б бачити на посаді прем'єр-міністра лідера БЮТ Юлію Тимошенко, а 33,5 % – Віктора Януковича. Такі дані опитування компанії „ФОМ–Україна“. 3,1 % українців хотіли б бачити на чолі уряду Володимира Литвина, 2,3 % – Петра Симоненка, 2 % – Юрія Луценка. Позитивний баланс думок в Україні має тільки один можливий формат парламентської коаліції – на основі Блоку Юлії Тимошенко і „Нашої України–Народної самооборони“ – 44,8 % проти 42,1 %. Решта варіантів коаліцій мають негативний баланс. Так, до більшості в складі БЮТ, „НУ–НС“ і Блоку Литвина 40,7 % опитаних відносять позитивно, а 44,1 % – негативно. Коаліцію Партії регіонів і блоку НУ–НС (незважаючи на заяви політиків, що такий формат найбільше відповідає очікуванням людей) вітають лише 25 % українців, тоді як не бажають такого розвитку подій 55,5 %. Більшість українців оцінюють роботу Віктора Ющенка на посаді президента України як „задовільну“ – 28 %, як „погано“ оцінили його роботу 27,4 %, 15,9 % – як „дуже погано“, 20 % респондентів поставили „добре“ Ющенку, і тільки 4 % опитаних поставили йому найвищий бал – „відмінно“.

5 листопада. Серед громадян, які в 2007 році задекларували свої доходи, одержані в 2006 році, 98 громадян задекларували дохід понад 1 млн. гривень. Це на 36 осіб більше, ніж було в попередньому звітному році. 398 легальних мільйонерів 79 проживають у Донецьку.

6 листопада. Росія має намір поширити на українських громадян дію норми закону про обов'язковий облік у міграційних органах іноземців, що в'їжджають на російську територію більш ніж на трое діб не з метою працевлаштування. Представник МЗС України Андрій Дешиця сказав, що Київ готовий ввести принцип реєстрації російських громадян, у відповідь на дії Росії.

Широкоаліційне кіно

➤ Так, між нами, то я українське кіно не дуже розумію. Бо я більше розумію таке кіно, коли написано: „Режисер – Вім Вендерс“. Або Ларс фон Трієр. Або ще краще – Джим Джармуш. Музика Тома Вейтса. А кіно, в якому коні, не дочекавшись гарматного пострілу, раз-по-раз на мотузці спотикаються, – таке кіно мене чомусь не надихає. І гетьмани з роксолянами не надихають. І безнадійно аматорська гра забувлених у штольні придурків також. Не надихає – і край. Що зовсім не означає, ніби мене взагалі не надихає кіно про Україну. Якраз навпаки. Але якось так складається, що добре й актуальне кіно про Україну легше знайти деінде – тільки не тут. Наприклад, у Луїса Бунюєля. „El angel exterminador“ (тобто більш-менш „Ангел-винищувач“) пам'ятаєте? 45 років тому зняв собі чоловік про щось своє, а враження таке, наче сьогодні і про нас.

І ось що з'ясовується: щоб кіно було про нас і актуальне, необов'язково навіть знімати відкриття пам'ятника Бандері у Львові і „руській марш“ у Криму чи Донецьку; не конче зіставляти, що обіцяли всілякі ехануровські плющі перед виборами і що вони говорять після; так само можна обійтися без сповненого холуйсько-пафосної риторики звернення до Президента „представників львівської інтелігенції“ (зокрема – відомого графомана і за сумісництвом голови Комітету з Національної премії України імені Т.Шевченка Романа Лубківського), в якому „львівська інтелігенція“ уклінно просить створити „таку коаліцію, що об'єднала б Львів і Донбас“; та що там: режисер навіть не мусить показувати шабаш дугінського Євразійського союзу молоді на Говерлі з нищенням української державної символіки та перейменуванням самої Говерли на Пік Сталіна („євразійці“, до речі, виступають за ще ширшу коаліцію, ніж Лубківський: за коаліцію, яка об'єднає Львів не лише з Донбасом, а й з Астанною, Ташкентом і Магаданом). Бо режисер – як згаданий Бунюєль в „Ангелі-винищувачі“ – може піти іншим шляхом.

Отож, у певному будинку зібралися гості. На святкову вечерю. Що вони тут святкують – невідомо. Але видно, що святкувати їм подобається. А ще поступово стає видно, що всі вони – люди досить різні. У сенсі кожен, попри нібито приналежність до цієї уявної спільно-

ти, має якісь приховані інтереси і намагається використати загальну ситуацію на свою користь. У принципі, провести кілька годин у товаристві не надто близьких тобі людей – справа не така вже й обтяжлива: володіючи нехитрими прийомами застільної бесіди, можна з приємністю витратити відведений час на зав'язування необов'язкових знайомств, нашіптування дотепних зауважень та інші різновиди розпускання хвоста. Але якщо раптом така вечірка розтягнеться на цілу добу? А якщо на тиждень? А якщо на місяць? Це і відбувається у фільмі Бунюєля. Люди (важливо уточнити, що серед них немає однозначно хороших і однозначно поганих: просто собі люди, тільки різні) починають мучити одне одного своїми звичками, переконаннями, запахами – коротше кажучи, самим фактом своєї присутності. Щось подібне мав на увазі і Сартр, коли говорив, що „пекло – це інші люди“. Тобто люди перетво-

Коли я чую, як три головні „ангелі-винищувачі“ української політики у супроводі хору дрібнішої пернатой нечисті в унісон співають про цілісність, соборність та інші комунальні речі, то я розумію одне: ділитися владою ніхто з них не хоче.

рюються самі для себе на пекло якраз тоді, коли вони, всупереч власним бажанням, вимушені терпіти одне одного на спільній території.

У фіналі фільму, після виснажливих багатоденних дебатів на тему „хто винен і що робити?“, після взаємних звинувачень і образ, доведені до межі відчаю герої Бунюєля просто натискають на клямку дверей – і виходять з незначеної, як виявилось, будівлі на вулицю. Тепер усі вони можуть розійтися в різні боки. Власне, кожен (крім тих, хто встиг померти в „неволі“), полегшено зітхнувши, йде туди, куди вважає за потрібне. Пекельна „коаліція“, яка

об'єднувала їх усіх, розпалася. У світі за дверима, які достатньо було легенько штовхнути, світить сонечко, повіває свіжий вітерець і бігають усміхнені діти.

Одне слово, коли я чую, як три голівні „ангели-винишувачі“ української політики у супроводі хору дрібнішої пернатої нечисті в унісон співають про цілісність, соборність та інші комунальні речі, то я розумію одне: ділитися владою (а в умовах України це означає – ділитися територією) ніхто з них не хоче, бо кожен плекає надію рано чи пізно встановити свою гегемонію на всьому просторі від Луганська до Ужгорода. Чи це можливо? Теоретично – так. Треба лише винищити ко-

трус (байдуже – котру саме) із двох половин України. Ну бо як інакше поводити нас до спільного знаменника? А зводити врешті-решт доведеться, бо у спільної території мусять бути якісь спільні знаменники: або в Галичині мають стояти пам'ятники Леніну, або на Донбасі – Бандері. Я натомість плекаю трохи іншу надію. А саме – що ми, як герої Бунюеля, зуміємо таки розійтися в різні боки. Питання тільки в тому, чи ми встигнемо зробити це спокійно через двері, а чи рівень взаємоненависті сягне таких вершин, що почнуть вилітати вікна і валитися стіни?

Олександр Бойченко, Чернівці

Журналістські розслідування в Україні

➤ Журналістські розслідування популярні. Народ любить читати про те, хто і що скоїв, хто і за що брав хабарі, хто і як обкрадає державу... Але людей, які здатні проводити серйозні журналістські розслідування, зовсім не багато. Зрештою, гроші, які за таку діяльність може отримати журналіст, аж ніяк не дорівнюють його ризику. Як мінімум, можна потрапити до суду, а то й гірші речі деколи трапляються... Український журналіст Олег Єльцов – один із тих, хто вже роками займається такими розслідуваннями. До речі, останнім часом, на прохання російських колег, він почав цікавитись і досі не розкритим вбивством журналістки Анни Політковської.

Дійсно передових інvestigативних журналістів сьогодні в Україні не так вже і багато, їх одиниці. Володимир Бойко, Стас Річинський чи Олексій Степура (найвідоміший журналіст у справі касетного скандалу). Спільне в них те, що їхні журналістські початки припали на кінець „перестройки“ (початок 90-х). Олега Єльцова з самого початку зацікавили українські спецпідрозділи для боротьби з організованою злочинністю – спочатку ОМОН, потім „Сокіл“, „Беркут“...

„Я, по інерції, перезнайомився з ними усіма. Стало цікаво, там драйв такий, коли затримання бандитів, рекетирів. Але за кілька років писати про рекетирів вже було абсолютно неактуально. Міліція їх швидко перемогла

і почала контролювати бізнес так само, як бандити. Про кого писати? Ясна річ, що треба було писати про міліцію. Тоді брали хабарі – всі, від найменшого. А потім воно все централізувалось, і всі гроші вже йшли „нагору“, генералам. Значить, треба писати про генералів. Закінчив я тим, що писав про міністра внутрішніх справ, про голову СБУ... Після чого був дзвінок і мені сказали: ти припини, бо заважаєш дуже важливим людям“.

Олега Єльцова я зустрів на семінарі, де він молодим східноукраїнським журналістам розповідав про „інвестиґатив“, радив, як формулювати речення так, аби у випадку оскарження в суді вийти без покарань і штрафів.

„Талановитих чимало, але з кожним роком бажаючих робити реальні розслідування стає менше, оскільки зникають умови, які би стимулювали до цього. На цьому дуже важко заробити на життя і це пов'язано з великими проблемами, які не окуповуються гонораром. Хоча це є високооплачувана журналістська робота.

В українській журналістиці дуже дивна ситуація – коли журналіст досягає певного рівня, чомусь вважається, що він обов'язково має стати начальником, тобто редактором. А це дві абсолютно різні професії. Фаховий репортер може на Заході заробляти не менше, ніж завідувачий відділом. Чомусь у нас роблять з них менеджерів, чиновників, і таким чином гублять якісних журналістів“.

6 листопада. Збіг термін, протягом якого голови всіх обласних державних адміністрацій мали надати в секретаріат президента списки населених пунктів, вулиць, пам'ятників та інших об'єктів з назвами, що присвячені подіям і діям комуністичного режиму 1917–1991 років. Втім, жодна облдержадміністрація не встигла виконати доручення Секретаріату президента України, а тому термін було продовжено до 20 листопада. Збір інформації проводиться з метою підготовки законопроекту з перейменування цих об'єктів „для відновлення історичної справедливості“. Очікується, що документ буде ухвалений у середині лютого. У Криму заповняють, що незабаром передадуть списки у Секретаріат президента, однак відразу додали, що змінювати назви вулиць не збираються. Не виконувати доручення СП вирішили й у Донецькій області.

6 листопада. На плато Ай-Петрі в Криму проводилось знесення будівель кримських татар. Було прийнято рішення суду про знесення однієї самовільної будівлі кримського татарина на Ай-Петрі, проте влада, міліція, держвиконавці, використовуючи це судове рішення, вирішили знести всі будівлі кримських татар на плато. Близько 50 кримських татар піднялися на плато захищати свої будівлі. Проти них виступили близько тисячі бійців „Беркуту“. Троє потерпілих у зіткненні з міліцією знаходяться в лікарні у важкому стані, в одного вогнепальне поранення.

8 листопада. Лідер БЮТ Юлія Тимошенко висловила готовність від імені БЮТ почати обговорення програмних засад блоку Литвина, за умови дотримання яких вони голосуватимуть за кандидатуру прем'єра від демократичних сил.

9 листопада. Президент Віктор Ющенко має намір ініціювати зміну пропорційної моделі виборів в органи місцевого самоврядування. За словами Ющенка, „пропорційна виборча система, особливо на рівні місцевої влади, є невдалою пародією політичної виборчої системи“.

10 листопада. Народна партія починає готуватись до нових позачергових виборів, заявив голова партії Володимир Литвин. При цьому він не уточнив, про які саме дочасні вибори йдеться, але перед цим наголосував, що неминучі позачергові вибори до місцевого рад. Литвин також підкреслив, що голосування Блоку Литвина за кандидатуру прем'єра у Верховній Раді VI скликання буде залежати, серед іншого, і від того, яку команду запропонує кандидат на цю посаду. „Якщо буде знову ця дурнувата квотна система..., то ми брати участі в цьому не будемо“, – сказав він.

11 листопада. За даними Державної прикордонної служби України, 15 суден постраждали під час шторму.

му в Керченській протоці і Чорному морі неподалік від кримського узбережжя, п'ять із них затонуло, інші сіли на мілину. Із затонулих суден, які належать Росії, витекло близько тисячі тонн мазуту, а також 4460 тонн сірки, ще близько 15 тис. тонн знаходиться на постраждалих суднах. Усього постраждали 85 осіб. З них вдалося врятувати 65, пошуки ще 20 продовжуються. Україна пообіцяла виставити Росії фінансові претензії на відшкодування завданої шкоди.

12 листопада. Україна не в змозі забезпечити себе вугіллям, тому його будуть закуповувати за кордоном. На початку 2008 року вітчизняні теплоелектростанції планують витратити 2 мільярди гривень на закупівлю енергетичного вугілля в Польщі.

12 листопада. Польща зацікавлена в підписанні міжурядової угоди з Україною по врегулюванню ринку праці між двома країнами, – заявив посол Польщі в Україні Яцек Ключковський. Дипломат відзначив, що Україна в зв'язку з цим хоче мати більш відкритий польський ринок праці, і навіть легалізувати його. Наша мета – легалізувати працю, наголосив він. За словами Ключковського, на сьогоднішній день у Польщі працюють від 100 тис. до 300 тис. українців. У той же час, тільки 10% з них працюють легально.

12 листопада. Лідер блоку свого імені в Київській Віталій Кличко лідирує серед кандидатів у мери Києва. Такі результати соціологічного дослідження, проведеного Фондом „Демократичні ініціативи“ та „Юкрейніан соціолоджі сервіс“. У випадку, якби у виборах брали участь три кандидати, то Кличко набрав би 26%, лідер НУ–НС Юрій Луценко – 16,3%, мер Києва Леонід Черновецький – 14,5%.

13 листопада. З'їзд депутатів усіх рівнів, присвячений гуманітарним проблемам, і „особливо“ – проблемі російської мови в Україні, пройде в Севе́родонецьку Луганської області в січні–лютому 2008 року – заявив глава Луганської обласної ради Валерій Голенко. Під час Помаранчевої революції взимку 2004 року на з'їзді депутатів місцевих рад у Севе́родонецьку звучали заклики до створення автономної Південно-Східної республіки.

14 листопада. Україна підписала двосторонній протокол про доступ на ринки товарів і послуг з Киргизією. Таким чином, в Україні більше немає перешкод для вступу в СОТ ще цього року.

17 листопада. Олександра Мороза перебрано головою Соціалістичної партії. Він, в свою чергу, заявив, що не бачить серед нинішніх політичних сил партнерів для створення лівоцентристського об'єднання.

Після років стажу Олег Ёльцов переконався, що ідеально бути не прив'язаним до однієї редакції, писати для інтернет-видань, але таких, які не належать саме вам, зареєстровані у веб-гостінгу далеко за межами України, а до того ж, найгостріші сюжети писати під псевдонімом. Саме тоді журналіст не муситиме доводити в українському суді свою невинність. І тому в Україні в 90 відсотках розслідувань не йдеться про газети, журнали чи телебачення, а про інтернет. А там можна знайти цікаву інформацію. Варто лише заглянути на сайти www.tema.in.ua, www.ord-ua.com, www.obozrevatel.com.

„В наших умовах, щоб реально займатися розслідуваннями, бажано бути фрі-ленсером. В нас важка ситуація із засновниками газет: вони хочуть контролювати геть усе. І в них завжди є свої комерційні інтереси, і важко не сплуткнутись об ситуацію, в якій зацікавлений власник видання. А ти „не з того боку“ її чіпаєш. Тоді ти мусиш просто брехати, або виправляти інформацію.

Тому в Україні немає видань, які б готували розвивати такий жанр, як інвестигативна журналістика“.

Треба більше боятися політиків, ніж криміналу

До сьогодні в суді не завершено справу вбивства журналіста Георгія Гонгадзе. Як себе почувають журналісти, які ведуть розслідування, коли їхні інтереси перетинаються з інтересами бізнесменів, політиків, чиновників, інтересами людей в погонях? Чого треба боятися більше: позову в суд, або нападу невідомих молодчиків у під'їзді?

„Загроза перебільшена. Скажімо, на мене двічі нападали, перший раз це було з металевою трубою і електрошокером, другий раз у мене стріляли. Але можу сказати одне: ні в першому, ні в другому випадках вбивати мене не хотіли. Якби хотіли з металевою трубою вбити, то вбили б. Якби хотіли розстріляти, то стріляли б не гумовими кулями, а справжніми. Я аналізував, чому це сталося: хотіли зробити резонанс, це якісь певні політичні ігри. Я також вважаю, що Георгій Гонгадзе загинув нізащо. Не тому, що він був носієм якоїсь небезпечної інформації, це скоріш за все теж ігри політиків, які йдуть на все. Це найбільша загроза життю журналіста. А те, що якийсь криміналітет, режидивіт вирішити позбавити журналіста життя за те, що він написав правду про нього – я в це не вірю. Я писав про багатьох дуже серйозних мафіозі, і досі живий, ніхто мені не загрожує. Тому ризик більше походить від політиків,

можливо якихось спецслужб, які також граються в політику. І саме через те, що в журналіста вже є якийсь ім'я і гарантований певний резонанс“.

Глибокі журналістські розслідування можна проводити на будь-яку тему. Скажімо, на соціальні теми чи тему „безкоштовної“ медицини. Зі змінами у суспільстві змінюються і головні теми та пріоритети.

„Раніше, до Помаранчевої революції, це була корупція в правоохоронних органах. Сьогодні вона не стала меншою, але я зараз її ставлю на друге місце. Бо на перше став повний розвал судової системи, який веде до нечуванних порушень і прав людини, і майнових прав. Зараз у нас почалося тотальне рейдерство – це новий бізнес. Коли, на першому етапі, бізнесмени крали майно у держави, це було погано. А зараз певні люди створили бізнес на тому, що забирають бізнес у інших. Це ще гірше і це має дуже негативний вплив на суспільство. Проблем сьогодні є багато: хаотична забудова, зокрема в містах; розпродаж стратегічних підприємств, передусім в енергетиці; проблема неоновлювання виробничих фондів – а це вже небезпека техногенних катастроф“.

В Олега Ёльцова вдома провели вже не один обшук. Він неодноразово побував у суді. І всім журналістам в Україні радить судочинству не вірити і ніколи не здавати своїх джерел. Мотиви, чому хтось „зливає“ журналісту інформацію, можуть бути різними, але над ними не варто багато думати. Важливо лише те, чи інформація правдива. Кожному інвестигативному журналістові загрожує, що його звинуватять у тому, що він пише на замовлення конкурента. Але без неназваних, але добре поінформованих джерел, а зокрема довіри, просто не може бути глибоких розслідувань.

„Не можна розраховувати на те, що тебе захистить міліція, прокуратура, спецслужби. Одного разу мені давали охорону, кілька днів вона зі мною їздила. Але це нічого не дає, я не міг працювати. Так, мені першим в Україні вручили – сам заступник міністра внутрішніх справ – пістолет з гумовими кулями, коли на це ще не було дозволу. Зараз він вже є, кожен журналіст має на це право. Але головний захист полягає в тому, що кожен, хто хоче скоїти щось журналісту, чи через суд, чи фізично – мусить боятися того, що з цього приводу буде дуже негативний резонанс у пресі, що колеги підтримають потерпілого.

Крім професійної поведінки, журна-

Фото: Богдан Колпач

Олег Ельцов розповідає східноукраїнським журналістам про „інвестигатив“

ліста нічого не захистить. Якщо захочуть вбити... Буває, вбивають бізнесменів з ескортами охорони. І не треба перебільшувати, треба відчувати межу, за якою є небезпека”.

Які наші, такі й ваші

Українське суспільство від Майдану 2004 року змінилося, як і політичне життя країни. Як на ці зміни реагують журналісти? Олег Ельцов, як і багато його колег, розчаровані і скептичні.

„Всі відразу згадують українську пресу і говорять, що вона стала вільнішою. На мою думку, це неправда. Преса стала ‚розбещеною‘, продажною. Але дійсно, я зараз можу писати все, що завгодно. Але – нема реакції. Якщо раніше – починався на мене якийсь психологічний тиск, спецслужби..., моє оточення починали пресингувати..., то зараз – всім наплювати. В країні фактично хаос, немає порядку.

Обидва клани коять те, що їм хочеться, ладу немає, від цього страждає економіка і „малі українці“. Дійшло до повної деградації правоохоронних ор-

ганів, корупція досягла неосяжних меж, але найбільша біда в тому, що з новою командою приходять нові кадри, починається чистка. А корупційні схеми залишаються такими самими. Єдиний позитив у тому, що народ відчув, що він може робити свою історію. Це і є уроком для політиків, які вже знають, що знущання над людьми може тривати лише до якоїсь межі, тому що ніхто не хоче другого Майдану. До речі, те, що відбулося в Грузії – це чудовий приклад для наших нинішніх можновладців”.

Ельцов впевнено стверджує, що в Україні немає єдиного „всеукраїнського“ кримінального авторитету, як і немає принципової різниці між білоблакитними і помаранчевими.

„Кажуть, що ті – демократи, а ці – бандити. Та нічого подібного! Я робив матеріали, де абсолютно чітко видно, що схеми ті самі. Коли помаранчеві отримали владу – відбувалося все те саме, але можливо навіть іще з більшою шкодою для держави”.

Богдан Колпач, Донецьк–Прага

17 листопада. Сім активістів „Євразійського союзу молоді“ розгромило в Москві виставку, присвячену Голодомору в Україні 30-х років минулого століття. Як заявив в ефірі радіостанції „Ехо Москви“ лідер ЄСМ Віталій Коровін, „бійка на виставці була викликана тим, що активістам не дали висловити свою позицію щодо спроб режиму (президента України Віктора Ющенка) розігрівати тему Голодомору для вбивання клину між народами Росії й України“. Трьох затриманих активістів „Євразійського союзу молоді“ засудили до десяти днів адміністративного арешту.

18 листопада. Вибух на шахті ім. Засядька в Донецькій області забрав життя 33 людей. Доля ще 77 – невідомо. Вибух метано-повітряної суміші відбувся о 3 годині 11 хвилин у ніч із суботи на неділю на глибині 1078 метрів. Усього в шахті перебувало 457 людей. Це найбільший вибух з найбільшим числом жертв за новітню історію України.

19 листопада. Секретар Ради безпеки й оборони Іван Плющ, депутат від блоку НУ–НС, відкрито виступає проти політреформи, закону про Кабмін і імперативний мандат і за коаліцію з Партією регіонів. „Народ вибрав три політичні сили, і його рішення потрібно виконувати. Перед нами стоїть дві задачі: демократична коаліція і політична стабільність“, – заявив він.

19 листопада. Кримсько-татарські громадські організації звертаються до Верховного комісара ОБСЄ з прав людини Рольфа Екеуса „у зв’язку з посилюваною дискримінаційною політикою Української держави щодо кримсько-татарського народу“. На думку авторів звернення, кримські татари „відчують войовничу протидію як з боку низки шовіністичних громадських і воєнізованих утворень, так і підтримуючої їх корумпованої місцевої влади, що залучають судові і правоохоронні органи”.

20 листопада. Переважна більшість українців в усіх регіонах переконані, що Голодомор 1932–1933 років був викликаний діями влади. Таку позицію підтримали 72,4% громадян, опитаних Київським міжнародним інститутом соціології. За останній рік кількість опитаних, які вважають, що Голодомор 30-х років спричинила тодішня влада, збільшилась у цілому по Україні з 65 до 72%, на Сході – з 46 до 57%, у Центрі – з 73 до 82%, на Півдні – з 59 до 65% та Заході – з 80 до 85%. Лише 12% вважають, що Голодомор 1932–33 років був викликаний головним чином природними обставинами.

Світлана Поваляєва: „За масштабами маразматичності заборона суржику – як сухий закон“

Народжена у застійних сімдесятих проста київська російськомовна дівчинка виросла у протестну україномовну письменницю. Вона не боїться їздити ані на схід, ані на захід України, їй цікаво провокувати публіку, вона одягається, як готеса зі стажем і часто змінює зачіски. Поводиться, за означенням преси, то як фея, то як фурія. Її звуть Світлана Поваляєва, вона належить не до першого і не до третього покоління сучасних українських письменників. Називає себе урбаністом і гламурним панком. Її друзі здебільшого чоловіки, але в літературі має сестру-близнючку зі східного Дніпропетровська Вікторію Наріжну, по духу їй близька культова співачка із західного Львова Леся Герасимчук. Її сюжети на телебаченні різкі, динамічні і насичені драйвом журналістського розслідування. Вона не боїться гострого слівця і б'є по залишках советизму й жлобства з відвертим месіанським задоволенням. На її презентаціях можна почути спеціально під її твори написану музику і скуштувати рибу, приготовану руками авторки. Вона виховує двох синів і не вирізняється задатками квочки-матері. Світлана є виразним противником еміграції з України і вважає, що тільки своїми силами можна щось змінити в цій державі. За гороскопом – Риби.

Ти колись сказала, що наші літературні журнали „є чим заповнювати“. Чи не свідчить це тільки про кількість, а не якість?

Я вважаю, що у нас цілком досить вартісних текстів, які можна і варто друкувати. Я переконалася в цьому зокрема і працюючи в журі літературного конкурсу „Міський молодіжний роман“, що його проводило видавництво „Фоліо“. Чотири більш-менш якісні тексти і один безумовно вартісний текст, в оцінці якого всі члени журі були однастайні (це роман „Цього ви не знайдете в Яндексі“ Артема Чеха) – це, на мою думку, багато, це високий показник. Щодо решти текстів, мої оцінки в цілому збігалися з оцінками Андрія Куркова, а з Ірен Роздобудько і Пако [Юрій Покальчук. – Р.К.] ми виявилися чимось на кшталт лебедя, рака і щуки – нам сподобалися і не сподобалися кардинально протилежні речі. Я знайома з багатьма молодими авторами, і вони пристойно пишуть; тексти, можливо, не ідеально прописані (а хто з нас не без гріха?), можливо, в чомусь трохи інфантильні, але шалено драйвові. Ці люди не графомани, це ВЖЕ нове покоління української літератури, чисельніше і потужніше, ніж попередні.

Твої романи складаються з новел, що могли би бути самостійними творами. Так легше – стрибати з одного сюжетного горбка на інший?

Як у кіно короткий метр, так і в літературі новели, короткі оповідання є найзмістовнішим, найяскравішим жанром. І мені він пасує найбільше: це як вишукана англійська літературна готика, де ти не мусиш лити воду і „гнати рядок“, а можеш гостро, лише натяками показати історію. Мій стиль колись охрестили як магічний реалізм, я би сказала, магічний абсурдизм. Збоку може здаватися, що я стрибаю з купини на купину, але я так чи так пам'ятаю і бачу сюжетну цілість.

На одному з інтернет-форумів прозвучала думка, що Поваляєва і Жадан пишуть у атмосфері 90-их років, що вони залишилися у тому перехідному часі. Що ти на це скажеш?

Цей закид стосується хіба що однієї моєї книжки, свідомо і поза жодною спекулятивно-популярністю метою написаної в жанрі художньої мемуаристики, гонзо-спогяду („Замість крові“). Так, ця книга – про 90-ті. Оцінювати у такий спосіб решту моїх книжок – маразм тупорилих критиків: вони ніколи не перестануть кидатися калом своїх штампиків із дна вигрібних ям гламуру і дискурсу. (Я свідомо перефразовую Віктора Пелевіна.)

Однак у ваших книжках частка автобіографізму залишається високою, і може, за це вас люблять, читають. Наскільки виправдане вплетення в текст приватності?

О, ну скільки можна товкти нас, бід-несеньких, тією „автобіографічністю“, ніби немає більше чого закинути! Навіть фентезі пишеться із автобіографії, і справа лише в тім, наскільки авторові вистачить таланту і хисту її модифікувати. Хороший письменник має писати тільки про те, що він добре знає і пережив, – яка різниця, у побутових реаліях, чи у фантазіях: видіння, сон – це теж автобіографія. Нахапався амфетамінів, кетаміну, горілки, пива – прощу: якщо пишеться у такому стані, то це – пряма трансляція з космосу. А наскільки це буде адекватним з роками, не мені судити. Хантер Стоктон Томпсон завжди буде адекватним.

Деякі наші письменники, описуючи всі такі галюцинації, при цьому говорять, що ніколи і нічого не пробували...

Я поділяю таких на три категорії: 1) вони попробували, а може, і системно висіли, а тепер стали такі соціальні та гламурні, білі й пухнасті, що просто мусять заперечувати наявність „негативного“ (хи-хи) досвіду; 2) вони про-

бували, але всім і кожному твердять, що зав'язали і тепер не вживають, бо прагнуть потрапити на той щабель вільноконвертованої білопухнастості, на якому перебувають перші; 3) вони справді нічого ніколи не вживали, але сенситивність і літературний талант дозволяють їм трансформувати розповіді „знаючих людей“ в особисте переживання. У дечому вони всі щирі.

Твої колеги по перу іноді подають свій текст, як розмову з Богом. Такі твори мають обов'язково бути надрукованими чи існує певна внутрішня потреба?

У мене це не розмови з жодним із богів, це графотерапія. Ти випишуєш Біль із себе, космічну печаль, закоханість. Хтось може це виспівати, хтось – виписати оливою і акварелями, а я, на жаль, мушу це вкладати в слова. На кожен товар є свій покупець – якщо це друкує комерційне видавництво, значить є попит – навряд чи „Фоліо“ займалося би відвертою благодійністю. Я думаю, що про „розмови з Богом“ йдеться лише самозакоханим сектантам... або політикам.

Звідки галицизми, які ти вживаєш у текстах?

Це наслідок моєї певної напівсвідомої захопленості Львовом, моїми львівськими і станіславськими друзями, пошук власної української мови. Багато чого стерлося, а те, що залишилося, є частиною особисто мого живого мовлення. Я вже майже не

вживаю слів типу „філіжанка“, а радше „горня“, вже не пишу „кобіта“, чи там „колежанка“. Це минулося, коли я почала ніби збоку спостерігати за формуванням власного мовлення. Галицьку говірку, на позір автентичну, насправді жахливо захарашено русизмами.

Як ти гадаєш, твої тексти було б важко перекласти іншими мовами?

Якби сталося таке щастя і Алексу Керві сподобались би мої тексти, а він, до всього, знав би українську і взявся перекладати, переклади були б цілком адекватні. Олекса Негребецький абсолютно геніальний! Все можна перекласти, все, що завгодно. Можна зробити твір навіть кращим за оригінал, як це сталося з Вінні-Пухом у перекладі Бориса Заходера або Гаррі Поттером у перекладі Віктора Морозова.

Чому досі немає видання в Польщі чи Чехії? Адже тут ти постійно у логічному ряду авторів, які „там“ уже давно – Жадан, Дереш, Карпа?

Можливо, це постаралися люди з „Кальварії“, видавництва, яке колись видало три моїх книжки. Вони мають непогані зв'язки в Польщі, в „Чарному“, і достатньо було назвати неадекватну ціну за права, або що... Адже права цілком належать „Кальварії“ і тому, коли „Чарне“ зверталося особисто до мене, я не мала, що робити, окрім як відіслати їх до правовласника. Утім, я не знаю, що на тих перемовинах насправді від-

булося, тому закриємо тему. Гадаю, невдовзі „Фоліо“ продасть за кордон права на наступні книжки.

Чим для тебе, східнячки, є Львів?

Я не східнячка, я „чіста центрова тьотка“! Мене це питання також досі цікавить. Мабуть, все почалося з музики і кераміки – тобто з „Королівських Зайців“. Все почалося так: Я ЗАКОХАЛАСЯ. У невловно-генетичну аристократичність галичан, котра часто виявляється снобізмом і зверхністю, у їхній світогляд, котрий не виказує одразу ж своєї герметичності, параноїдальності й у дечому містечковості, – це стається лише згодом... Мене вразила львівська атмосфера, архітектура. Кожне місто має своє підземне життя, катакомби, печери, підземні річки, ґрунтові води, але у Львові це відчуття потужне і постійне: якась брунатна, густа велика вода під Львовом – це його дух, така аура Лавкрафта. У кожному разі галичани – це магія, темна, як львівські води під бруком, а магія не може бути доброю або злою, білою або чорною і так далі; магія – це рух. Галичани повсякчас рухаються. В собі.

Чи можна уточнити, що ти пізнаєш Львів через „своїх“ львів'ян?

Так, але мушу визнати, що чим краще я їх пізнаю, тим мені важче з ними спілкуватися: вони просякли своїм внутрішнім життям. Це я по-люмпенськи можу говорити руба, вони – не, вони живуть у світі кишенькових капілярних

інтриг. Ніколи не скажуть прямо – ні, вони почнуть ректи з мезозойської ери, а до Лондона доберуться через Бердичів – і весь час їм в очах мерехтїтиме невпинна калькуляція кількох імовірних варіантів розвитку ситуації і подальших наслідків розмови.

А саме місто?

Попри все це я ще не розгадала Львова з його побутовою містикою. Останній штрих: на минулорічному Форумі видавців я блукала в районі Стрийського ринку і бачила Львів, наче вперше, йшла ніби звивинами-коридорами всередині мушлі й раптово вийшла до Личакова. Дорогою мені під ноги впала гілка клена з велетенськими, якимись мутантними листками, я підняла її і пішла далі. Я взагалі-то не розумію трупопоклонства, цвинтарі сприймаю лише як конгломерати певних естетичних меседжів, бо по смерті найоптимальніший варіант – кремация і розвіювання попелу. Коли ховали Сашка Кривенка, я не бачила могили, лише чула стукіт землі об віко труни. Все. Не ходила на його могилу. Він, пам'ять про нього – в моєму серці. І тут я виходжу до Личакова і бачу перед собою Сашкову могилу: поклапа на неї ту дивну кленову гілку... Львів мене досі „водить“.

На чому ґрунтується твій духовний зв'язок із „Королівськими Зайцями“?

„Духовний зв'язок“, о-о-о! На одному прикладі можу пояснити: так, як у треках до моєї „Ексгумації міста“ передала цей твір Леся [Герасимчук, фронтвумен гурту. – Р.К.], не зміг розкрити цей текст більше ніхто, Леся вивернула суть мого тексту, як рукавичку. Вона, як патологоанатом, „ексгумувала“ цю книжку, і знайшла там таке, у чому я сама боялася собі зізнатися. Леся розкрила ту сентиментальність і ту ліричність, що там глибоко заховані, яких ніхто не бачить, але ж вони там є.

На презентаціях, у своїх сюжетах як журналістки ти завжди використовуєш музику. Які критерії вибору: це мусить бути динамічна, чи радше готична музика, чи щось під настрій?

Особливо над цим не думаю, радше напівінтуїтивно-напіврефлекторно ставлю музику, що лягає на ситуацію, настрій. Я хотіла би співати, але завжди адекватно оцінювала свої можливості й розуміла: так, невпинними вправами з мене можна було би зробити музиканта-мавпу, яких тисячі. Лесі би з мене не вийшло.

У тебе в тексті я віднайшов майже щире побажання, щоб „Донбас пішов у Рас-

сею“. Чи можна вилікувати Донбас від радянськості?

З прагматично-історичної, геополітичної чи казна там ще якої точки зору не можу фахово відповісти, я, на щастя, не політолог і не історик. Маю лише власне інтуїтивне чуття, що східні регіони – це вже не Україна й не українці. Ментально. Це нащадки совкових кагебівських рекогносциювань – за тиждень могли перестріляти найпродуктивнішу інтелектуальну еліту міста, за ніч – вивезти ціле місто до Сибіру і так само трансплантувати який-небудь рассейський люмпен у плоть країни. А що буває з трансплантованими тканинами? Невпинне взаємовідторгнення. На Сході люди розкріплені, менш помисливі і параноїдальніші, ніж на Галичині, менш агресивні, хоча у побуті цього і не скажеш, бо на Сході більше бухають, а де водка – там і одвічний дискурс „ти міня уважайш?!“ Донбас не відділиться, у них немає до того громадянської волі. Це, на жаль, ані Україна, ані Росія.

Але ж є і галичани, котрі радо провели б лінії поділу і ближче, наприклад, по Збручу? При цьому вони говорять так, сидючи в Києві.

Ті, котрі приїхали до Києва із так званим партизанським десантом нести українську культуру, приїхали найперше по гроші і гарячу воду. Не будемо про галичан і східняків, люди – це єдина біомаса. Просто в одному регіоні вони більш інтелектуально сформовані, в іншому – більш розрізнені, земні пульсації і коливання під ними різні.

Що цікавило людей зі східних областей на твоїх презентаціях?

У Донецьку, хоч як би це дивно було, може прийти більше шанувальників, ніж у Франківську чи Ужгороді. В Дніпропетровську, в Одесі, у Харкові люди приходять тебе послухати, а не себе показати. Я вже мовчу про Київ, де в залі зазвичай більше журналістів-халавщиків і так званих критиків, себто богеми нашої недоробленої, аніж читачів. Або сповзається взагалі випадковий народ (якщо презентація відбувається у закладі громадського харчування), а тут їм – бац! – літературна презентація. Східняки відвертіше реагують: вони намагаються тебе зрозуміти, сміються, якщо їх розсмішить текст, але, коли вже не розуміють зовсім, то приходять і кажуть: ви вибачте, але це вже повна х*йня.

На влаштованому київськими митцями „суді над суржиком“ ти була на боці захисту, хоч сама більше говориш

літературною мовою. Ти вважаєш, що суржик незнищений?

Суржик не можна заборонити. За масштабами маразматичності заборона суржику – як сухий закон. Примусово в історії не вдавалося викоринити жодне явище. В Україні важко провести межу між поняттями суржику і діалекту: на тій же Полтавщині суржик звучить так само природно, як і містична галицька мова, тільки що галицька фонетично здається „більш українською“. Говірка в селах не є „знуцанням над мовою“. Українська мова розвивається і формується, вона мені зараз нагадує теплу глину для майбутньої керамічної скульптури. Люди ж, що виростили в російськомовному середовищі, мають українську зразка совкової шкільної програми.

Ти водночас займаєшся тележурналістикою, і між письменницькою братією це не єдиний випадок. Що єднає текст письменника і телесюжети?

Я інфантильна людина. Взагалі я мала вступити на біофак, але в останню мить злякалася. Вирішила, що журналістика – це набагато легше, оскільки це гуманітарка і „не треба буде вчитися“. Я й справді 5 років пробайдикувала. Наразі це єдиний фах, яким я можу заробляти собі на життя. Хоча й ненавиджу сучасну журналістику, маю постійне враження, що займаюся копрофагією. Ми – віруси, ми – НЛП-інфіковані.

Краще спитай, які мені подобаються тварини! Я люблю котів. Або – слонів. Слони прекрасні: у своїй люті, у своїй величч, в своїх лінощах, вони такі зморшкуваті, до речі, шалено граційні, вони такі патріархальні й консервативні.

Як ти ставишся до закидів, що Поваляєва більше робить на позір, ніж насправді є такою?

Ніяк. А як я маю ставитися до різних мудаків? Колись (ну, не „колись“, а кілька тижнів тому) ми з моїм другом-піаністом напилися в „Бабуїні“ і лабали джаз в „чотири ноги“, тобто він-то грав руками, а я сиділа на роєлі і допомагала йому ногами, тоді все це поступово перейшло у хард-еротік-шоу з елементами стриптизу, й адміністрації закладу все це страшенно не сподобалося. Це попри те, що ми не пошкодили майна і не завадили клієнтам далі бухати – якраз навпаки. Та й папараці потішилися. Я була щирою у своїй поведінці, мені було весело – вечір, одним словом, вдався! І що по всьому – я мала би зреагувати на дзиччання тих, хто вважав, що я грала на публіку? Хи-хи! Мене важко напружити.

Нікому про це не розкажуй

» ... людина – це карнавальне самознищення – веселощі, насильство, сценографія смерті... Наші попередники були захиченими егоцентропами, любили ритуали, як, утім, і просто люди минулих століть. Джек-Пострибайчик – один з небагатьох наших, хто відверто блазнював. Клоун. Решті ж або подобалося, або вони просто мусили вештатися з крейдяними пиками й чорними синцями під очима по зафіранених наглухо кімнатах, лишати неторканою їжу, вкладатися на день у трунви, лазити по стелях і стінах, перетворюючись для урізноманітнення свого мрячного дозвілля на туман і тварин, – прямо чехівські дачники. Словом, такий у них був прикол – розігрувати свої стрьомні й одноманітні мізансцени. Скільки так протянеш? Парочку століть, і то запара. Не дивно, що, за легендами, вони так прагнули спокою, – от і звалили всі на йху, тобто – туди, на свою останню базу, що лежить поза сонцем. Katarilla – легенда, гарна, як мертво дерево, а їхні жалюгідні нащадки перетворили Маскарад на інквізицію – типові наслідки внутрішньокланового парламентаризму, коли під боком легалізувалися Бруджа і часто публічно беруть на себе відповідальність за терористичний маскарад і реліті фіге-шоу, а їхнє зовсім не аристократичне скаженство цілком відповідає блатним законам простого людського м'яса з породи „пальці віялом“. Моджахеди, шахіди, камікадзе і просто психи, основне джерело голлівудських фантазій. Власне, Голлівуд їх і об'єднав настільки міцно, що вони остаточно розгубили свою запальну вдачу і психічну неврівноваженість – всім відомо, як заспокоїливо впливає на нервову систему шопінг, тьонінг й анонімні вузькопрофільні психотерапевтичні групи. Каїн вступив до Антирибу і вимагає покаяння, сякаючись в червону краватку. Gangrule занесено до Червоної книги, що часто трапляється серед майстрів з виживання на цій планеті. Всі Malkavian сидять по дураках на транках, не знаю, чому тебе, Гуглю, ще досі не запакували! Мабуть, через твоє погане почуття гумору. Nosferatu, Samedi?! Хе-хе. Серед Toreador вимерли артисти, позери і гедоністи, лишилися тільки дегенерати, й ті змізерніли – а куди їм було діватися в тому свинарнику, котрий тепер називається бомондом і серед тих інфузорій на предметному скельці шоубізнесу, які називають себе богемою. Tremer там же, де і Katarilla – в сраці, Ventruе – там же, де винищена комуністами аристократія і вище духовенство. Sabbat – це, будь ласка, з усіма запитаннями до Віктора Пелевіна, і нагадай про маніпуляцію тінями, якщо його „Eupire V“ екранізують. Tzimisce – просто японська сучасна культура, і взагалі, здається, цей клан поширюється на добру половину людства – садистів, маніяків хоч греблю гати, що, до слова, тільки доводить абсолютну людську вампірську міфологію як ширми для людської мерзоти й гнилизни. Neutrals за таких розкладів просто не було би до кого приєднуватися, навіть якби вони і захотіли. Asamits – міфологічна ширма для кілерів і того ж таки всюдисущого Голлівуду (так, я від нього ригаю і моє ставлення навряд чи зміниться), Giovanni могли би бути тими спадковими інвесторами, яких бракує економіці нашої країни, Ravnos – це клубна золота молодь, а Followers of Set – це топ-десять політиків світу. Anarchs? Напис на іграшковому наплічнику твоєї німфетки, вона дозволяє тобі нюхати свої трусики і трахати її в попу, аби ти тільки не займав її цюти – Каїтфі нібито піднялися після Другої Світової... за легендами, але скажи мені, чому ніхто з моїх знайомих ніколи не зустрів вампірів, якщо вони існують?! У мене є знайомі, які

бачили енлео, я сама щодня бачу купу такого, що на голову не налазить, але про вампірів ми дізнаємося тільки з книжок і фільмів. Світ тісний і, якби оті ритуалозалежні кланові маскарадні вампіри існували, серед наших знайомих, серед знайомих наших знайомих, рано чи пізно очевидець би палюбому знайшовся! Те, що вампіри не лишують свідків, тебе перекоонує у їхньому існуванні? Мене – ні. Убивці-люди теж ніби не залишають свідків, а когось таки все одно знаходять, бо свідки завжди є! Зі стукачами і добropорядними бабусями ніхто не впорається, навіть вампіри. Вже не кажучи про те, що людей вдесьтеро більше на планеті – деє мав би статися прокол. Прикинь, я зараз спиздю, шо я типу вампір з клану Тремер, в моїх... гмммм... жилах... тече кров Салубрі й тому люблю засмагати, а, потрапивши до вампірського раю, не жадати му крові! До речі, як ти думаєш, вампіри ходять до солярію? Може, ті, шо з клану Малкавіан, якщо їх схрестити з Асамітами. Далі, за гламурними розкладами: з усіх підозрюваних, тафофілом є лише я, але до цвинтарів мене ваблять винятково естетичні мотиви невітленого скульптора. У повсталу з трунв тухлину я не вірю й не знаю хоч скільки б серйозного факту чи обгрунтування самої можливості існування ходячих трупів, скелетів або вампірів, котрі ще вчора мирно перебували у вигляді цілковито мертвої людини.

Є люди, що все своє прагнення пізнання і весь біль затьмарення влили у якусь доступну їм форму – картини, музику, творчість злочину, кохання, нав'язливу ідею, жагу помсти, ненависть, словом, у лярв... ця енергія не розпоршується так швидко, як те, що створює проекцію людської форми – вона плаває згустками, при Землі. Однак результат для всіх однаковий – смерть.

Приблизно щось таке я відповідаю Гугльові на всі його пафосні заплоти. Ми стирчимо на кухні вже кілька годин, і чаю, мабуть, вичлуктили цебра три.

На несподівану пропозицію ширнутися одним баяном з гепатитником, якщо вже я не хочу трахатися, я розсудливо зауважую, що можу першою двигнутися, а тоді – він, і нефіг тута бавитися в алхімічний шлюб. За сим слідує пропозиція побрататися, ніби цього шизоїда міг би, у разі чого, налякати „інцест“. Гугль чітко вирахував мій настрій – стан „справжнього пацана“: я погоджуюся, не кліпнувши оком. Ріжу собі долоню, не чую ані болю, ані страху перед гепатитом – коли ми свої долоні зліплюємо порізами у міцному рукостиксанні. Я ще не знаю про те, що мене не беруть віруси. Ми дивимос одне одному в очі, мене – кризь байдужість – дивує серйозність мого – тепер типу „бразя ін армс“ – у цій абсурдній ситуації. Першість заштрику втрачає значення і тепер я лише чекаю на відплату за кровозмішення чимось цікавим. Я напевно знаю: тут можна пожитися чимось непорівнювано цікавішим за секс із провінційним биком-романтиком. Я – сноб, мізантроп і ксенофоб. Сноби, мізантропи і ксенофоби у таких штуках не помилуються ніколи.

Май вікіт вирішує ще раз випробувати мою „пацанячість“. До слова, Гугль робив це з першого ж дня нашого знайомства, тобто, приблизно упродовж півроку. І тоді розповів таке, що зазвичай люди про себе ніколи нікому не розказують. „Я любіл ету девочку“, – почав... це історія про чоловічий інстинкт самозбереження, я так розумію.

Він любив цю дівчинку, її звали Галя. Гугль тоді зістрибнув з промедолу, втратив свою кохану Жигу, бо вона зістрибувати ніфіга не збиралася і до стрімкого наближення смерті ставилася спокійно і навіть з певним готичним піднесенням. Двоє вірних Жигиних пажів – Йог та Урі намагалися його втопити, але Жига в останню мить розтурсала у собі закохану жінку і передумала. Просто побажала йому щастя, »

» продала свій маленький синій байк і зникла. Він казав – померла.

І тоді Гугль вчинив відчайдушно: почав здоровий спосіб життя в компанії місцевих альпіністів. Галка теж була альпіністкою. І я зараз не згадаю, в яких горах щасливо завершився етап здорового способу життя цього франкмасонського гопніка, яка, зрештою, різниця, де саме ледь удруге не завершилося його життя. Яке вже тут, між нами, здоров'я. Штормове попередження.

Вони застрягли. Загубили маркування. Збилися зі стежки. Розгубили свої кольорові стампи. Заблукали удвох. Бо самозакоханий романтик випробовував Галчину любов у такий для нього звичний екстремальний спосіб. Насправді отаки от псевдомачо заслугують на невідкладну ін'єкцію ціаністого калію без суду і слідства. Але всім жінкам, котрі любили цього збоченця, було не більш як двадцять, тож загіпнотизувати їх якоюсь готично-масонською маячнею не складало жодних проблем. Силу, чи пак „магнетизм“, як любили висловлюватися окультисти і декаденти, Гугль дійсно мав. У безтямному гайнуванні цієї сили полягала його цілковита пересічність – ми всі так чинимо. Забиваємо цвяхи цейсівськими мікроскопами, варимо пельмені у Граалі, підтираємося папірусами жерців й саванами фараонів. Мабуть, це і є той короткий етап існування, коли ми живемо тут і зараз, не продукуючи жодного майбутнього, бо думки ще не переважують нагального бажання.

Навряд чи я змогла б так любити, але, опинись я на Галчиному місці, пішла би за цим довбойобом навіть попри страх – лише з погорди. Просто у жінок інстинкт самозбереження, якщо і вмикається, то тільки дитиною, а у чоловіків цей найпервісніший інстинкт вмонтовано в кожну клітину тіла прісно і повсякчас.

Хурделиця дужчає щомиті. Вітер збиває з обмерзлої гори дурних коماشок з їхнім кумедним знаряддям для подолання й приборкання величі Всесвіту, з їхніми зворушливими скобами, стропами, страхівками, кілками, кішками й нейлоновими мотузками – протезами спротиву, реманентом беззахисності. Так і не здолавши вершини, двоє вар'ятів якось вже скочуються навкіс до підніжжя, бредуть у сніговій каші навмання і невідь скільки часу, і врешті наштвхуються крізь більма оскраженілого світу на якусь дерев'яну стіну. Сліпо навромацки рухаючись уздовж, знаходять одвірок і заповзають досередини якогось бараку. І це видається перемогою коханя над боягузством альпіністської зв'язки, над стихіями (ага, перемогою розуму над здоровим глуздом), і взагалі: настав час коліноуклякнення людського убозтва перед Директорами Світу, перед Майстрами – котіться, колобки, вмикайте свій Discovery.

Наразі не лякає навіть зловісне зникнення кружалець сухого спирту – ба, зринає мара Екстремального сексу! Мигцembullshitффффффф.

І тут Галка якось ганчір'яно падає, моторошно вивернувшись у ляльковій судомі. Як вона взагалі рухалася аж до цієї химерної стіни цього химерного крижаного прихистку? Мабуть, під гіпнозом кохання та анестезією больового шоку: у неї зламана нога. І тепер, коли стіни поглинули половину децибелів могильного блеку завірюхи, Галка врешті чує голос власного тіла, виття сигналізації всередині юного біоробота, ґало електрозварювання, перші скрипки бензопилок, Моцартівські бормашини, ковадла Баха і Вагнера, Death і Obituary рвуть невідконтрольну, чужу на дотик цератову ногу – тупу кінцівку.

Гугля ситуація лише містично одухотворює, пригода („пригода“, блін!) нарешті розтворює у його пост-промедольному ч/б офсайті хворобливі кольори чогось живого і захоплого, не згірше за анальний секс. Гарразд, герою, ти не зможеш

розкласти багаття – ти зігріватимеш бідолашну покалічену куріпку – ні! Не своїм тілом! – Силою Власного Духу! Я ж кажу: ін'єкція страти без суду і слідства.

Навіть якби тоді, коли все це сталося, мобільний зв'язок був поширений, як нині, це нічого не змінило б – навряд чи такі місцини придатні для існування хай і найпотужнішого роумінгу. Годинника нема принципово – закохані ж бо за часом не стежать. Закохані просто лежать на обмерзлій долівці, припадають злим колючим снігом, що залітає крізь знесклені шибби і марять.

Гугль розуміє – що далі то потужніше: вони обоє просто романтично замерзнуть тут удвох, не дочекавшись, поки їх розшукають друзі. І тоді герой нашого часу вирішує йти по допомогу. Сам.

Він усвідомлює, що може замерзнути, але принаймні буде рухатися, діяти, рятувати життя, вірячи у власну витривалість і близькість якогось людського помешкання. У свою витривалість при цьому Гугль вірить не аж настільки, аби тягнути на собі покалічену Галку. Він залишає її, вже сонну від морозу, знерухомлену там, залишає хутко, тікаючи як злодій, сповнений розчуленням, кутаючись у тогу самовиправдовувань і самозаспокоювань. Він гулькає у завірюху, щосили переконуючи себе, ніби чинить, як справжній мужик: не розпускає елегантні нюні поруч з коханою в останні години її життя, обирає дію і віру в успіх. Принаймні у половину успіху: він виживе! Його крик голосніший за гурчання вітру, улазливий шквал високих частот снігу, його крик резонує з лавинами і сягає тих вершин, до яких вони не долізли з Галкою, його крик захоплено пожирає стихія, регочучи під ногами вільного каменяря і колишнього опіатника камінням і кригою: Я ХОЧУ ЖИТИ! Я ВИЖИВУ! Я ХОЧУ ЖИТИ!

Гугль добрів до людей і вправ непритомний. Не вимовивши ані слова. Він вижив.

Отямившись, Гугль сказав людям, що там, в бараку, лишлася покалічена дівчина. Люди її знайшли. Хоч і шукали навмання самотню, позбавлену тепла і підтримки істоту, котра вже нічого не могла випромінювати у Всесвіт, хіба що – як останні згасаючі у космосі сигнали – байдужий відсторонений відчай, – все ж знайшли. Зустрілися над її трупом з її друзями-альпіністами.

– Я зробив все, що міг! – Закінчив свою розповідь Гугль.

– Нікому про це не розказуй, – сказала я.

– Я тебе хочу, – сказав він.

Мене гребло. Мабуть, він знову мене випробовував: жінка, що бридтиметься його після усього відверто розказаного, не варта його великої любові і його розенкрейцерських таємниць.

– Піду я додому, – сказала я, хоча йти мені абсолютно не було куди.

Мить слави на сцені з Мадонною

► Більшість музичних критиків напевно погодяться, якщо напишу, що найяскравішою подією цьогорічного літа був музичний проект Live Earth (дослівний переклад: Живи, Земле), організований завдяки ініціативі экс-віце-президента Сполучених Штатів Ала Гора. Цілодобові концерти у Лондоні, Нью-Йорку, Гамбургу та інших містах світу були спрямовані на підтримку кампанії за охорону навколишнього середовища та зупинення глобальних кліматичних змін. Організатори видовищного проекту очевидно мали пристрасть до нумерології, адже концерти проходили 7.07.2007 в різних містах 7 континентів світу. Екстравагантною та оригінальною

була ідея виступу в Антарктиді, де єдиним виконавцем стала група Нунатак (з ескімоської – вершина скали, що виступає з льоду), до складу якої увійшли п'ять (шкода, що не 7) працівників британської антарктичної місії.

Прямі виступи з концертів Live Earth транслювалися по цілому світу – по телебаченню, радіо та в Інтернеті. За оцінками організаторів, цільова аудиторія акції складала близько двох мільярдів. Деякі прискіпливі критики, звісно, закидають, що організація неекологічного перельоту великої кількості зірок, їхнього супроводу та обладнання аж ніяк не посприяла боротьбі з проблемою глобального потепління. Однак,

хочеться сподіватися, що принаймні якась частина глядачів та слухачів не тільки почула та побачила головне послання цієї акції, але хоча б на хвилину замислилася над тим, як допомогти вирішенню цієї проблеми. Адже недарма у концертах музичного марафону взяли участь такі відомі музиканти та групи, як наприклад, Red Hot Chili Peppers, Metallica, Lenny Kravitz, Bon Jovi та багато інших. Безперечно, ключовою постаттю концерту стала не хто інша, як королева поп-музики Мадонна, яка оживила свій старий хіт La Isla Bonita реміксом у стилі панк відомої циганської пісні Le-la Pala Tute.

Та для багатьох, напевно, найбільшим здивуванням було не стільки те, що на сцені стадіону Вемблі королева попу з'явилася не сама, скільки те, хто саме був на сцені з Мадонною. Після короткої промови про початок „революції“ у сфері охорони навколишнього середовища Мадонна представила вдячній публіці своїх „циганських друзів“ з гурту „Гоголь Борделло“. Саме так, під бурхливі овації та запальну циганську музику, лондонський стадіон був підкорений гуртом, що ще досі є не дуже прославлений в Україні, але вже довгий час „культовий“ для чисельної закордонної публіки, закладений колишнім киянином, винахідником циганського панку та просто веселим та безшабашним хлопцем Євгеном Гудзем. Окрім фронтмена, до складу насправді мультикультурного гурту, який вже 8 років році грає так званий джипсі-панк або джипсі-фолк, входять росіянин, ізраїльтянин, тайландець, американець та британець китайського походження. В жилах самого соліста, який народився в Києві, виріс на Закарпатті та вже понад десять років живе у Сполучених Штатах, тече гаряча суміш циганської, гуцульської, російської та литовської крові.

„Гоголь Борделло“ вже неодноразово відвідав Чехію. Наприклад, цього літа гурт мав брати участь у популярному чеському фестивалі Rock for People, однак через репетиції до Live Earth його виступ було скасовано. Прага цього року все ж дочекалася чергового живого виступу гарячих панків. 24 листопада хлопці заграли у празькому театрі Archa, де їм вдалося зарядити позитивною енергією чеську публіку, що шаленіла в несамовитих українсько-циганських ритмах. Залишається лише дивуватися, чому для вітчизняної публіки, за винятком нечисленних гурманів та музичних критиків, „Гоголь Борделло“ залишається маловідомим гуртом.

Яна Леонтієва, Прага

Олекса Ізарський (Мальченко) (1919–2007)

» До Мистецького українського руху 26-літній вихідець із Полтави Олекса Мальченко приєднався самозвано й рішуче – з'явившись у січні 1946-го на конференцію в Авсбурзі ніким не запрошеним „кандидатом у письменники“, який до того часу не оприлюднив жодного твору та й на конференцію не привіз нічого на підтримку своїх літературних амбіцій. А проте завдяки особливій здібності проникати в кола незнайомих

йому людей, входить в їхнє довір'я, трактуючи їх немов старих приятелів і змушуючи їх так ставитися до нього (Юрій Шевельов писав, що „не будши знайомим, він уже був давнім другом“), він виїхав звідти „літератором“ і другом провідних МУРівців.

Ізарським він назвав себе на згадку про прогулянки з приятелями берегами Ізару, під час яких, обговорюючи події в культурі та „вирішуючи долю світу“, саме і народилася його письменницька інкарнація. Його власна літературна діяльність обмежувалася в 1940-х до статей і перекладів з німецької; звісно, якщо не рахувати того, що здавалося основним його зацікавленням, – бажання бути спостерігачем та літописцем доколалітературного життя. Його цікавили закулісні простори літературного побуту, передані в листуванні, мемуаристиці, щоденниках, і він залюбки листувався з письменниками та колекціонував їхні листи; писав також щоденник, в якому, на гадку Шевельова, письменники МУРУ „припилені, як метелики на булавках“, і все це, мовляв, з бажання бути причетним до „заднього двору“ літератури. Він і став помітною часткою МУРівського середовища, й хоча в ієрархії ДіПівських літературних авторитетів йому належало місце наприкінці доволі довгого списку, в особистих стосунках з колегами він часто „командував“ і йому підкорялися. Не раз після авторських читань він „наказував“ авторам робити в текстах зміни (здебільшого не так щодо змісту й форми, як щодо уникнення нетактовностей та гострих висловів), і його слухали навіть такі нескорено самобутні автори, як Юрій Косач чи Шевельов.

Щойно в Америці Ізарський присвятив себе праці над власною творчістю: серією романів (навіяних Ромен Роллановим „Жаном Крістофом“) про персонажа на ім'я Віктор, що є авторовим *alter ego* й переживає у віртуальних вимірах текстів реальні події і контексти, особливо з часів дитинства (роман „Ранок“) та юності (перервані війною університетські студії – роман „Київ“; німецька окупація в рідній Полтаві – роман „Полтава“), а то й епохи ДіПі („Саксонська зима“). У Клівленді в штаті Огайо – віддаленому як від культурних метрополій, так і від центрів інтелектуального життя української еміграції – Ізарський утратив також потребу бути в середовищі місцевої культурної еліти і жив осторонь української громади. Наприкінці життя мало хто з його земляків (не згадуючи про американських сусідів) знав, що Олекса Мальченко, який малопомітно живе серед них, це прозаїк Ізарський, який колись був біля самого ядра МУРівського „малого ренесансу“ і який, зрештою, сам міг похвалитися об'ємно (якщо й не завжди якісно) великим прозовим доробком.

Марко Роберт Стех

Олекса Ізарський (Мальченко)

Олекса Ізарський ПОЛТАВА

(уривок з роману)

» Щодня Віктор сам собі доводив, що з нього досить, як за день праці створено буде два-три образи, сторінку нового тексту, що за будь-яку ціну треба оновити стиль української прози. Його писання мусить бути цілком доступним читачу, цілком особистим при тому. Живим.

У перший день праці він особливо часто заглядав до бабусі на „водопій“, на кухню приносив жарт і сміх, хоч вигляд мав „сам не свій“. – Писав так, наче боявся обпектиса.

День пролинув за півгодини, – Віктор щойно присів до столу, а батьки вже повернулися з роботи: тато поклав руку на синове плече й заглянув йому в очі, мама, як виявилось, така юна, така душею й тілом виструнчена, стояла в дверях і теж посміхалася.

А наступна ніч допізна сіяла, як удень, сонцем: Віктор читав у їдальні українських поетів. – Наше багатство потрясло і тата, і маму, і Льоку, і бабусю. Сам Віктор до світанку не міг заснути. Його надило компонування слів і образів. Безнадійно заблукалася думка.

За тиждень писання до такої міри устійнилося й унормувалося, що Віктору забанулося перебити його одноманітний ритм, заманулося на півдня піти до міста, побайдикувати. Зате о другій він кинувся до столу. – Нікуди було подіти розчарування. Жаль стало прогаяного часу.

Вдома тільки й розмов було про настрій людей. А тепер він мав нагоду приглянутися до прохожих, до клієнтів у голярні на розі вулиць Малопетровської й Гоголівської. Тут зустрівся йому, між іншим, Базаревський: ледве не обнялися. Згадали окопи, Нижні Млини, Зінці.

Базаревський похвалився своїми заслугами перед Україною, – за Петлюри він був комендантом станції Гребінка. Он як! І прохав заходити, ні, справді, зайти ще на цьому тижні, обов'язково.

Потім Віктор глянув на жовто-блакитний прапор над Управою і на трикутному балькончиків на Земстві.

Не так радісно було на душі, як тяжко. Ще одна трагікомедія в нашій історії!

Настрій у Полтаві за німців поживав, але вже й спадав. – І спада-

тиме вже до „О“! Розумні й обережні люди тримали язика за зубами так само, як і за російського режиму. Тільки хвалки хвалилися. Було їх, правда, досить на кожному кроці.

Зараз вони розповідають знайомим про своє втікання з міста на окопи, щоб уникнути арешту в останню годину. Проте це не значить, що вони за відповідних умов не стануть першими перекинчиками знову на російський бік.

Та особливо запало в око чорне сукно одностроїв української поліції.

– Боже, що за жакний спектакль!... Знову наші люди на чужій службі!

А німців на вулицях сливе не було. Зустрівся підстаркуватий солдат, у думці майнуло – конюх, батрак. Жива карикатура під пам'ятником Івана Котляревського: два офіцери, армійські, видно, гешефтарі. – Голова швейцарського сиру з зеленим кашкетом на маківці – скоромовна мамула з портфелем у руці. Другий – скраколь з посоловілими оченятами під лобищем, під метровим. Тьфу ти!

Уперше за ціле літо й осінь Віктор заглянув до Німченків. – Микола Григорович передбачав лихо, радив Лисенкам вчасно пробиратися до Німеччини, на Захід. А більше кусав англійські вусики, поплямував губами і витріщував синенькі очі під золотим пенсне. – Дружина його, похвалився Німченко, влаштувалася в німців перекладачем, а він цілими днями сидить удома з донькою, ідіоткою. Зворушливо просив Віктора не забувати про нього в такий час, хоч зрідка його провідувати.

Через місяць, під кінець року, цілоденну працю над книгою було враз обірвано. З причин психологічних, внутрішніх, так і матеріальних, зовнішніх.

Неждано Віктор відчув, що вже перейдено „середню лінію“ твору, що настав час для обережного, зручного та гарного згортання повісти. Що добре зараз рукопис відкласти: поспіш у цю мить знецінить і вже викарбуваний світок. Ще треба було описати рік дитинства, ще виринатимуть нові й нові персонажі, ще будуть великі й малі завдання та труднощі... Та Вікторова думка, Вікторова уява більше цікавилася вже матеріалом для наступної книжки. – Це буде друге десятиріччя життя героя, розростання його свідомості.

Віктора дивував і хвилював замерзлий фронт під Ленінградом. А новина про російський контрнаступ під Москвою раптом підтвердила його передбачення німецької катастрофи. – П'ять днів Віктор товквся на п'яти сторіночках

рукопису манусінького розділу. Докорінним чином хитнулася його воля до творчости, до писання в такий час такої книги. Безперечно трагічної, безперечно й ідилічної.

Кожен день тепер Віктор сподівався, що збіг обставин примусить його відкласти працю над повістю, вирве його з хати, з самоти. – Нагода трапилася несподівано.

Здавна для сім'ї нічого на світі не було природнішим, ніж Вікторові читання й писання, ніж його „література“. Проте вона завжди була свідомо неспівзвучності цього шляхетного заняття з неволею советського життя, а тепер ще і з воєнним часом. – Жодних вигадів! Також для філології як науки, не тільки для літературної праці, творчости!

Отака комбінація: недочені діти і війна, світова, дуже ймовірно, – еміграція!

Батько часто не міг насидіти собі місця, кипів. Мама змушувала себе кривити душею. – Цілковито згодна з чоловіком, вона бралася його заспокоювати, втихомирювати, розбакувати. Перестрашена подіями і перспективами на майбутнє, вона таїла й гасила в душі вогнища переживань, замикалася в собі, начисто уникала порад дітям і будь-яких побажань.

Її дратувала несусвітність чи наївність Віктора, його незодрілість чи може нездогадливість. А виштовхати си на з-за столу, випроводити з дому не здійсмалися руки. – Найсвятіший намір, найпедагогічніший крок у такий час міг окошитися на ньому, отже й на всіх Лисенках, трагічним чином.

Мамі б хотілося, щоб її сини рвалися в вир життя, щоб вона примушена була їх силоміць тримати в мешканні, взаперті. На ділі ж усе було якраз навпаки: діти охоче сиділи дома під бабусиною охороною!

Настав ось який день: Льока пішов з батьком на роботу в банк. Маючи на увазі поворот росіян до Полтави, тато оформив сина, на всякий випадок, як секретаря банку, а не перекладача. – Сміх та й годі!

А Віктору в цей день дивовижно працювалося. Ненадовго збентежив його родинний сніданок о пів до першої. – Він просто не здогадався, чому так надудилися за столом його батьки.

Та ввечері, за обідом, тато з великим роздратуванням заявив Віктору, що зараз саме час влаштуватися на добру роботу, що байдикування в такий час може обійтися дуже дорого. Воно здається людям підозрілим. Що стосується писання..., то в такому становищі це навпрост несерйозне зайняття!

Ним, ще й небезпечним у таку пору, в нашій країні, не варто морочити собі голову. Та й навіщо обдурювати себе, навіщо плекати в собі марні, ну цілком тобі марні надії!

Ніхто за столом навіть не ворухнувся: присутні любили Віктора і його божевілля разом з ним, присутні визнавали рацію й батькових заключень.

У найтяжчу мить, як тато почав раптом виправдовуватися та вибачатися, у коридорчику задзеленчав дзвоник. Віктор устав з-за столу й пройшов до вихідних дверей. – У снігу, перед порогом, стояв десятилітній хлопчик у кролячій шапочці-ватянці, у коротенькому піджачку, в чобітках. І простягнув Віктору шкіряну рукавичку, листа від Йоганни Карлівни Кенігсберг.

– Зайди, козаче, на хвилю, – запросив Віктор, і завів хлопчика в їдальню. Доки бабуся поштувала гостя компотом, Віктор пролетів німецьку записку:

Mein Herr, любий мій розбійнику!

О шостій годині до мене завітає пан Марієнфельд з Берліну. Йому, власне, не йому особисто, а торговельній компанії „Схід“, потрібно перекладача. Умови праці в них рідкісні, фантастичні. Включно з харчуванням у німецькому ресторані.

Я подумала про Тебе. Сподіваюся, що Ти ж не сидітимеш удома до самого прищеза.

Отже, голубчику, приходь негайно! Коли ж пропозиція моя Тебе не зацікавить, то передай мені молодим чолові'яго, він онук нашого двірника, два слова.

Твоя

Й. К.

П. С. Якщо не Ти, то може Льока?!

Замість пана Марієнфельда в кімнаті Йоганни Карлівни за столом возсідали свіже спечені учениці – Наталя Базаревська та Оксана Пройда. – Сашко Пройда брав у Йоганни Карлівни годинку лекцію щоранку. Шість разів на тиждень.

Несподіванка, проте з приємних. У знайомій з дитинства кімнаті знявся раптом галас і сміх. Дівчата пригадали школу й похід на окопи. І розповіли останню новину: до Валі Андрієнко прибіг з полону її черговий чоловік чи наречений. Та найголовніше: на неділю Віктора було запрошено в гості до Базаревських. – Наталин день народження. Двадцятий.

Але слідом за Віктором подзвонив до Йоганни Карлівни також і гість з Берліну...

Спроби життєдіяльності

Сашко Ушкалов. БЖД. Crazynovel. Факт, Київ, 2007. 240 с. (Сер. „Ехсертіс ехсірієндіс“).

» Якщо хочете знати, як це – бути „надією“ певної національної літератури, запитайте в харків'янина Сашка Ушкалова. Вже книжка його „абсурдистських п'єс“ „Есц“, видана торік, змусила всю просуну частину української читацької аудиторії тремтіти в солодко-тривожних передчуттях, а найновіший роман „БЖД“ програв як добре підсилений гітарний риф, заглушивши навіть новинку від улюбленця публіки Любка Дереша. Нещодавно роман увійшов до лонг-листу премії „Книжка року Бі-Бі-Сі“ і має зовсім непогані шанси пройти до фіналу. Успіх, що там не кажи.

Але, як то переважно трапляється з українськими книжками, весь „дискурс“ довкола роману будується переважно з пліток, коментів і постів. Критики мало, зате вона цікава і різна: скажімо, Ксенія Владимірова називає „БЖД“ одним із найвдаліших в ланцюгу „українського молодіжного роману“ (яким би не був той „ланцюг“), Богдана Матіяш болісно тестує текст на предмет правдивості (і доходить невтішних висновків), а Іван Андрусак, наприклад, вважає його „черговою спробою зобразити героя нашого часу“, ні більше, ні менше. Рекорди б'є, як і зазвичай, анотація, в якій заявлено, що перед нами – ціла „філософія життя покоління-2000“.

А може, хтось взагалі не знає, що таке БЖД? Тоді він повсякчас піддає себе великому ризику. Бо БЖД, „безпека життєдіяльності“ – це предмет, обов'язковий у більшості пострадянських вузів і покликаний донести до свідомості студентів, чому не варто кидати увімкнену праску у воду і видряпуватися на дах під час грози. І є одна дуже суттєва річ, яка єднає мене з героями роману Ушкалова: сам я свого часу цей предмет злегковажив і тепер не знаю, як жити далі.

Герої – це двоє студентів, які ділять винайняту в одного сумнівного типа квартиру у харківській багатоповерхівці. І ось, наприклад, одного ранку, прокинувшись, вони оперативно встановлюють свої часопросторові координати і виявляють, що перебувають ніде. В сенсі як часу, так і простору. Скажімо, якийсь ліфт, яким вони відважно мандрували вгору, зупинився

й викинув їх на випадковому поверсі, і жодних пояснень зі штабу. „Життя часом підкидає тобі такий вакуум, в якому, наче в глибокій воді, не зможе вижити жодна риба...“. Нема в цьому тексті речі, яка вражала б більше, ніж цей ефект порожнечі, більше акустичний, ніж просторовий: світ побудований таким чином, що докритися з однієї точки до іншої неможливо, голоси глухнуть, ніби ледь чути SOS помираючої субмарини. Якщо справді включити Ушкалова до такого собі глобального ланцюга поколіннєвих романів-маніфестів – скажімо, Селінджер із „Ловцем у житі“, Керуак зі своїм „По дорозі“, Коупленд із „Поколінням Х“, чи, гм, Пелевін із „Поколінням Пі“ та поляк Мірослав Нагач із „Вісім чотири“, – то „БЖД“ тут триматиме „лінію“. Така сама безпритульність, неадаптованість і вразливість героїв, таке ж перебування на екзистенційній межі, куди вже доходять сигнали іншого буття; неприв'язаність до соціального, як у Керуака й Берроуза, означає відкритість до візії. От тільки в Ушкалова ці візії швидше так собі, фокус із заломленням світла; українське покоління-ікс не вірить у ніякі розширення свідомості, як узагалі мало в що вірить. От, наприклад, відливаєш ти в туалеті, повертаєшся до бару, а перед тобою зовсім інший інтер'єр! Ти вже готовий повірити в те, що світ нарешті розійшовся по швах і зі шпарин проблиснуло світло, як виявляється, що в туалеті два виходи, і ти просто не туди повернув. Отаке розширення свідомості. Так само й з соціальним протестом: попри щирі ненависть до всіх менеджерів, клерків і прочія „ублюдків з беджика-

ми“, герой не без задоволення знімається в рекламному ролику, і взагалі, що вдієш, коли вже навіть серед граків трапляються гопники: така вона штука, ця „соціальна модель людства“. Ушкаловський протагоніст, Баз, гордо заявляє, що „свідомо вступив у педагогічний і вирішив знищувати ворожу систему, ставши її частиною й проводячи підривною роботу зсередини“, але коли доходить до життєво важливого іспиту з БЖД (а який же може бути життєво важливішим?), то, виявляється, краще відкрутитися і десь передімати, поки інші мучитимуться. Якесь воно, це покоління, не... як це сказати... непасіонарне, чи що? І, попри весь свій скептицизм, більше схильне до метафізичних скарг, ніж до прямої соціальної дії: „Хто тут господар, яке падло мене тероризує, хто режисер цього невдалого шоу?“ – в пориві пристрасті риторично запитує Баз, і згодом сам собі відповідає: „Все це жорстоко відлагоджений господній бізнес“.

Незважаючи на всі ці „метафізичні смутки“, роман читається „без напруги“. Проста і виразна фабула (така проста, що її можна переказати одним реченням: Ікарус, приятель База, якось відмовив доньці крутого боса, в якій він був репетитором, донечка поскаржилася татусеві, і тепер за невдахамистудентами ганяють здоровані з битами, так що ті змушені рятуватися втечею на трейлері свого друга-кришнаїта) приправлена масою кумедних епізодів і анекдотів. Наприклад: у дівчинки Міли трусики з жабкою – чого б не розповісти при такій нагоді про те, як у дитинстві мучили жаб? Або: База посилають на зйомки ролика, який чомусь відбуваються на спортмайданчику школи – якраз час „затравити“ кілька історій зі шкільного життя. Часом маятник хилиться у бік цих ліричних відступів так, що про сюжет якось починаєш забувати, але дарма – головне, щоб нудно не було. І справді, не нудно. Це як розмова за пивом в гуртожитку, розслабився і слухаєш, і якийсь навіть „в облом“ поправляти, коли оповідач щось плутає, наприклад, мантру з тантрою (с. 64).

Мабуть, на „філософію покоління“ це не тягне, та й на маніфест не дуже (хто сказав, що кожне покоління мусить мати свій маніфест? – от, наприклад, чому, питається, не може бути покоління, яке просто любить розповідати історії?). Але, без сумніву, „БЖД“ – це далеко більше, ніж просто пригодницьке читиво. За бажання там можна додати цілий сніп вічних сюжетів – із блуканням лабіринтом, втечею, повер-

ненням до утроби і переродженням. І з постійним відчуттям двобічності існування, і млосним передчуттям трансгресії, що межує вже не з удаваною, а справжньою візією: „Майдан – то гігантська рибина, що лягла на бік, даючи людям і автам рухатися по своїй втомленій лусці, а помаранчеві безрукавки кожен рік приходили, аби перетрусити її, почистити і повиганяти різних паразитів, що чіплялися до неї під час кожного дальнього плавання. Рибі це подобалося, можливо, її навіть перло від транзистора... А всім, хто сидів на ній, на цій сумній, розумній рибині, залишалося тільки сподіватися, що одного чудового дня її заманеться поміняти боки, перекинувши всіх, разом із автами, Леніном і транзистором у чорну глибоку воду”.

Остап Сливинський, Львів

Przystanek wolność

Wiesław Romanowski. Ukraina. Przystanek wolność. Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2007

➤ Чого я, мабуть, найбільше не люблю в польських журналістських текстах про Україну, то це позначеного вищестю переконання, що все відомо й усе зрозуміло – мовляв, слов'янська душа, близька нам національна ментальність і подібна історія. І тут-таки – поруч із цією переконаністю в близькості – майже відрухове наголошування власної унікальності й гарячкове відхрещування від подібності, з якої можна би зробити якісь серйозніші висновки. Дратує мене і повторення в таких текстах одних і тих самих мотивів: травматичного кордону, який натомість стає претекстом до метафізичних роздумів про межі Європи, цивілізації тощо; тужних описів кам'яниць, що валяться на львівській площі Ринок; та побивання над долею бідного населення пограниччя, котре щодня мандрує до Перемишля по хліб.

Останнім часом з'явився й новий мотив. Революція. Я бралася за книжку Веслава Романовського з певним скепсисом – може, саме тому, що мені рідко трапляється прочитати добрий репортаж з України, а може, причиною була вогненно-помаранчева обкладинка, з якої аж б'ють в очі революційні прапори, що розвіваються на Майдані. І тут виявляється, що репортажі Романовського, багаторічного кореспондента TVP у Києві, справді дуже

доброї якості. Почасти тому, що, окрім обкладинки, в книжці ніщо не нагадує про сентиментальні революційні ремінісценції, яких після 2004 року з'явилося – в різних формах – сила-силенна. Звісно, події Помаранчевої революції займають у композиції збірки кульмінаційну позицію, але виклад зосереджено не довкола них. Романовський у репортажах не так описує революцію чи з'ясує її безпосередні причини, як показує її суспільний і політичний контекст: такий, а не інший розвиток подій, що її уможливив.

Цінність його текстів криється передусім в множинності перспектив, з яких автор дивиться на одну і ту ж ситуацію. Романовський як офіційний кореспондент польського телебачення мав можливість, недоступні багатьом іншим журналістам: міг розмовляти з високопоставленими політиками та публічними особами, багато інформації отримувати і швидше, і з перших рук. Він старанно використовує ці свої козирі, пишучи про важливі, але нерідко контроверсійні події в Україні останніх років: справу прем'єра Павла Лазаренка, записи майора Мельниченка, вбивство Георгія Гонгадзе. Романовський – сумлінний і скрупульозний біограф, коли описує блискучу життєву кар'єру Леоніда Кучми і появу на політичній сцені Віктора Януковича; майстерний аналітик, коли цитує здобуті «з-під землі» документи; добрий співрозмовник, коли йому випадає говорити з матір'ю чи дружиною вбитого журналіста. Його тексти славляться фактографією і тоді, коли відхиляють куліси української політики, і тоді, коли зачіпають важливі питання польсько-українських чи українсько-російських стосунків. А крім того, Романовському вдається дивитися на всю цю дійсність очима звичайних людей: випадкового зустрічного підприємця, продавщиці в магазині, знайомого працівника ДАІ. Тоді в ньому оживає чудовий мовець, оповідач людських історій, який щоразу дістає з рукава барвисту оповідку, або ж безжалюбно викриває комічність і абсурд постсовєтської буденності. Власне, через поєднання цих різних оптик йому вдається уникнути двох крайнощів: писання винятково про політичні афери, відмежовано від решти описуваного світу, і зосередження уваги на людині, чій щоденні потреби без суспільного та політичного контексту часто не відрізняються від тих самих проблем у Польщі чи деінде.

Романовський захоплює багатьма речами, проте не співає своєю книжкою оди бійцям за свободу та демократію.

Ствердивши, яким несподіваним і важливим був зрив 2004 року, журналіст пише і про розкол у таборі помаранчевих рік потому, і про величезне розчарування революцією в суспільстві. Він не боїться висловлювати власні судження і думки, бо таке поставив собі завдання: пізнавати Україну через власний досвід. Але також він уміє дивитися на те, що відбувається, холодно, з тверезим реалізмом. Якщо додати, що Романовський пише легко, плінно, там, де треба, з дрібкою гумору чи пафосу – отримуємо порцію доброї та цінної журналістики. Якби ж то так писали частіше.

Анна Вилеґала, Варшава

Чеська мова для українців

Юлія Гойдаш, Ірина Гойдаш.

Чеська мова для українців.

Навчальний посібник. — Ужгород: УжНУ, 2005. 188 с.

➤ Ще один підручник чеської мови, виданий в Україні за останні кілька років (до того ж 2006 р. побачило світ 2-ге його видання), — безперечне свідчення інтересу до Чеської Республіки з боку студентської, ділової та академічної України. Окрім традиційних для таких книг розмовних тем, уривків із оригінальних творів чеських письменників, тренувальних вправ, підручник подає цінний матеріал для українців, чий бізнес пов'язаний з Чеською Республікою: в Додатках подаються взірці написання чеською офіційних листів, заяв про працевлаштування, автобіографії, доручень, трудових договорів, статуту ТзОВ та ін. ділової кореспонденції.

Книжку адресовано студентам, науковцям, працівникам культури та підприємцям.

-воп-

Якщо Вам „Український журнал“ сподобався і Ви бажаєте його отримувати регулярно, то пропонуємо його передплатити.

Просимо контактуватись із нами за телефонами:

- Чехія (+420) 774 236 916, 774 236 914
- Польща (+48) 501 055 378
- Словаччина (+421) 915 321 032

Ціна передплати на 2008 рік 350Kč / 48 PLN / 350 SK

Передплату для інших країн можна оформити банківським переказом:

Номер рахунку: 197021410/0300

IBAN: CZ45 0300 0000 0001 9702 1410

SWIFT: CEKOCZPP

Адреса банку:
ČSOB, a.s.

Na Poříčí 24
115 20 Praha 1
Czech Republic

Наша адреса:
RUTA

Pod Jiráskovou čtv.14
147 00 Praha 4
Czech Republic

або міжнародним банківським чеком. Чек просимо висилати на нашу адресу:

RUTA

Pod Jiráskovou čtv.14

147 00 Praha 4
Czech Republic

Ціна передплати для інших країн: 40 USD або 30 EUR

Передплата „УЖ“ на 2008 рік

Так!

Жоден з українських
фільмів доби
незалежності не
завоював наші екрани
і серця, не став тим,
що могло б виступати
основою української
ідентичності. А про
таку необхідність
українцям не
перестають нагадувати
наші північні сусіди.

Ольга Брюховецька